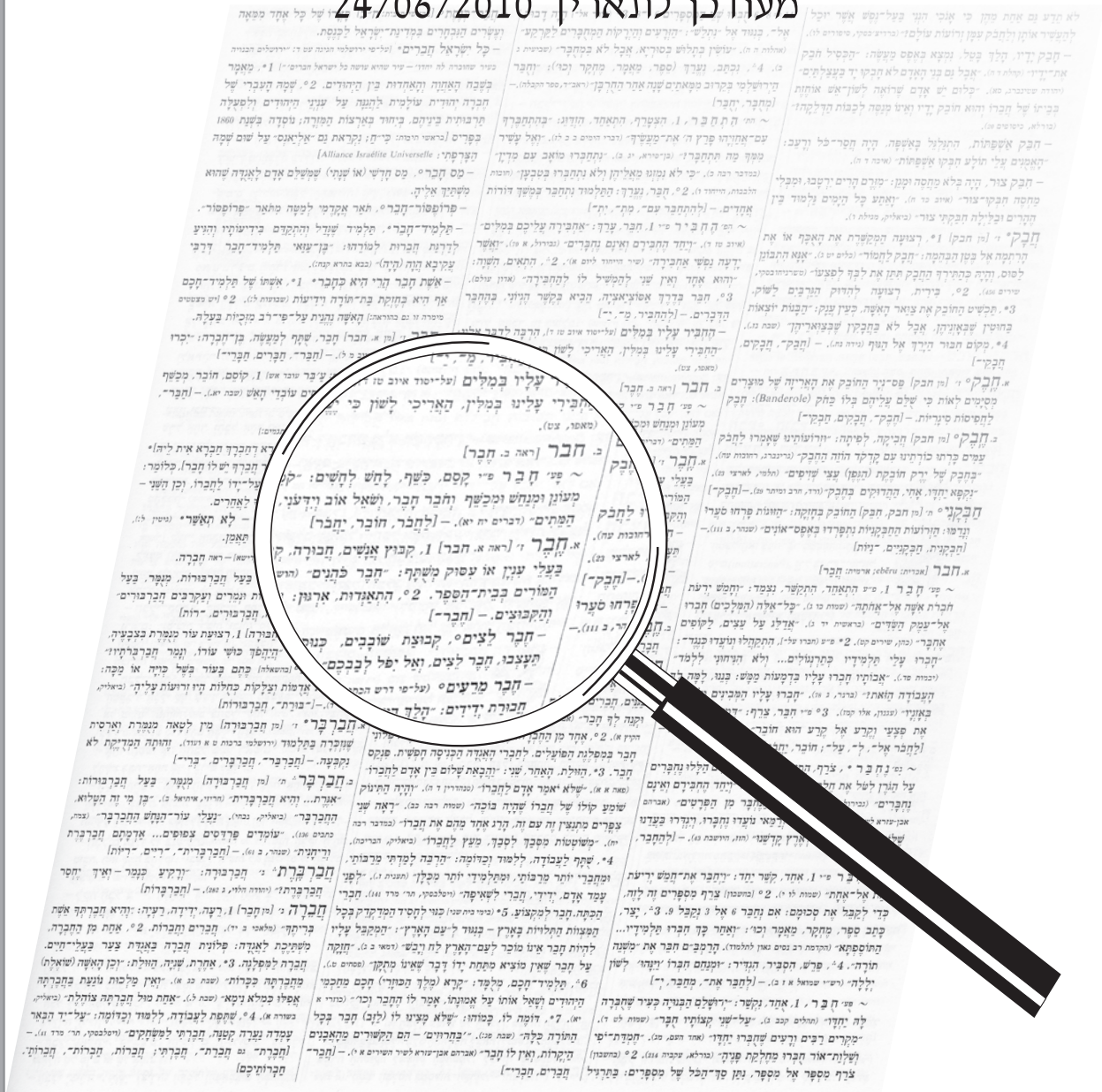

ערכת המיצ"ב הפנימי בעברית לכיתה ח'

חוברת הנחיות להערכה פנים בית-ספרית

מעודכן לתאריך 24/06/2010

תוכן העניינים

הקדמה

- 5 על הערכה פנים בית־ספרית
- 6 מקורות
- 7 ערכת המיצ"ב הפנימי

פרק א'

- 9 תיאור המבחן
- 9 א.1 מפרט המבחן
- 12 א.2 מיפוי המבחן

פרק ב'

- 16 הנחיות להעברת המבחן
- 16 ב.1 היערכות לקראת העברת המבחן
- 17 ב.2 התייחסות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים
- 19 ב.3 הנחיות כלליות להעברת המבחן בכיתה
- 22 ב.4 התאמות לצורכי בית־הספר בתוכן המבחן ובאופן העברתו

פרק ג'

- 23 הנחיות לבדיקת המבחן
- 23 ג.1 המחווך וההנחיות לשימוש בו בעת בדיקת המבחנים
- 41 ג.2 הנחיות לבדיקת המבחן ולחישוב הציונים
- 44 ג.3 התאמת בדיקת המבחן לצורכי בית־הספר
- 45 ג.4 השוואה לנתוני קבוצות השוואה (נורמות ארציות)
- 46 דף ריכוז ציונים לתלמיד לחישוב ידני – דוגמה
- 47 דף ריכוז ציונים לתלמיד לחישוב ידני
- 48 דף מיפוי כיתתי

פרק ד'

- 51 הפקת תועלת מהמבחן

על הערכה פנים בית-ספרית (school based evaluation)

מבחני המיצ"ב החיצוניים משמשים להערכה רחבת-היקף מסכמת המכונה גם "הערכה של למידה" (הש"ל). מטרתה לעודד אחריותיות ומתן דין וחשבון לנמענים השונים בתוך הקהילה הבית-ספרית ומחוצה לה על רמת ההישגים של התלמידים (בירנבוים, 2004; Furtak, 2006). הרצון לצמצם ככל האפשר את ההשלכות השליליות של המבחנים החיצוניים על בית-הספר הביא לידי עדכון מתכונת ההערכה הארצית בשנה"ל התשס"ז¹. במסגרת עדכון זה, הודגשה חשיבותה של הערכה פנימית מעצבת, המתבצעת על-ידי צוותים בית-ספריים ותואמת את הצרכים הספציפיים שלהם.

המתכונת החדשה משלבת הערכה בית-ספרית המתבצעת באמצעות כלים חיצוניים ("מיצ"ב חיצוני" המועבר לרבע מאוכלוסיית בתי-הספר) בצד מבחנים חיצוניים המועברים באופן פנימי ומשרתים את בית-הספר בלבד ("מיצ"ב פנימי"). המיצ"ב הפנימי מושתת על שילוב של שלושה מרכיבים: (א) העברת מבחן ארצי חיצוני-אובייקטיבי, שפותח על-ידי ראמ"ה בשיתוף ועדות מקצועיות ומפמ"רים, המשקף את תכנית הלימודים ואת הסטנדרטים של ידע ושל הבנה; (ב) בדיקה פנימית של המבחן על-ידי צוות בית-הספר (בסיוע מחוץ למבחן), המאפשרת להפיק משוב אישי וקבוצתי מהיר על מידת השליטה של התלמידים בכל תחום דעת, ומסייעת למורה לגבש תובנות פדגוגיות ברמת הכיתה; (ג) השוואה בין הישגי התלמידים בבית-הספר לבין נתוני קבוצות השוואה (נורמות ארציות), המתקבלים מעיבוד הממצאים של מבחני המיצ"ב החיצוני בתחילת שנת הלימודים הבאה (בלר, 2007).

מטרת המיצ"ב הפנימי היא לספק משוב מידי שיסייע לקידום הלמידה של התלמידים, להתריע על תלמידים שאינם שולטים בתכנים ובמיומנויות הנדרשים, לזהות את הפער בין הביצועים המצופים לבין הביצועים בפועל, ולהעריך את האפקטיביות של הפעולות שנעשות לצמצום הפער. מהותה של הערכה פנימית מעצבת היא השימושיות שלה (Black & Wiliam, 1998) ויכולתה לסייע בשיפור תהליך הלמידה בהתהוותו (Airasian, 1994; Dann, 2002).

שימוש במבחני המיצ"ב לצרכים פנימיים יכול להיות מנוף לצמיחה ולשיפור: הממצאים יכולים לספק את המידע הדרוש לתהליכי קבלת החלטות כלל בית-ספריים, שכבתיים, כיתתיים ופרטניים, לסייע בהגדרת ההישגים המצופים והרמה הנדרשת מן התלמידים, ולשמש אבן בוחן לתכניות הלימודים הבית-ספריות. מבחני המיצ"ב הפנימיים יכולים לסייע בזיהוי נקודות של חוזק ושל חולשה, ברמת הפרט וברמת הכיתה, לספק מידע על צרכים משתנים שיש לתת להם מענה, לקדם חשיבה תכנונית בית-ספרית, להגדיר יעדים מבוססי נתונים, לתרום לראייה רחבה יותר של המערכת ולגבש אמות מידה לאחריותיות.

שימוש במגוון רחב ככל האפשר של נתונים פנימיים וחיצוניים יסייע להבין טוב יותר את המציאות הבית-ספרית (נבו, 2001).

¹ מידע על עדכון מתכונת ההערכה מופיע בחוזר מנכ"ל סח/3(א) סעיף 2-4.1: "מתכונת ההערכה הארצית ומידע על המיצ"ב החיצוני והפנימי".

מקורות

בירנבוים, מ' (2004). יחידה 7: משוב והערכה בכיתה. בתוך: מ' בירנבוים, צ' יועד, ש' כ"ץ וה' קימרון, בהבניה מתמדת – סביבה לפיתוח מקצועי של מורים בנושא תרבות הל"ה המטפחת הכוונה עצמית בלמידה. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

בלר, מ' (2007). מדידה בשירות הלמידה – על מה ולמה? הד החינוך, פ"א, 7, עמ' 32-36.

נבו, ד' (2001). הערכה בית-ספרית. אבן-יהודה: רכס.

Airasian, P. W. (1994). *Classroom Assessment* (2nd ed.). New York: McGraw Hill.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education*, 5(1), 7-74.

Dann, R., (2002). *Promoting Assessment as Learning: Improving the Learning Process*. London & New York: Routledge Falmer.

Furtak, E. M. (2006). *Formative Assessment in K-8 Science Education: A Conceptual Review*. Commissioned paper by the National Research Council for Science Learning K-8 consensus study.

ערכת המיצ"ב הפנימי

מבחן המיצ"ב **בעברית לכיתה ח'** הועבר השנה (התשס"ט) בבתי-הספר במסגרת המיצ"ב החיצוני, והוא מוגש לכם לצורך שימוש פנים בית-ספרי (מיצ"ב פנימי).

המבחן פותח בידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), בליווי ועדת היגוי שכללה את המפמ"רית להוראת העברית, וכן צוות של מדריכים, של מורים ושל נציגי אקדמיה להוראת המקצוע. המבחן מתבסס על תכנית הלימודים ומתאים לחומר הנלמד עד סוף כיתה ח'.

יש לראות במבחן זה כלי הערכה פנים בית-ספרי המתווסף לכלי ההערכה האחרים שבשימוש בבית-הספר לאורך השנה. אפשר להשתמש בו כתחליף למבחן מסכם בית-ספרי, כאשר בדיקת המחברות, ניתוח התוצאות והלמידה של התוצאות יעשו על-ידי צוות בית-הספר. יש לזכור כי **תוצאות המיצ"ב הפנימי נועדו לשימוש פנימי, ובית-הספר לא נדרש לדווח עליהן לכל גורם שהוא**. המטרה היא לאפשר לצוות בית-הספר להפיק מתהליך בדיקת המבחנים ומהמצאים שלהם תובנות (ברמת התלמיד, ברמת הכיתה וברמת תכנית הלימודים הבית-ספרית) שיסייעו להתמקד ביעדים חינוכיים ולימודיים, ולקדם את הישגי התלמידים.

ערכה זו נועדה לסייע לצוות בית-הספר בהעברת המבחן, בבדיקתו ובהפקת התועלת ממנו.

כחלק מההיערכות להעברת המבחן בבית-הספר, מומלץ לקרוא בעיון את הערכה ולפעול בהתאם להנחיות המופיעות בה. יש לציין, כי בית-הספר יכול לקבוע מתכונת העברה ו/או הערכה שונה של המבחנים, אך חשוב לזכור כי **ככל שיישמרו כללי ההעברה וההערכה המומלצים, כך יהיו התוצאות של המבחן מהימנות יותר, תקפות יותר ובנות השוואה לנתוני קבוצות השוואה (נורמות ארציות)**. נתוני קבוצות השוואה יחושבו על-פי תוצאות המיצ"ב החיצוני, ויפורסמו על-ידי הראמ"ה בעוד כמה חודשים.

בכל הנוגע לתוכני המבחן ולקישורים לתכנית הלימודים אפשר לפנות לגב' מזל שיניאק, המפמ"רית להוראת העברית, בטלפון 02-5603605 או בפקס 02-5602928, או למדריכות להוראת העברית במחוזות.

פרטים נוספים על אודות המיצ"ב הפנימי וחומרי עזר ניתן למצוא באתר האינטרנט של ראמ"ה שכתובתו: <http://rama.education.gov.il>, בקטגוריה "מיצ"ב פנימי התשס"ט".

שאלות על אודות המיצ"ב הפנימי אפשר להפנות:

לדוא"ל meitzav@education.gov.il או לטלפון 03-7632888.

לפורום המיצ"ב הפנימי – באתר ראמ"ה בלשונית **קבוצות דיון** << "פורום מיצ"ב פנימי ומבחנים פנימיים אחרים". הכניסה לפורום מיועדת למורים בלבד והיא נעשית באמצעות שם המשתמש: pnimi והסיסמה: pnimi7.

חוברת ההנחיות שלפניכם כוללת ארבעה פרקים:

פרק א' - תיאור המבחן: מפרט המבחן ומיפוי המבחן.

פרק ב' - הנחיות להעברת המבחן: היערכות לקראת העברת המבחן בבית-הספר, פירוט ההתאמות לנבחנים בעלי צרכים מיוחדים והנחיות כלליות להעברת המבחן.

פרק ג' - הנחיות לבדיקת המבחן: המחווון וההנחיות לשימוש בו בעת בדיקת המבחן, הנחיות לחישוב הציונים (באופן ידני, במנב"ס/במנבסון או במיצבית - כלי המבוסס על אקסל) והסברים על השוואה בין תוצאות בית-הספר ובין התוצאות של כלל בתי-הספר דוברי העברית, שיתפרסמו במועד מאוחר יותר.

פרק ד' - הפקת תועלת מהמבחן: מידע ודוגמאות לניתוח חלק מהפריטים במבחן תשס"ט, זיהוי קשיים של תלמידים ואסטרטגיות לפתרון קשיים אלה.

עבודה נעימה ופורייה!

פרק א': תיאור המבחן

1.א מפרט המבחן

במבחן נבדקים שלושה נושאים, ואלה הם:

- 1. הבנת הנקרא** נבדקת באמצעות שלושה טקסטים משלוש סוגות, ובעקבותיהם שאלות. השאלות הן מסוגים שונים (כגון שאלות מסוג רב-בררה ושאלות פתוחות), ובאמצעותן נבדקים ממדים שונים של הבנת הטקסט המפורטים בטבלה ובנספח. בכל אחד מן הממדים ייכללו שאלות ברמות קושי שונות.
- 2. הבעה בכתב** נבדקת באמצעות מטלות כתיבה המפורטות בטבלה בעמוד הזה **וגם על-פי התשובות על חלק מן השאלות בפרקים של הבנת הנקרא**. מטלות הכתיבה נבדקות על-פי ממדי ההערכה המפורטים בנספח.
- 3. מטה לשון** – הנושא נבדק בזיקה לטקסטים הנכללים בפרקים של הבנת הנקרא ובזיקה למטלות הכתיבה.

תחום/נושא	פירוט	משקל יחסי	הערות
1 הבנת הנקרא	<p><u>סוגי הטקסטים:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • טקסט מידעי (כגון טקסט מאנציקלופדיה, מִסְפְּרֵי עֵיוֹן ומכתבי-עת) • טקסט טיעוני • טקסט שימושי (כגון טקסט למטרות הפעלה) 	60%–65%	<ul style="list-style-type: none"> • אורך כל טקסט עד 600 מילים. • נושאי הטקסטים הם מתחומי עניין שונים. • תיתכן הפקת מידע גם מטקסטים נלווים, מילוליים ולא מילוליים (כגון טבלה ומפה).
2 הבעה בכתב	<p><u>סוגי הכתיבה:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • סיכום לסוגיו • טיעון/שכנוע (כגון מכתב תגובה, המלצה או פְּתָבָה קצרה) • כתיבת תשובה לשאלה 	25%–30%	<ul style="list-style-type: none"> • מטלת הסיכום מוסבת לאחד מן הטקסטים הנכללים במבחן. • כתיבת הטיעון היא בזיקה לטקסט או לקטע מטקסט.
3 מטה לשון*	<ul style="list-style-type: none"> • מערכת הצורות • תחביר • פיסוק • שם המספר 	10%–15%	<p>זיהוי הצורות והמבנים, הבנת משמעותם והשימוש התקין בהם (כגון למטרות של הבנת הנקרא, חיפוש במילון וכתוב נכון).</p> <p>הנמקת התשובה בעזרת מונחים זקדוקיים.</p>

* ראו פירוט בנספח למפרט.

1. הבנת הנקרא – פירוט ממדי ההבנה

א. איתור מידע וארגונו מחדש (אחזור מידע) (כ-20%)

- איתור פרטי מידע מפורשים (גלויים) בטקסט המרכזי ובטקסטים הנלווים (כגון איורים, תמונות והערות שוליים)
- זיהוי יחסים לוגיים גלויים בין פרטי מידע שונים (כגון סיבה ותוצאה, בעיה ופתרונה, הכללה ופירוט)
- זיהוי הרצף הכרונולוגי בטקסט או בפסקה
- זיהוי רכיבי המבנה הגלויים של טקסט שלם או של פסקה
- איסוף פרטי מידע גלויים ממקומות שונים בטקסט וארגונו מחדש (חלקם יכולים להופיע בכותרות, בהערות שוליים, בטבלאות וכו')
- סידור של חלקי מידע ברצף, שילובם או מיזוגם

ב. פרשנות והיסק (כ-50%)

- הבנת הנושא העיקרי
- הבנת הרעיון המרכזי בטקסט
- הבנת יחסים לוגיים שאינם בולטים בטקסט בין משפטים ובין פסקות
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים דו-משמעיים או עמומים, המתפענחים על-פי ההקשר
- הבנה של אֶזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללה)
- השוואה בין רעיונות, מאפיינים ופרטי מידע אחרים
- מיזוג של מידע מן הטקסט המרכזי או מן הקטעים הנלווים
- הבנת רעיונות שונים בטקסט, לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות
- הבנה של עמדות שונות המוצגות בטקסט
- זיהוי או ניסוח של מסקנות, מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו
- זיהוי רכיבי מבנה שתפקידיהם אינם מפורשים בטקסט, כולל בטקסטים בלתי רציפים (כגון טבלה וגרף)
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים (כגון שימוש בחזרות, בביטויי סלנג ובמירכאות)
- זיהוי כוונת כותב הטקסט ו/או מטרת הטקסט

ג. הערכה וביקורת (כ-30%)

- הערכה/ביקורת מנומקת של תוכן הטקסט, מבנהו ומידת בהירותו
- הערכה/ביקורת של עמדות שונות המוצגות בטקסט
- הערכה/ביקורת מנומקת של לשון הטקסט והתאמתה לסוגה ולמטרות הכותב
- שימוש בידע אישי כדי להסביר מידע ורעיונות בטקסט
- הבנת מאפיינים הקשורים לסוגת הטקסט (כגון הערות, איורים וסמלים)
- השוואה/קישור בין המידע שבטקסט ובין ידע חיצוני או ניסיון אישי או עמדות של הקורא
- העלאת השערות בנוגע לטקסט בהסתמך על ידע כללי

2. הבעה בכתב – פירוט ממדי ההערכה

• תוכן (50%)

- א. פיתוח התוכן: פירוט, מורכבות, הצגת נקודות ראות שונות, עושר רעיוני וכד'
- ב. רלוונטיות לנושא הכתיבה ולמטרתה וצמידות למטלה
- ג. מודעות לנמען: הכללת המידע הדרוש לנמען לשם הבנת הטקסט

• מבנה (20%)

- א. התאמת המבנה הרטורי לסוג הכתיבה ולדרישות המטלה
- ב. יצירת רצף הגיוני בין משפטים, בין רעיונות ובין חלקים שונים של הטקסט (קישוריות ולכידות)
- ג. הצגת הכתוב וארגונו על-פני העמוד (כגון הפרדה בין מילים ובין פסקות)

• לשון (30%)

- א. משלב לשוני: שימוש בלשון ההולמת את הנושא, את הנמענים ואת המטרה, כפי שהם מוגדרים במטלת הכתיבה
- ב. אוצר מילים: עושר לשוני ודיוק במשמעות
- ג. תחביר: מבנה משפט תקין, התאם דקדוקי (מין, מספר וכד'), שימוש נכון במילות יחס
- ד. פיסוק: שימוש הולם בסימני הפיסוק
- ה. כתיב נכון

3. מטה לשון

- הבנת מבנה המילה (כגון תחיליות וסופיות)
- חלקי הדיבור הבאים: שם עצם, פועל, שם תואר, כינוי גוף
- צורות הפועל (כגון פעיל, סביל, עתיד, ציווי, יחיד, רבים)
- הצירוף השמני: סמיכות, שם עצם ושם תואר (מיודע ובלתי מיודע)
- מילות הקישור
- סימני הפיסוק
- שם המספר

2.א. מיפוי המבחן

שאלות המבחן לפי החלוקה לנושאים השונים	
שאלות המבחן	הנושא
1, 2, 3, 4א, 4ב, 5א, 5ב, 6, 7, 9, 10, 11, 12א, 12ב, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26א, 26ב	הבנת הנקרא
8א, 8ב, 8ג, 17א, 17ב, 17ג, 17ד, 18	מטה לשון
7, 11כ, 19	הבעה בכתב

הטבלה שלפניכם ממפה את השאלות העוסקות בהבנת הנקרא לפי סוגי הטקסטים (הסוגות) ולפי ממדי ההבנה. בכל ממד הבנה יש מספר שונה של פריטים.

מיפוי השאלות בהבנת הנקרא לפי סוג הטקסט (הסוגה) ולפי ממדי ההבנה			
סוג הטקסט			ממדי ההבנה
שימושי / תפעולי	מידעי	טיעוני	
	10, 13	1, 4א, 4ב	איתור מידע וארגונו מחדש
20, 21, 22, 23, 26א, 26ב	12א, 12ב, 14, 15, 16	2, 5א, 5ב, 6, 9	פרשנות והיסק
24, 25	11	3, 7	הערכה וביקורת

הנושא: הבנת הנקרא ומטה לשון

פרק ראשון: הטקסט הטיעוני – "האם המחזור הוא תרופת פלא?"

תכנית לימודים – עברית לביה"ס העל-יסודי	ממדי ההבנה/הנושא	הפריט/סוג הפריט
טכניקות ואסטרטגיות של קריאה לפי מטרת הקורא – דליית פריטי מידע (עמ' 49) יצירת הכללות (עמ' 51)	איתור מידע איתור פרטי מידע מפורשים (גלויים) בטקסט המרכזי	שאלה 1. (פתוח) מה הן שתי הבעיות העיקריות הכרוכות בטיפול בפסולת?
עולם המושגים והלשון שמהם מורכב הטקסט (עמ' 52)	פרשנות והיסק הבנת משמעות של מילים	שאלה 2. (ר"ב) מה פירוש המילה חלחול ?
הדיאלוג שהקורא מנהל עם הטקסט (עמ' 53)	הערכה וביקורת – של מבנה הטקסט – של לשון הטקסט	שאלה 3. (ר"ב) מה תפקיד השאלה בטקסט?
טכניקות ואסטרטגיות של קריאה לפי מטרת הקורא – דליית פריטי מידע (עמ' 49)	איתור מידע איתור פרטי מידע מפורשים (גלויים) בטקסט המרכזי	שאלה 4. (פתוח) איזו בעיה מעלה הכותב בקשר לסוללות המשומשות? שאלה 4ב. (פתוח) מהי הצעתו של הכותב לפתרון הבעיה?
טכניקות ואסטרטגיות של קריאה לפי מטרת הקורא – דליית פריטי מידע (עמ' 49)	פרשנות והיסק הבנת רעיונות שונים בטקסט	שאלה 5א. (פתוח) מיהו קהל היעד שהממשלה צריכה לפנות אליו? שאלה 5ב. (פתוח) מהן הדרישות מקהל היעד הזה?
קריאה והבנה של טקסטים – עמידה על מטרת הכותב (עמ' 49) בדיון בתוכן אפשר להיעזר בכותרות לסוגיהן (עמ' 50) בדיון ברטוריקה אפשר להיעזר באמצעים רטוריים (עמ' 51)	פרשנות והיסק – זיהוי כוונת הכותב – הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים	שאלה 6. (ר"ב) מה הייתה כוונת הכותב כאשר בחר את הכותרת לטקסט?
תגובה על טקסט במישור הרעיוני (עמ' 53)	הערכה וביקורת של עמדות שונות המוצגות בטקסט (שאלה זו נמדדת גם בתחום ההבעה בפרמטרים של מבנה ולשון)	שאלה 7. (פתוח) האם, לדעתכם, הציבור יכול להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם ?
שילובים – קשרים וזיקות בין הפרקים: פעיל וסביל (עמ' 67)	מטה לשון צורות הפועל: פעיל וסביל	שאלה 8. (חצי פתוח*) הפכו כל משפט מפעיל לסביל או מסביל לפעיל .
קריאה והבנה של טקסטים – עמידה על מטרת הכותב (עמ' 49)	פרשנות והיסק הבנת הרעיון המרכזי בטקסט	שאלה 9. (פתוח) עם מי, לדעתכם, יסכים כותב הטקסט? נמקו את תשובתכם.

* ראו הערה בעמוד 14.

פרק שני: הטקסט המידעי – בית הכנסת הקדום "בית אלפא"

תכנית לימודים – עברית לביה"ס העל-יסודי	ממדי ההבנה/הנושא	הפריט/סוג הפריט
טכניקות ואסטרטגיות של קריאה לפי מטרת הקורא – דליית פריטי מידע (עמ' 49)	איתור מידע איתור פרטי מידע גלויים בטקסט המרכזי	שאלה 10. (חצי-פתוח*) כתבו בכל משבצת מה מצויר בתרשים.
תגובה על טקסט במישור הרעיוני (עמ' 53)	הערכה וביקורת השוואה בין המידע שבטקסט ובין ניסיון אישי או עמדות של הקורא (שאלה זו נמדדת גם בתחום ההבעה בפרמטרים של מבנה ולשון)	שאלה 11. (פתוח) האם חשוב, לדעתכם, לחקור את העבר? נמקו את תשובתכם.
מסרים בטקסט הבאים בצורה מתוחכמת סמויה (עמ' 52)	פרשנות והיסק – זיהוי וניסוח של מסקנות מן הטקסט – הבנת רעיונות המנוסחים בשלילה או מנוגדים לציפיות	שאלה 12א. (פתוח) על מה התבסס אסף? שאלה 12ב. (פתוח) על מה התבססה יעל?
טכניקות ואסטרטגיות של קריאה לפי מטרת הקורא – דליית פריטי מידע (עמ' 49)	איתור מידע איתור פרטי מידע מפורשים (גלויים) בטקסט המרכזי	שאלה 13. (פתוח) כתבו שתי עובדות שלפיהן קבעו הארכאולוגים את מועד בנייתו של בית הכנסת.
קישוריות (עמ' 49)	פרשנות והיסק הבנה של אזכורים	שאלה 14. (פתוח) למה הכוונה במילה הם ?
קריאה והבנה של טקסטים – עמידה על מטרת הכותב (עמ' 49)	פרשנות והיסק הבנת הרעיון המרכזי בטקסט	שאלה 15. (ר"ב) איזה מן המשפטים הבאים מבטא את הרעיון המרכזי של המשפטים בקטע ב?
עולם המושגים והלשון שמהם מורכב הטקסט (עמ' 52)	פרשנות והיסק הבנת משמעות של מילה	שאלה 16. (ר"ב) מה משמעות המילה מובהקים בקטע ב?
שילובים – קשרים וזיקות בין הפרקים צורת ההווה, סמיכות (עמ' 66)	מטה לשון הצירוף השמני: סמיכות, שם ותוארו	שאלות 17א. 17ב. 17ג. 17ד. (פתוח) זיהוי צירופי סמיכות מיודעים ולא מיודעים; זיהוי צירופים של שם ותוארו מיודעים ולא מיודעים
סידור ערכים במילון (עמ' 29) המילה מהי (עמ' 23)	מטה לשון הבנת מבנה המילה	שאלה 18. (ר"ב) כיצד תחפשו במילון את המילה יְבַעְזְרֶתֶם ?

* פריט חצי פתוח הוא פריט שבו הנבחן בתשובתו אינו נדרש לנסח את התשובה בלשונו, אלא להשלים כמה מילים.

פרק רביעי: הטקסט השימושי – "חכמים – היזהרו מן השמש"

תכנית לימודים – עברית לביה"ס העל-יסודי	ממדי ההבנה	הפריט/סוג הפריט
מסרים בטקסט הבאים בצורה גלויה או מתוחכמת סמויה (עמ' 52)	פרשנות והיסק ניסוח מסקנות מן הטקסט כולו או מחלקים ממנו מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללות)	שאלה 20. (פתוח) כתבו שלוש המלצות ואת הסיבה לכל אחת מהן.
מסרים בטקסט הבאים בצורה גלויה או מתוחכמת סמויה (עמ' 52)	פרשנות והיסק – מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללות) – הבנת רעיונות המנוסחים בשלילה	שאלה 21. (פתוח) כתבו שני מקרים שבהם אמצעי ההגנה אינם יעילים .
אמצעים רטוריים (עמ' 39, 67)	פרשנות והיסק הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים רטוריים	שאלה 22. (ר"ב) מדוע השתמש הכותב במירכאות במילה ברח ?
ניסוח מסקנות מן הטקסט כולו או מחלקים ממנו (עמ' 50)	פרשנות והיסק – מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות (הכללה) – הבנת יחסים לוגיים בין משפטים	שאלה 23. (פתוח) יעקב טוען שההמלצה השנייה היא החשובה ביותר . מה יכול להיות הנימוק של יעקב?
הערכה וביקורת (עמ' 52-53)	הערכה וביקורת קישור בין המידע בטקסט ובין ניסיון אישי או עמדות הקורא	שאלה 24. (פתוח) האם, לדעתכם, טקסט זה יכול לגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים? נמקו את תשובתכם.
מסרים בטקסט הבאים בצורה גלויה או מתוחכמת סמויה (עמ' 52)	הערכה וביקורת ביקורת מנומקת של תוכן הטקסט (הטקסט שבשאלה)	שאלה 25. (פתוח) האם נהגו בני משפחת לוי לפי הכללים המפורטים בטקסט? נמקו את תשובתכם.
מסרים בטקסט הבאים בצורה גלויה או מתוחכמת סמויה (עמ' 52)	פרשנות והיסק ניסוח מסקנות מן הטקסט כולו או מחלקים ממנו	שאלה 26א. (פתוח) באיזה תאריך הייתם ממליצים לערוך מסיבה? נמקו את תשובתכם. שאלה 26ב. (פתוח) באיזה תאריך היו הילדים מסתכנים במידה הרבה ביותר? נמקו את תשובתכם.

הנושא: הבעה בכתב

תכנית לימודים – עברית לביה"ס העל-יסודי	ממדי ההערכה	הפריט/סוג הפריט
כתיבת תשובה רחבה על שאלה (עמ' 59)	מבנה ולשון בלבד	שאלה 7. (פתוח) האם, לדעתכם, הציבור יכול להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם?
כתיבת תשובה רחבה על שאלה (עמ' 59)		שאלה 11. (פתוח) האם חשוב, לדעתכם, לחקור את העבר? נמקו את תשובתכם.

פרק שלישי: כתיבת טיעון

כתיבת טיעון (עמ' 57-58) כתיבה עיונית על-סמך מקורות שונים/כתיבת תגובה (עמ' 59)	תוכן, מבנה ולשון – על-פי המפרט	שאלה 19. (פתוח) הבילוי הממושך של בני הנוער בקניונים. כתבו תגובה על הטקסט, הביעו את עמדתכם, נמקו אותה והביאו דוגמאות.
--	---------------------------------------	--

פרק ב': הנחיות להעברת המבחן

פרק זה מכיל מידע שמטרתו לסייע לבית-הספר להיערך מראש לקראת ההעברה של מבחן המיצ"ב הפנימי. המידע מתייחס למועד העברת המבחן בכיתה, לשמירה על סודיות המבחנים, להתייחסות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים, לאופן העברת המבחן בכיתה, לתפקידי המורה ועוד. חשוב לקרוא פרק זה לפני העברת המבחן בבית-הספר ולהיערך בהתאם.

ב.1 היערכות לקראת העברת המבחן

מועד העברת המבחן: מבחן זה מיועד להעברה לקראת סוף שנת הלימודים של כיתה ח'. יש לקיים את המבחן בבית-הספר ביום שני, ב' בסיוון התשס"ט, 25 במאי 2009, או בטווח של עד חמישה ימי לימודים ממועד זה.

הודעה לתלמידים: מומלץ להודיע מראש לתלמידים בכיתות הנבחרות על מועד המבחן, על היקף החומר הנכלל בו ועל השימושים שיעשו בתוצאותיו, וזאת בהתאם להחלטת בית-הספר (האם הציון ימסר לתלמיד, האם הציון יתבטא בתעודה, האם תישלח הודעה להורים וכדומה).

שמירה על הסודיות של שאלות המבחן בתוך בית-הספר ומחוצה לו: מומלץ להעביר את המבחן לכל כיתות ח' באותו יום ובאותה שעה. העברה של המבחן בכיתות מקבילות בהפרישי זמן עלולה לגרום ל"דליפה" של השאלות. נוסף על כך, מאחר שמדובר במבחן שיועבר בבתי-ספר רבים, יש לשמור ככל האפשר על חיסיונם של המבחנים ועל חיסיונה של חוברת הנחיות זו גם לאחר שהמבחן כבר התקיים.

התאמת תוכן המבחן לצורכי בית-הספר: ראו סעיף ב.4.

נוסח המבחן: ערכה זו עוסקת בנוסח אחד בלבד של המבחן (נוסח א'), שהוא הנוסח שיועבר לתלמידים. אם יש חשש להעתקות במבחן, על בית-הספר להיערך בהתאם, למשל לתגבר את ההשגחה בכיתות או לבחור בכל פתרון ארגוני אחר שייראה לנכון.

היערכות לבחינת תלמידים בעלי צרכים מיוחדים: ההיערכות ליום הבחינה כוללת התייחסות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים. קריאה וכתובה הן אבני היסוד של הוראת שפת אם, ולכן ההיערכות המיוחדת תהיה רלוונטית רק במקרים שבהם בית-הספר מאשר לתלמידים אלו תנאי היבחנות מותאמים, כפי שמפורט להלן בסעיף ב.2. בהתאם לכך, יכין בית-הספר מראש אמצעי בחינה מיוחדים (למשל, חוברות מוגדלות לתלמידים שיש להם קשיי ראייה), ויידע את התלמידים על אודות ההתאמות שיקבלו (למשל, כיתה שקטה, הפסקות במהלך המבחן, הארכת זמן וכדומה) ועל אודות ההתאמות שלא יקבלו (הקראת שאלות ו/או הכתבה שלהן). בסעיף ב.2 מפורטות קבוצות התלמידים בעלי הצרכים המיוחדים ואופן ההתייחסות אליהן במיצ"ב הפנימי.

החזרת המבחנים לתלמידים: אפשר להחזיר לתלמידים את מחברות המבחן כשבועיים לאחר מועד העברת המבחן (מטעמי שמירת סודיות).

ב.2 התייחסות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים

הסעיף הזה עוסק בהתאמות האפשריות לנבחנים בעלי צרכים מיוחדים במסגרת המיצ"ב הפנימי². יש לאפשר לתלמידים רבים ככל האפשר מקרב קבוצות אלו להבחן בתנאים נאותים והוגנים, כדי שיוכלו לבטא את יכולותיהם הלימודיות במלואן, וזאת בלי לפגוע באיכות המדידה המתבצעת על-ידי המבחן. במבחן בשפת אם, אחת המטרות היא לבדוק את שליטתם של התלמידים **בהפקת משמעות** מטקסט כתוב. במקרה זה, התאמה מסוג הקראה תפגע במהות המדידה, ולכן מומלץ **שלא לאפשר הקראת שאלות ו/או הכתבה שלהן**. תלמידים בעלי צרכים מיוחדים יתמודדו כמיטב יכולתם עם פענוח טקסטים בעזרת הכלים העומדים לרשותם. עם זאת, בית-הספר יכול לשקול אם לאפשר להם התאמות אחרות, כגון היבחנות בכיתה שקטה, מתן הפסקות במהלך המבחן, הארכת זמן וכדומה.

להלן פירוט אופן ההתייחסות לקבוצות של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים:

תלמידים הלומדים בכיתות של החינוך המיוחד: המבחן נועד לבדוק את רמת השליטה של התלמידים בחומר הלימודים על-פי תכנית הלימודים הכללית. לכן בית-הספר יכול לאפשר, על-פי שיקול דעתו, התאמות בהתאם לתח"י (תכנית חינוכית יחידנית) של כל תלמיד. עם זאת, בדומה למיצ"ב החיצוני, אין חובה לבחון את התלמידים האלה.

תלמידים עולים חדשים הנמצאים פחות משנה אחת בארץ ותלמידים בכיתות אולפן או בכיתות קלט: המבחן נועד לבדוק את רמת השליטה בחומר הלימודים של תלמידים השולטים בשפת המבחן. על כן, מבחן זה אינו מתאים לאוכלוסיית התלמידים הזאת. עם זאת, בית-הספר רשאי לשקול את האפשרות לבחון את התלמידים האלה בתנאים מותאמים, על-פי מידת שליטתם בשפה ועל-פי יכולתם להבין כהלכה טקסט כתוב.

תלמידים עולים חדשים הנמצאים בארץ בין שנה אחת לשלוש שנים: התלמידים האלה ייבחנו בכיתות הרגילות וללא התאמות.

תלמידים בכיתות רגילות הזכאים לתמיכה מתכנית השילוב: ההחלטה כיצד ייבחנו תלמידי השילוב במיצ"ב הפנימי נתונה לשיקול דעתו של צוות בית-הספר. מאחר שהמבחן מבוסס על תכנית הלימודים הכללית, ייתכן שאינו מתאים להיקף הלמידה של התלמידים האלה. עם זאת, יש להכיר בחשיבות הרגשית והחברתית של עצם השתתפותם במבחן עם עמיתיהם לכיתה. לכן, צוות בית-הספר צריך לשקול כיצד לבחון אותם, וזאת בהתאם ליכולותיהם הקוגניטיביות, הרגשיות והחברתיות, ובהתאם לתח"י של כל תלמיד. כמו כן, בית-הספר יכול לפטור אותם מחלקים מסוימים של המבחן או משאלות קשות, או לפצל בעבורם את המבחן לכמה מקטעים.

² במבחני המיצ"ב החיצוני ניתנו תנאים אחידים, על-פי המוגדר בחוזר מנכ"ל "הוראות קבע" ח/3(א) סעיף 3-4.1 בנושא התאמות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים במבחנים ארציים (המיצ"ב/"מאה מושגים"/מבחני החמ"ד) בבתי-הספר היסודיים ובחטיבות הביניים.

תלמידים בעלי לקויות למידה שאינם זכאים לתמיכה מתכנית השילוב: בקבוצה זו נכללים תלמידים שאינם זכאים לתמיכה מתכנית השילוב (בין שעברו אבחון בידי גורם חיצוני ובין שלא), אך מתמודדים עם קשיי למידה, בעיקר בקריאה ובכתיבה. תלמידים אלה ייבחנו בכיתות הרגילות בלי התאמות מיוחדות, ויש לעודד אותם לענות על שאלות רבות ככל האפשר. במקרים שבהם יעלה הצורך, אפשר לתת לתלמידים אלה התאמות כמפורט לעיל ובלבד שלא יכללו הקראה או הכתבה.

3.ב הנחיות כלליות להעברת המבחן בכיתה

בסעיף הזה מוצגות הנחיות כלליות להעברת המבחן בכיתה. העברת המבחן על-פי הנחיות אחידות תתרום להבטחת מהימנות המבחן, ותיתן לכל תלמיד הזדמנות שווה לבטא את ידיעותיו ואת מידת שליטתו בחומר הלימודים.

שעת העברת המבחן ומשכו

- מומלץ לקיים את המבחן בשעות שבהן התלמידים ערניים, ושאינן בסביבה גורמים העלולים להפריע להם. המיצ"ב החיצוני מתקיים בשעות השלישית והרביעית של יום הלימודים, ומומלץ להעביר גם את המבחן הפנימי בשעות האלה.
- הזמן המוקצב למבחן המועבר בשלמותו הוא **90 דקות ללא הפסקות**. משך זמן זה תוכנן כך שהתלמידים יוכלו להשיב בנינוחות על כל שאלות המבחן. אם תלמידים יזדקקו לכמה דקות נוספות כדי להשלים את המבחן, אפשר לתת להם תוספת זמן קצרה, בכפוף להחלטת בית-הספר. בכל מקרה, מומלץ שלא לתת תוספת זמן העולה על 15 דקות. לפני התחלת המבחן יש להודיע לתלמידים על משך הזמן העומד לרשותם, אולם אין לזרז את התלמידים במהלך המבחן ואין לכתוב על הלוח את משך הזמן הנותר לסיום המבחן.

סיום המבחן לפני תום הזמן המוקצב: בית-הספר יקבע אם התלמידים שסיימו את המבחן לפני תום הזמן המוקצב יישארו בכיתה או יצאו החוצה. רצוי לעודד את התלמידים האלה לבדוק שוב את תשובותיהם, ורק לאחר מכן למסור את מחברותיהם.

השגחה בכיתה האם: מומלץ כי המורה לעברית יעבור בין הכיתות הנבחרות בעת המבחן ולא ישמש משגיח באף אחת מהן. לצורך ההשגחה בכיתה מומלץ למנות מורה **שאינו** מלמד את המקצוע.

תפקידיו של המורה לעברית:

1. **מתן הבהרות לפני התחלת המבחן:** לפני התחלת המבחן ימסור המורה לעברית לפי שיקול דעתו הבהרות כלליות לתלמידים בכיתות הנבחנות בנוגע לתוכני המבחן.
2. **תיעוד שאלות התלמידים בזמן המבחן:** אחת המטרות של המבחן הפנימי היא לסייע למורה לעברית למפות את הידיעות של התלמידים ואת הקשיים שלהם. לפיכך, יש חשיבות לתיעוד השאלות שהתלמידים שואלים בזמן המבחן. מומלץ כי המורה לעברית יעבור בזמן המבחן בכיתות הנבחנות וירשום את השאלות שהתלמידים שואלים. על-פי השאלות האלה ועל-פי תוצאות המבחן יוכל המורה לפתח תובנות פדגוגיות ולהסיק מסקנות שישפיעו על אופן ההוראה בכיתה.

תפקידיו של המורה המשגיח בשעת המבחן:

1. לפקח על המהלך התקין של המבחן ולשמור על הסדר ועל טוהר הבחינה.
2. לוודא שכל תלמיד עובד באופן עצמאי. שימו לב כי אין להשיב לתלמידים על שאלות העוסקות בתחום התוכן, להקריא את שאלות המבחן, ולרמוז על התשובה הנכונה או לכוון את התלמידים לתשובה הנכונה.
3. ליצור אווירת עבודה שקטה ונינוחה, ללא לחץ של זמן, שתאפשר לתלמידים לבטא את הידע שלהם בצורה הטובה ביותר.
4. לסייע לתלמידים בפתרון בעיות טכניות (דפוס לא ברור, חוברת פגומה וכדומה), או בפתרון בעיות אישיות **שאינן קשורות לתוכן המבחן** (מתן אישור לאכול ולשתות במהלך המבחן על-פי מדיניות בית-הספר, טיפול בבעיות חריגות וכו').
5. לעודד את התלמידים להשיב על כל שאלות המבחן, ולבקש מהם לבדוק את תשובותיהם לפני הגשת המבחן למורה.
6. לתעד את השאלות שהתלמידים שואלים במהלך המבחן (אם המורה לעברית אינו נמצא בכיתה). ראו סעיף "תפקידיו של המורה לעברית" שלעיל.
7. אפשר לכתוב על הלוח את מספר הנקודות המוקצה לכל תשובה על כל אחת משאלות המבחן.

תלמידים הזכאים לתנאי מבחן מותאמים: תלמידים אלו יקבלו את התנאים המפורטים בסעיף ב.2 שלעיל בכיתות האם (למשל, חוברות מבחן מוגדלות, היבחנות בכיתה שקטה וכדומה).

הנחיות לתלמידים לפני חלוקת המבחן:

1. יש להסביר לתלמידים את מטרת המבחן.
2. יש לציין כמה זמן עומד לרשותם.
3. יש לציין שהמבחן מורכב משאלות סגורות (רב־בררה) ומשאלות פתוחות. בשאלות הסגורות יש תשובה נכונה אחת ועליהם לסמן אותה. בשאלות הפתוחות יש לכתוב את התשובה במקום המיועד לכך.
4. יש להסביר לתלמידים מה יהיה עליהם לעשות אם יסיימו את המבחן לפני הזמן.
5. יש לבקש מהתלמידים להתייחס למבחן ברצינות המרבית ולהשיב על כל השאלות. יש להציע להם לנסות ולהשיב על כל שאלה, גם אם נדמה להם שאינם יודעים את התשובה או שאינם בטוחים שתשובתם נכונה.
6. יש להסביר לתלמידים את נוהלי ההתנהגות בשעת המבחן (יציאה לשירותים, אכילה, שאילת שאלות וכו').

הנחיות לתלמידים לאחר חלוקת המבחנים: אם הוחלט לשנות את תוכן המבחן ולא לכלול בו את הטקסט השימושי (ראו סעיף ב.4 שלהלן), יש להבהיר לתלמידים על אילו שאלות עליהם להשיב ועל אילו לא. יש להבהיר כי השאלות המבוטלות לא ייכללו בחישוב הציון. מומלץ לכתוב פרטים אלה על הלוח.

4.ב התאמות לצורכי בית-הספר בתוכן המבחן ובאופן העברתו

המיצ"ב הפנימי הוא מבחן פנים בית-ספרי, ואחד היתרונות הנובעים מכך הוא שניתן להתאימו לצורכי בית-הספר (זאת בניגוד למיצ"ב החיצוני שבו העברה ובדיקה סטנדרטיות הן הכרחיות).

עקרונית, מבחני המיצ"ב נבנים בהלימה לתכניות הלימודים בכל תחום דעת, ולכן רצוי להעבירם לתלמידים במתכונתם המלאה. עם זאת, קיימת שונות בין בתי-הספר בתהליכי ההוראה-למידה, ומבחן המיצ"ב, בשל היותו סטנדרטי ואחיד, לעתים אינו נמצא בהלימה מלאה עם ההוראה והלמידה בכיתה מסוימת.

לפיכך, בית-הספר רשאי, לפי שיקול דעתו, להעביר את מבחן המיצ"ב הפנימי ו/או להעריך אותו בדרכים שונות מאלה המופיעות בהנחיות. כלומר, קיימת אפשרות לערוך התאמות במבחן כך שתוצאותיו יוכלו לסייע לבית-הספר בתהליכי קבלת החלטות בנוגע לתכנון ההוראה והלמידה בנושאי הלימוד הנבדקים, ובנוגע להתפתחותם של לומדים בעלי יכולות שונות.

עם זאת, חשוב לזכור כי **העברה לא סטנדרטית של המיצ"ב הפנימי לא תאפשר לערוך השוואה תקפה להישגי קבוצות השוואה הארציות.**

להלן כמה אפשרויות להגמשת השימוש במיצ"ב הפנימי:

1. **התאמת תוכן המבחן לנלמד בכיתה:** מאחר שהמבחן כולל שלושה טקסטים, במקרה הצורך אפשר לבחון את התלמידים בשני טקסטים בלבד. במקרה כזה, מומלץ לוותר על הטקסט השימושי, ולא על הטקסט המידעי או על הטקסט הטיעוני.

2. התאמות בהעברת המבחן בכיתה:

- **משך הבחינה** – בית-הספר יכול להחליט אם להאריך את משך הבחינה או לקצרו בהתאם לשינויים שערך במבחן או על יסוד שיקולים אחרים.
- **העברת המבחן בכמה מקטעים** – אפשר לבחון את התלמידים בכל טקסט בנפרד במועדים שייקבעו על-ידי בית-הספר.

3. **שינוי בהליך הבדיקה** – ראו סעיף ג.3.

פרק ג': הנחיות לבדיקת המבחן

פרק זה כולל מידע שיסייע לצוות בית־הספר בבדיקת המבחן ובציינונו. בראשית הפרק יוצגו המחווון וההנחיות לשימוש בו בעת בדיקת המבחנים, ההנחיות לבדיקת המבחנים וחישוב הציונים (באופן ידני, במנב"ס/במנבסון או במיציבית – כלי המבוסס על אקסל). כמו כן, יוצגו הסברים על ההשוואה בין הנתונים של בית־הספר ובין הנתונים של כלל בתי־הספר דוברי העברית, שיתפרסמו במועד מאוחר יותר.

1.ג המחווון וההנחיות לשימוש בו בעת בדיקת המבחנים

לנוחיות המורים, נעשה מאמץ לפתח מחווון מפורט ככל האפשר. המחווון מציין את סוג הפריט (רב־בררה/פתוח), את התשובה הנכונה לכל פריט, לרבות תיאור של רמות הביצוע האפשריות, ואת טווח הערכים לתשובה.

שימו לב,

- יש לתת ניקוד לכל סעיף בנפרד.
- התלמיד יקבל אפס נקודות על כל שאלה שלא השיב עליה.
- בעמודה שכותרתה "טווח הערכים לתשובה", הערכים או טווח הערכים מתייחסים לאפשרויות הניקוד (אותן אפשרויות מופיעות גם בדף ריכוז הציונים). אם, למשל, כתוב כי הניקוד הוא 2-0, התלמיד יכול לקבל אפס נקודות, נקודה אחת או 2 נקודות. אם כתוב 2,0, התלמיד יכול לקבל אפס נקודות או 2 נקודות, ללא ניקוד ביניים.
- בשאלות סגורות (רב־בררה) יש להתייחס לשאלה שבה סימן התלמיד יותר מתשובה אחת, כאילו לא השיב עליה כלל.

מחוון למבחן בעברית לכיתה ח' (נוסח א'), מיצ"ב פנימי, התשס"ט

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		פרק ראשון: הטקסט הטיעוני – "האם המחזור הוא תרופת פלא?"		
1	פתוח איתור מידע	<p>2 = תשובה שבה מצוינות בהכללה שתי הבעיות העיקריות הכרוכות בטיפול בפסולת:</p> <p>1. העלות/המחיר/הכסף/היוקר (או "יקר")</p> <p>2. הזיהום/הפגיעה בסביבה</p> <p>1 = תשובה שבה מצוינת בהכללה בעיה אחת מבין הנ"ל.</p> <p>0 = תשובה הכוללת דוגמאות קונקרטיות לבעיות של הטיפול בפסולת.</p> <p>או:</p> <p>תשובה הכוללת העתקת ביטויים מן הטקסט שאינם מסבירים את הבעיות, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - איסוף הפסולת - הטמנת הפסולת - חלק מן החומרים שבפסולת רעילים. <p>כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
2	ר"ב פרשנות והיסק	<p>1 = תשובה נכונה: (3) חדירה אטית ומדורגת של נוזלים לאדמה.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	1,0	1 נק'
3	ר"ב הערכה וביקורת	<p>3 = תשובה נכונה: (1) ליצור מעורבות של הקורא בנושא.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	3,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
4	פתוח איתור מידע	<p>א. 2 = תשובה המקשרת בין החומרים המסוכנים שבסוללות ובין זיהום הסביבה, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - השלכת סוללות משומשות למכלי האשפה גורמת נזק לסביבה. - השלכת סוללות משומשות לאשפה גורמת לשחרור חומרים רעילים, והם מזהמים את מי התהום. <p>0 = תשובה כללית מדי, שאינה מתייחסת למרכיב הזיהום, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הסוללות מכילות חומרים מסוכנים (בתשובה זו אין התייחסות לזיהום). - הבעיה היא שאנשים זורקים סוללות לאשפה. כל תשובה אחרת. 	2,0	2 נק'
	פתוח איתור מידע	<p>ב. 2 = תשובה הקשורה לפיתוח סוללות מסוג אחר, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הכותב מציע לפתח סוללות חדשות שאינן מכילות חומרים המזיקים לסביבה. <p>0 = תשובה שאינה כוללת התייחסות לפיתוח סוללות מסוג אחר, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - צריך לרכז את הסוללות המשומשות במכלים מיוחדים. - הכותב מציע למחזר את הסוללות המשומשות. כל תשובה אחרת. 	2,0	2 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
5	פתוח פרשנות והיסק	<p>א. 1 = תשובה המתייחסת רק ליצרנים, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - היצרנים - החברות המייצרות אריזות - בעלי המפעלים/מפעלים/בתי חרושת <p>0 = תשובה שאינה מתייחסת ליצרנים, או שהיא מתייחסת גם ליצרנים וגם לקהל יעד אחר.</p> <p>דוגמאות לקהל יעד אחר:</p> <ul style="list-style-type: none"> - תושבי הארץ - משרדי הממשלה - הציבור - אנשים שממחזרים <p>כל תשובה אחרת.</p>	1,0	1 נק'
	פתוח פרשנות והיסק	<p>ב. 2 = תשובה הכוללת את שתי הדרישות הבאות:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הפחתה במספר האריזות • שימוש באריזות למילוי רב-פעמי <p>1 = תשובה הכוללת רק דרישה אחת מבין הנ"ל, או תשובה הכוללת דרישה אחת מבין הנ"ל ועוד דרישה אחת שגויה.</p> <p>0 = תשובה הכוללת שתי דרישות שגויות.</p> <p>דוגמאות לדרישות שגויות:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מחזור - שימוש באריזות חד-פעמיות. - חקיקת חוק חדש שכל מי שזורק פסולת - ייענש. <p>כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
6	ר"ב פרשנות והיסק	<p>2 = תשובה נכונה: (2) להציג את החסרונות של שיטת המחזור.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		<p>הערה: שאלה 7 נבדקת פעמיים: פעם בהבנת הנקרא (התוכן) ופעם בהבעה בכתב (המבנה והלשון) (7כ).</p>		
7	פתוח הערכה וביקורת	<p>3 = תשובה הכוללת את דעת התלמיד (חיובית/שלילית/שיש בה תנאי/הסתייגות), המלווה בנימוק מתאים. דוגמאות: לדעתי הציבור יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> - על-ידי כך שיקנה רק מוצרים של יצרנים המתחשבים באיכות הסביבה. - כי הציבור יכול להפגין, או לחתום על עצומה, או למחות, או להחרים מוצרים. <p>או:</p> <p>לדעתי הציבור אינו יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> - כי קשה לציבור להתארגן ולהיאבק למען מטרה כלשהי. - כי היצרנים הם בעלי הכוח וההשפעה. - כי לא כדאי ליצרנים לשנות את דרכם. - כי היצרנים יעשו את מה שנוח להם. <p>או תשובה שיש בה תנאי או הסתייגות:</p> <p>לדעתי הציבור יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> - בתנאי שיהיה לו כוח להתארגן. - אף-על-פי שהציבור חלש, הוא יכול להתארגן. יהיה לו כוח, והוא יוכל להחרים מוצרים של יצרנים מזהמים. <p>1 = תשובה הכוללת נימוק מתאים ללא ציון מפורש של עמדת התלמיד, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הציבור יכול להחליט שלא לקנות מוצר מסוים. <p>0 = תשובה הכוללת דעה בלבד ללא נימוק, או שהיא כוללת נימוק שאינו רלוונטי לשאלה/לעמדת התלמיד. דוגמאות לנימוק שאינו רלוונטי: לדעתי הציבור אינו יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> - כי הציבור אינו יכול למחזר. - כי היצרנים צריכים להתחשב באיכות הסביבה ולהשתמש באריזות פשוטות ומעטות. <p>כל תשובה אחרת.</p>	3,1,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
7	פתוח הבעה בכתב	התוכן נבדק בשאלה 7. בדיקה הוליסטית של איכות הכתיבה בלבד 5 = איכות כתיבה מיטבית 3 = איכות כתיבה בינונית 0 = איכות כתיבה נמוכה כדי לקבוע את איכות הכתיבה יש להתייחס לרכיבים הבאים: מבנה התשובה; מבנה המשפטים; הרצף בין המשפטים; מילות הקישור; משלב הלשון; סימני הפיסוק (שימוש תקין בסימני הפיסוק, ללא הקפדה על סימן הפסיק באמצע משפט); הכתיב. הערה: איכות הכתיבה נבדקת בלא תלות באיכות התוכן.	5,3,0	5 נק'
8	פתוח מטה לשון	א. 1 = ... ימחזרו את אשפת הפלסטיק כדי לייצר רהיטים. 0 = כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח מטה לשון	ב. 1 = ... ממלאים/ימלאו/מילאו פחיות אלומיניום מחדש. או: ... ממלאים/ימלאו/מילאו מחדש פחיות אלומיניום. 0 = כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח מטה לשון	ג. 1 = ... מנוצלת/תנוצל/נוצלה ליצירת מוצרים חדשים. 0 = כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
		הערה 1 לשאלה 8: תשובה שבה ייכתבו הפעלים בשגיאות כתיב (לדוגמה: "ממלים" בסעיף ב'), תיחשב גם כן תשובה נכונה. הערה 2 לשאלה 8: כתיבת הפועל בלבד ללא השלמת המשפט, תיחשב תשובה שגויה.		

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
9	פתוח פרשנות והיסק	<p>2 = תשובה המציינת בצורה מפורשת את הסכמתו של הכותב עם רונן בליווי נימוק מתאים, לדוגמה:</p> <p>- כותב הטקסט יסכים עם רונן שמוטב להשתמש בכלים רגילים, מכיוון ששימוש בכלים חד-פעמיים גורם להגדלת כמות הפסולת, וכתוצאה מזה לזיהום הסביבה.</p> <p>1 = תשובה ללא נימוק, או תשובה הכוללת נימוק שגוי, או תשובה הכוללת נימוק חלקי, או תשובה הכוללת נימוק נכון ללא ציון דעת הכותב, לדוגמה:</p> <p>- שימוש בכלי פלסטיק חד-פעמיים מזהם את הסביבה.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
		<p>פרק שני: הטקסט המידעי – "בית הכנסת הקדום בית אלפא"</p>		
10	פתוח איתור מידע	<p>3 = תשובה הכוללת זיהוי של שבעה או שישה ציורים בתרשים:</p> <p>1. יצחק 2. מזבח 3. אברהם 4. כפ"יד, או: מלאך ה' 5. גלגל המזלות 6. ארון הקודש 7. נר התמיד ("נר" בלבד) ייחשב תשובה שגויה</p> <p>2 = תשובה הכוללת זיהוי של חמישה או ארבעה ציורים בתרשים.</p> <p>1 = תשובה הכוללת זיהוי של שלושה ציורים או שניים.</p> <p>0 = תשובה הכוללת זיהוי של ציור אחד בתרשים, או שאין בה זיהוי כלשהו.</p>	3,2,1,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		<p>הערה: שאלה 11 נבדקת פעמיים: פעם בהבנת הנקרא (התוכן) ופעם בהבעה בכתב (המבנה והלשון) (11כ).</p>		
11	פתוח הערכה וביקורת	<p>3 = תשובה הכוללת נימוק העוסק בחשיבות התרומה של חקר העבר לפרט או לחברה (או בחוסר החשיבות של התרומה), לדוגמה: לדעתי חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> - מכיוון שאפשר ללמוד מן העבר ולהסיק מסקנות לגבי מה שקורה היום. - כדי להבדיל בין מה שהיה בעבר ובין מה שקורה היום. <p>או: לדעתי לא חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> - מכיוון שאנו צריכים להתרכז בעתיד ולא במה שכבר היה. - כי חשוב להתמקד בחיי היומיום ובעתיד, לדעת מה טוב לנו וממה להיזהר, ולא לבזבז זמן על מה שהיה פעם. <p>1 = תשובה הכוללת נימוק שאינו עוסק בחשיבות התרומה לפרט או לחברה (או בחוסר החשיבות של התרומה), לדוגמה: לדעתי חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> - כדי לדעת איך התנהלו החיים בעבר. - כי זה מעניין. <p>או: תשובה הכוללת את דעת התלמיד בליווי נימוק מתחום צר (מנקודת ראות צרה), לדוגמה: לדעתי חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> - כי זה מסייע לנו להבין את התפתחותם של בתי כנסת בתקופות השונות. - מכיוון שאפשר ללמוד מן העבר על המסורת שלנו. <p>0 = תשובה הכוללת דעה ללא נימוק, לדוגמה: לדעתי חשוב לחקור את העבר. כל תשובה אחרת.</p>	3,1,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
11	פתוח הבעה בכתב	<p>התוכן נבדק בשאלה 11.</p> <p>בדיקה הוליסטית של איכות הכתיבה בלבד</p> <p>5 = איכות כתיבה מיטבית</p> <p>3 = איכות כתיבה בינונית</p> <p>0 = איכות כתיבה נמוכה</p> <p>כדי לקבוע את איכות הכתיבה יש להתייחס לרכיבים הבאים:</p> <p>מבנה התשובה; מבנה המשפטים; הרצף בין המשפטים; מילות הקישור; משלב הלשון; סימני הפיסוק (שימוש תקין בסימני הפיסוק, ללא הקפדה על סימן הפסיק באמצע משפט); הכתיב.</p> <p>הערה: איכות הכתיבה נבדקת בלא תלות באיכות התוכן.</p>	5,3,0	5 נק'
12	פתוח פרשנות והיסק	<p>א. 2 = תשובה הכוללת התייחסות של אסף למוטיבים הלא יהודיים שברצפת הפסיפס, כגון ציור של אל השמש היווני, הליוס, ציור של גלגל המזלות, או התייחסות של אסף לדמיון שבין הפסיפס שנמצא ובין אלה של כנסיות.</p> <p>0 = תשובה הכוללת ביסוסים שלא הובאו מתוך הקטעים ב' ו-ג', כגון ציון השפות שבהן נכתבו הכתובות.</p> <p>או:</p> <p>כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'
	פתוח פרשנות והיסק	<p>ב. 2 = תשובה הכוללת התייחסות של יעל למוטיבים יהודיים שברצפת הפסיפס, כגון עקדת יצחק והמנורה ו/או התייחסות של יעל לעובדה שמוטיבים לא יהודיים היו עניין שבאופנה גם בבתי כנסת, ולכן אינם מעידים על שימוש לא יהודי.</p> <p>0 = תשובה הכוללת ביסוסים שלא הובאו מתוך הקטעים ב' ו-ג'.</p> <p>או:</p> <p>כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
13	פתוח איתור מידע	<p>2 = תשובה הכוללת את שתי העובדות המוזכרות בטקסט:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הכתובת שעל הפסיפס, הכתובה בארמית, מציינת כי הפסיפס נבנה בימיו של הקיסר הביזנטי יוסטיניאנוס הראשון, שפעל בשנים 527–565 לספירה. • מטבעות שנמצאו בחפירה במקום מעידות על כך שאכן הכוונה לקיסר הזה. <p>1 = תשובה הכוללת עובדה אחת מבין הנ"ל.</p> <p>0 = תשובה שגויה, לדוגמה: – לפי האבנים ולפי המבנה. כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
14	פתוח פרשנות והיסק	<p>2 = תשובה הכוללת את שני האזכורים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בית הכנסת/המבנה • רצפת הפסיפס/פסיפסים <p>1 = תשובה הכוללת אזכור אחד מבין הנ"ל.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
15	ר"ב פרשנות והיסק	<p>3 = תשובה נכונה: (4) לפסיפסים בבתי הכנסת היו תוספות ייחודיות לדת היהודית.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	3,0	3 נק'
16	ר"ב פרשנות והיסק	<p>3 = תשובה נכונה: (2) אופייניים.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	3,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
17		דוגמאות לתשובות אפשריות:		
	פתוח	א. 1 = בתי הכנסת 0 = כל סמיכות לא מיודעת/סמיכות מיודעת שאינה מן הטקסט. כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח	ב. 1 = בתי כנסת/בית כנסת 0 = סמיכות מיודעת/סמיכות לא מיודעת שאינה מן הטקסט. כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח	ג. 1 = בתקופות השונות/התקופות השונות/בית הכנסת העתיק. 0 = צירוף לא מיודע של שם ותוארו/צירוף מיודע של שם ותוארו שלא מן הטקסט. כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח	ד. 1 = מחקרים רבים/ בתי כנסת יהודיים 0 = צירוף מיודע של שם ותוארו/צירוף לא מיודע של שם ותוארו שלא מן הטקסט. כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'
18	ר"ב	1 = תשובה נכונה: (3) עזרה. 0 = כל תשובה אחרת.	1,0	1 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		פרק שלישי: הבעה בכתב – כתיבת טיעון: הבילוי בקניונים		
19		משימת ההבעה בכתב נבדקת על-פי הקטגוריות של תוכן, מבנה ולשון. במשימה הזאת לא פורטו כל רמות הביניים של התשובה, ולכן אפשר לתת גם ניקוד חלקי שאינו מפורט להלן.		
	פתוח תוכן	א. תוכן הערה: על הבודק לחבר את מספר הנקודות בשני רכיבי התוכן, ולרשום את סכום הנקודות במקום המתאים. הסוגה והצגת הנושא: 4 = טקסט טיעוני הכולל התייחסות לנושא הבילוי בקניונים ("דיאלוג" עם הגריין שבמסגרת) והבעת עמדה מפורשת של התלמיד כלפי הנושא. 2 = הצגת עמדה ללא קשר לטענת החוקרים (ללא "דיאלוג" עם הגריין שבמסגרת). או: הצגת הנושא ללא הבעת עמדה מפורשת. הנימוקים והדוגמאות: 6 = כתיבת נימוקים רלוונטיים ודוגמאות מתאימות. הערה: נימוק אחד בלבד, אבל מפורט ורלוונטי, יזכה את התלמיד בשש הנקודות של סעיף זה. 3 = נימוק לא מפורט/דוגמאות ללא נימוק.	10-0	10 נק'
	פתוח מבנה	ב. מבנה לכידות וקישוריות: 4 = הטקסט רציף (אינו כתוב בנקודות), ויש בו קשר לוגי בין משפטים, בין רעיונות ובין החלקים השונים של הטקסט. בטקסט יש שימוש נכון במילות קישור המבטאות את הקשר הלוגי שבין עמדת התלמיד ובין הנימוקים.	4-0	4 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		ג. לשון הערה: בסעיפים ג'1 ו-ג'4 אפשר לתת ניקוד חלקי.		
	פתוח לשון	① משלב הלשון ואוצר המילים 2 = משלב הלשון בינוני-גבוה. 0 = אחרת.	2-0	2 נק'
	פתוח לשון	② מורפולוגיה ותחביר 1 = הקפדה על תקינות התצורה ועל דגמי המשפט. התאמה במין, במספר וביידוע. 0 = אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח לשון	③ פיסוק 1 = שימוש תקין בסימני הפיסוק (ללא הקפדה על סימן הפסיק באמצע משפט). 0 = אחרת.	1,0	1 נק'
	פתוח לשון	④ כתיב 2 = כתיב נכון. אין להוריד נקודות על שגיאת כתיב אחת או על שגיאת כתיב חוזרת. אין להוריד נקודות על כתיב מלא או על כתיב חסר. 0 = אחרת.	2-0	2 נק'
		הערה לשלושת הסעיפים (19א', 19ב' ו-19ג') 0 = התלמיד חרג מן הסוגה הנדרשת במטלה/כתב משפט אחד בלבד.		

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
		פרק רביעי: הטקסט השימושי – "חכמים – היזהרו מן השמש"		
20	פתוח פרשנות והיסק	<p>3 = שישה או חמישה פריטים נכונים. 2 = ארבעה פריטים נכונים. 1 = שלושה פריטים נכונים, או שניים. 0 = פריט אחד נכון או תשובה שגויה.</p> <p align="center"><u>דוגמאות להמלצות ולסיבות:</u></p> <p>ההמלצה: לשהות בצל/שהייה בצל/צל הסיבה: הצל מגן מפני הקרינה האולטרה-סגולה.</p> <p>ההמלצה: לשתות בכל הזדמנות/שתייה הסיבה: בשמש הגוף מתחמם, ובאמצעות הזעה הוא מתקרר. כשמזיעים מאבדים נוזלים, ויש להשלים את הנוזלים שאבדו באמצעות שתייה.</p> <p>ההמלצה: להרכיב משקפי שמש/משקפי שמש הסיבה: קרינת השמש החזקה עלולה להזיק לעיניים, והמשקפיים מסננים את הקרינה.</p> <p>ההמלצה: למרוח קרם בעל מקדם הגנה 15 ומעלה/קרם בעל מקדם הגנה 15 ומעלה. הסיבה: הקרם מגן על העור החשוף לשמש.</p> <p align="right">או:</p> <p>המלצות וסיבות אחרות, מתאימות זו לזו, ונכונות לפי הטקסט.</p>	3,2,1,0	3 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
21	פתוח פרשנות והיסק	<p>2 = תשובה המציינת שניים מבין המקרים הבאים שבהם אי-אפשר להגן על הגוף בצורה יעילה מפני קרינה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • כאשר הקרינה חזקה במיוחד (או: בשעות 10:00–16:00). • כאשר הקרינה חזקה ומצחיית הכובע מופנית לכיוון הנגדי. • כאשר נמצאים בצל על שפת הים, יש קרינה המוחזרת מן החול ומן המים. הקרינה יכולה לחדור מתחת לשמשייה או מתחת לסככה. • כאשר נמצאים במקום מוצל במשך זמן ממושך, הצל זז, ואז נחשפים לשמש ולקרינה. • אחרי שנגרמו נזקים מצריבת השמש, תכשירי ההגנה אינם מרפאים אותם עוד. • כאשר משתמשים בתכשירים בעלי מקדם הגנה הנמוך מ-15. • כאשר משתמשים במשקפי שמש ללא מסנני קרינה מתאימים. • כאשר נמצאים בתוך מכונית (השמשות אינן מונעות את הקרינה לחלוטין). <p>1 = תשובה הכוללת מקרה אחד מבין הנ"ל.</p> <p>0 = תשובה שגויה, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - כאשר הקרינה נמוכה. - הגנה מפני השמש. - כשעובדים בשמש ולא בצל. <p>כל תשובה אחרת.</p>	2,1,0	2 נק'
22	ר"ב פרשנות והיסק	<p>2 = תשובה נכונה: (3) כדי להדגיש כי הצל אינו בורח באמת.</p> <p>0 = כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
23	פתוח פרשנות והיסק	<p>3 = תשובה המתייחסת לעובדה שההמלצה השנייה מנוסחת בהכללה וכוללת את שאר ההמלצות, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ההמלצה השנייה היא החשובה ביותר משום שיש בה הנחיה רחבה הכוללת את כל יתר שלוש ההמלצות. - ההמלצה השנייה היא המלצה כללית והיתר הן המלצות העוסקות בפרטים שונים. <p>0 = תשובה ללא נימוק/חזרה על אחת ההמלצות, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ההמלצה השנייה היא החשובה ביותר כי חשוב להיות זהירים בשמש. <p>כל תשובה אחרת.</p>	3,0	3 נק'
24	פתוח הערכה וביקורת	<p>4 = תשובה הכוללת את דעת התלמיד (בצורה מפורשת או בצורה משתמעת) בליווי נימוק הגיוני ומשכנע, ומתייחסת להשפעת הטקסט על אנשים, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הטקסט יכול לגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים מכיוון שהוא כתוב יפה, ומסביר בצורה ברורה והגיונית את הסיבות שבגללן כדאי לשמור על הכללים. - הטקסט לא ישפיע על אנשים מכיוון שלאנשים קשה לשנות הרגלים אף-על-פי שבטקסט יש מידע/הזהרות. - הטקסט מסביר יפה את הסיבות אבל אין בו דרישות, אין בו איומים ואין בו הפחדות. אנשים לא יתרשמו מתוכן הטקסט ולא יתנהגו לפי הכללים. - הטקסט לא ישפיע על אנשים מכיוון שאין בו חוקים והוא אינו מחייב איש. אלה רק המלצות ואנשים אינם נוטים לקבל המלצות. <p>2 = תשובה הכוללת את דעת התלמיד בליווי נימוק דל, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הטקסט יגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים משום שהכללים פורסמו באינטרנט. - כן, כי הם יאהבו את הטקסט. <p>0 = תשובה הכוללת דעה ללא נימוק או דעה בליווי נימוק לא רלוונטי.</p> <p>כל תשובה אחרת.</p>	4,2,0	4 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
25	פתוח הערכה וביקורת	<p>4 = תשובה מנומקת כהלכה, המבחינה בין השעות 8:00–10:00 שבהן קרינת השמש חלשה ומסוכנת פחות, ומן השעה 10:00 ואילך שבהן הקרינה חזקה ומסוכנת, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - לדעתי הם לא נהגו לפי הכללים המפורטים בטקסט. הם היו צריכים לקחת את ילדיהם לחוף הים רק בשעות 8:00–10:00, מכיוון שבשעות האלה הקרינה מן השמש מסוכנת פחות. מן השעה 10:00 הקרינה מן השמש מסוכנת מאוד ויש לעזוב את חוף הים. <p>2 = תשובה מנומקת, שאין בה הבחנה בין השעות 8:00–10:00 ובין השעות 10:00–12:00, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - לדעתי הם לא נהגו לפי הכללים המפורטים. בטקסט מומלץ שלא לבלות בחוף הים בשעות 10:00–16:00 מכיוון שמסוכן לשהות בים בשעות האלה. <p>א:0</p> <p>תשובה הכוללת הבעת דעה שיש בה הבחנה בין השעות, אבל חסר בה נימוק, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מומלץ למשפחת לוי לבלות בשפת הים רק בשעות 8:00–10:00. <p>0 = תשובה ללא נימוק או תשובה בליווי נימוק לא רלוונטי, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הם נהגו נכון כיוון שהשמש לא כל כך חזקה ולא היה קורה להם כלום. <p>כל תשובה אחרת.</p>	4,2,0	4 נק'

מספר הפריט	סוג הפריט	ציון על-פי רמות הביצוע	טווח הערכים לתשובה	המספר המקסימלי של הנקודות
26	פתוח פרשנות והיסק	<p>א. 2 = תשובה המציינת את התאריך 30 באוקטובר 2007 או את התאריך י"ח בחשוון תשס"ח, בליווי נימוק מתאים, לדוגמה:</p> <p>– מבין התאריכים המופיעים בשאלה, הייתי ממליץ לערוך מסיבה בחצר הבית בשעות הצהריים בתאריך 30 באוקטובר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה האולטרה-סגולה הוא הנמוך ביותר בשעות האלה.</p> <p>0 = תשובה המציינת כל תאריך אחר/תשובה המציינת את התאריך הנכון, בליווי נימוק שגוי, לדוגמה:</p> <p>– בתאריך 30 באוקטובר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה גבוה בשעות הצהריים. כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'
	פתוח פרשנות והיסק	<p>ב. 2 = תשובה המציינת את התאריך 3 בספטמבר 2007 או את התאריך כ"ב באלול תשס"ז, בליווי נימוק מתאים, לדוגמה:</p> <p>– מבין התאריכים המופיעים בשאלה, הילדים היו מסתכנים במידה הרבה ביותר בתאריך 3 בספטמבר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה האולטרה-סגולה הוא הגבוה ביותר בשעות הצהריים.</p> <p>0 = תשובה המציינת כל תאריך אחר/תשובה המציינת את התאריך הנכון, בליווי נימוק שגוי, לדוגמה:</p> <p>– בתאריך 3 בספטמבר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה נמוך בשעות הצהריים. כל תשובה אחרת.</p>	2,0	2 נק'

2.ג הנחיות לבדיקת המבחן ולחישוב הציונים

כללי

מוצע כי המבחנים של כל כיתה ייבדקו בידי צוות המורים לעברית בבית-הספר. כמו כן, מוצע שרכז המקצוע או רכז השכבה, או מי שימונה לצורך כך בידי מנהל בית-הספר, ילווה את התהליך הזה. יש לבדוק את המבחנים בהתאם למחווון המצורף לעיל (ג.1) ובצמידות אליו.

כלי עזר לחישוב הציונים של המיצ"ב הפנימי ולמיפונים

ראמ"ה מעמידה לרשות בתי-הספר שני כלים ממוחשבים לחישוב ציונים ולמיפוי הישגים: **מערכת המנב"ס/המנבסון והמיצבית**, שפותחה בידי ראמ"ה. כלים אלה מחשבים את הציונים ברמת התלמיד באופן אוטומטי, וגם מספקים נתונים הניתנים להשוואה בין קבוצות תלמידים ומאפשרים קבלת תרשימים ברמת הכיתה או ברמת השכבה. שני הכלים האלה מתאימים לבתי-ספר שהעבירו את המבחן בשלמותו.

נוסף על הכלים הסטטיסטיים האלה, מצורפים למחברות המבחן כלים ידניים לחישוב הנתונים – **דף ריכוז ציונים לתלמיד ודף מיפוי כיתתי** היכולים להיות שלב מקדים (כלי תומך) לפני הקלדת הנתונים למנבסון או למיצבית.

כדי שיהיה אפשר לקבל תמונה בית-ספרית, יש לקבל החלטה אחידה בנוגע לכלי שימש את בית-הספר לעיבוד הנתונים. יש להנחות את כלל המורים בבית-הספר **להשתמש בכלי בית-ספרי אחיד לניתוח כל תוצאות המיצ"ב הפנימי**: מנב"ס/מנבסון או מיצבית (כלי המבוסס על אקסל). כדי להגיע לידי החלטה בית-ספרית יש להביא בחשבון את רמת המיומנות של כלל מורי בית-הספר בכלי העיבוד השונים: השימוש בכלי האקסל מתאים למורים שיש להם שליטה בסיסית בתוכנת אקסל, והשימוש במנבסון מתאים למורים בעלי מיומנות בסיסית בעבודה עם מרכיבים במנבסון.

א. בדיקת המבחן וחישוב הציונים באמצעות מנב"ס ומנבסון

מערכת המנב"ס והמנבסון הותאמו להזנת הנתונים של מבחני המיצ"ב הפנימיים, והן כוללות ממשק המאפשר לבית-הספר לקלוט את מבחני המיצ"ב הפנימיים ישירות למנבסון או למנב"ס, לשם הקלדת ציוני המיצ"ב הפנימי. תיעוד הציונים במנב"ס/במנבסון מאפשר לשמור אותם ולשלבם בתכנית ההערכה של בית-הספר. נוסף על כך, תיעוד הציונים במנב"ס/במנבסון מאפשר להפיק דוחות ייחודיים למיצ"ב הפנימי הכוללים השוואה לנתונים הארציים המבוססים על נתוני המיצ"ב החיצוני, ולשמור אותם כאירוע הערכה המשתלב בתכנית ההערכה של בית-הספר.

להדרכה ולתמיכה אפשר לפנות למוקד השירות והתמיכה של מינהלת יישומי המנב"ס בימים א'-ה', בשעות 07:30-22:30 (מומלץ לפנות אחרי השעה 15:30), וביום ו' ובערבי חג בשעות 07:30-14:00, בטלפון: **03-9298111**.

דוא"ל לתמיכה: moked-manbas@kishurim.k12.il

אתר האינטרנט של מינהלת יישומי המנב"ס: www.education.gov.il/manbas

ב. בדיקת המבחן וחישוב הציונים באמצעות המיצבית

ראמ"ה מעמידה לרשות בתי-הספר "מיצבית-כיתתית" ו"מיצבית-שכבתית", לחישוב ההישגים במיצ"ב הפנימי ולמיפוקם. המיצביות שפותחו בעבור כל אחד ממבחני המיצ"ב הפנימי הן קובצי אקסל שהותאמו למבנה הייחודי של כל מבחן. המיצבית הכיתתית מאפשרת לחשב את הציונים של תלמידי הכיתה במבחן המיצ"ב הפנימי, ומספקת תמונת מצב של הישגי הכיתה במבחן. המיצבית השכבתית מספקת נתונים שונים: (1) על הישגי כלל התלמידים בשכבה; (2) על השוואה בין הישגי הכיתות המקבילות במבחן המיצ"ב הפנימי; (3) על השוואה בין נתוני השכבה לנתוני קבוצות ההשוואה הארציות (הנורמות הארציות) המבוססים על נתוני המיצ"ב החיצוני. המיצביות יפורסמו באתר ראמ"ה בכתובת: <http://rama.education.gov.il> בקטגוריה "מיצ"ב פנימי התשס"ט" סמוך למועדי המיצ"ב הפנימי.

המיצביות יכולות להחליף או להשלים את העבודה שנעשתה באמצעות דפי ריכוז הציונים הידניים, והן מיועדות למורים המיומנים בעבודה באקסל. למי שאינו מיומן בעבודה באקסל, מומלץ להשתמש בדפי ריכוז ציונים ידניים.

ג. בדיקת המבחן וחישוב הציונים באופן ידני

כדי לחשב את הציונים באופן ידני יש להיעזר בדף ריכוז הציונים הידני של כל תלמיד ו/או בדף המיפוי הכיתתי. דפי ריכוז הציונים הידניים של כל התלמידים (40 עותקים) וכן דף מיפוי כיתתי מצורפים למעטפה. ראו בעמודים 46-47 דוגמה לדף ריכוז ציונים מלא, שחושבו בו כל הציונים של תלמיד אחד, ודוגמה לדף ריכוז ציונים ריק. כלי זה הותאם להעברת המיצ"ב הפנימי, ונועד לאפשר למורי בית-הספר לבדוק את המבחנים בדרך יעילה ונוחה.

להלן הנחיות לבדיקת המבחן ולחישוב הציונים באופן ידני:

1. הנחיות כלליות

- בדיקת השאלות במבחן לפי המחווה המצורף: אפשרויות הניקוד בכל סעיף ובכל שאלה מוגדרות מראש במחווה ומצוינות בהתאם לכך בדף ריכוז הציונים. יש לסמן בדף ריכוז הציונים את הניקוד לכל שאלה. להלן כמה דוגמאות:

דוגמאות

שאלה 3 (פריט רב-ברה): תשובה נכונה של התלמיד, כפי שמפורט במחווה, תזכה את התלמיד ב-3 נקודות. במקרה זה יש להקיף בדף ריכוז הציונים את הספרה 3, בשורה המתייחסת לשאלה 3. אם התלמיד שגה, או שלא השיב על השאלה כלל, הוא יקבל 0 נקודות. במקרה זה יש להקיף את הספרה 0 בדף ריכוז הציונים, בשורה המתייחסת לשאלה 3.

שאלה 24 (פריט פתוח): תשובה מלאה של התלמיד היא תשובה הכוללת הבעת דעה ונימוק הולם, כפי שמפורט בדוגמאות שבמחווה, והיא תזכה את התלמיד ב-4 נקודות. אם התלמיד השיב תשובה מלאה, יש להקיף את הספרה 4 בדף ריכוז הציונים, בשורה המתייחסת לשאלה 24. תשובה חלקית היא תשובה שהנימוק בה חלקי, כפי שמפורט בדוגמה שבמחווה, והיא תזכה את התלמיד ב-2 נקודות. במקרה זה יש להקיף את הספרה 2 בדף ריכוז הציונים, בשורה המתייחסת לשאלה 24. אם התלמיד לא השיב על השאלה, או שהשיב תשובה ללא נימוק, הוא יקבל 0 נקודות. במקרה זה יש להקיף את הספרה 0.

שאלה 19, משימת הבעה בכתב – כתיבת טיעון (פריט פתוח): ההערכה נעשית על-פי שלוש קטגוריות: תוכן, מבנה ולשון. שימו לב כי בקטגוריית הלשון יש להתייחס בנפרד לכל אחד מארבעת המרכיבים (משלב הלשון ואוצר המילים; מורפולוגיה ותחביר; פיסוק; כתיב).

- המבחן כולל שתי שאלות שהן שאלות בהבנת הנקרא, **הנבדקות גם בהבעה בכתב (לכ, 11כ).** בשאלות האלה נבדקות הקטגוריות מבנה ולשון בלבד, בסולם של 0, 3, 5.
- מטה לשון – מאחר שהציון של כל תלמיד במטה לשון מבוסס על מספר קטן יחסית של פריטים, ציון זה עלול, במקרים מסוימים, שלא לייצג נאמנה את רמת שליטתו של התלמיד. לפיכך מומלץ להצליב את המידע עם הערכות פנימיות אחרות שהועברו בכיתה באותו נושא.
- דין שאלה שלא ענו עליה כדין תשובה שגויה. בשני המקרים יקבל התלמיד אפס נקודות. עם זאת, מומלץ שהמורה ירשום לעצמו את השאלות שהתלמידים לא השיבו עליהן, כדי שיוכל ללמוד מהן על נושאים שהכיתה מתקשה בהם או שלא למדה אותם.

2. הנחיות לחישוב ידני של ציון התלמיד בכל נושא במבחן

בעבור כל תלמיד יש לחשב את הציון בכל אחד משלושת הנושאים האלה בנפרד: **הבנת הנקרא, הבעה בכתב ומטה לשון.** מחשבים את הציון בכל נושא על-פי סכום הנקודות שצבר התלמיד באותו נושא (השאלות בכל נושא מופיעות בטורים נפרדים בדף ריכוז הציונים לתלמיד).

3. הנחיות לחישוב ידני של הציון הכולל במבחן

הציון הכולל של המבחן מחושב על-פי סכום הנקודות שצבר התלמיד בשלושת הנושאים. טווח הציונים נע בין 0 ל-100.

4. הנחיות לשימוש בדף המיפוי הכיתתי ולחישוב מדדים כיתתיים

- דף המיפוי הכיתתי המופיע בהמשך נועד לאפשר את חישובם של המדדים הכיתתיים ברמת הפריט, ברמת הסוגה, ברמת הנושא וברמת הציון הכולל של המבחן. בתום בדיקת המבחנים מומלץ להעתיק את הציונים של כל תלמיד בפריטים המשתייכים לאותו נושא, ואחר כך לחשב את הציון הממוצע של כל התלמידים בכיתה ברמת הפריטים, ברמת הנושאים וברמת המבחן כולו.
- שימו לב כי בדף המיפוי הכיתתי הפריטים מסודרים לפי נושאים. דף המיפוי הכיתתי מוצג בחוברת זו לשם דוגמה והוא גם מצורף במעטפה לשימושכם.
- נתוני קבוצות ההשוואה (נורמות ארציות) **אינם** כוללים עולים חדשים ותלמידים המקבלים תמיכה מתכנית השילוב. לכן, כדי להשוות את הממוצע הכיתתי לנתונים האלה (כאשר הם יתפרסמו), יש לחשב את הממוצע הכיתתי בלי קבוצות התלמידים האלה.
- כמו כן, מומלץ לחשב ממוצע כיתתי הכולל תלמידים בעלי לקויות למידה וממוצע כיתתי שאינו כולל את התלמידים האלה, בעיקר אם תנאי ההיבחנות שלהם שונים בתכלית.

3.ג התאמת בדיקת המבחן לצורכי בית-הספר

מתן ציון לנבחן: המיצ"ב הפנימי נועד לשימוש פנים בית-ספרי ולכן הוא יכול להיות מרכיב בחישוב הציון הסופי בתעודה, וזאת לפי החלטת בית-הספר. גם אם המבחן הועבר במתכונתו המלאה, יש אפשרות לחשב את ציוני התלמידים באופנים שונים. להלן כמה רעיונות:

א. מתן ציון לפי כלל השאלות במבחן המקורי. ציון זה יאפשר השוואה לציוני קבוצות השוואה שיפורסמו על-ידי ראמ"ה.

ב. מתן שני ציונים (הדבר מחייב להעביר את המבחן במתכונתו המלאה) – האחד על בסיס חלק מהטקסטים (למשל שני טקסטים), והאחר על בסיס המבחן בכללותו. הציון המבוסס על כלל המבחן יאפשר להשוות את ציון בית-הספר לציון של קבוצות השוואה.

הערה: אם המבחן לא הועבר לתלמידים במתכונת מלאה, יש לערוך שינויים במספר הנקודות המוקצות לכל שאלה ושאלה, וזאת על-פי שיקול דעתו של המורה.

4.ג השוואה לנתוני קבוצות ההשוואה (נורמות ארציות)

ראמ"ה תפרסם את נתוני קבוצות ההשוואה על סמך התוצאות של בתי-הספר שנבחנו במבחן המיצ"ב החיצוני. בית-הספר יוכל להשוות את הישגיו להישגים של בתי-ספר דומים. הסברים בנוגע להשוואה זו יפורסמו באתר האינטרנט של ראמ"ה בעוד כמה חודשים. זכרו, אם תחליטו לערוך שינויים כלשהם במבחן (במבנהו, באופן העברתו או באופן הערכתו), לא תוכלו להשוות את ההישגים שלכם לנתוני קבוצות ההשוואה.

דף ריכוז ציונים לתלמיד

דוגמה למילוי דף ריכוז ציונים לתלמיד (לחישוב ידני) – עברית לכיתה ח' – מיצ"ב פנימי התשס"ט

יש לסמן את מספר הנקודות שקיבל התלמיד בכל שאלה בהתאם למפורט במחווך.

שם התלמיד/ה: _____ כיתה: _____

מטה לשון	הבנת הנקרא				השאלה
	0	1	2		שאלה 13
	0	1	2		שאלה 14
	0		3		שאלה 15
	0		3		שאלה 16
0	1				שאלה 17א
0	1				שאלה 17ב
0	1				שאלה 17ג
0	1				שאלה 17ד
0	1				שאלה 18
	0	1	2	3	שאלה 20
	0	1	2		שאלה 21
	0		2		שאלה 22
	0		3		שאלה 23
	0		2	4	שאלה 24
	0		2	4	שאלה 25
	0		2		שאלה 26א
	0		2		שאלה 26ב

מטה לשון	הבנת הנקרא				השאלה
	0	1	2		שאלה 1
	0	1			שאלה 2
	0			3	שאלה 3
	0		2		שאלה 4א
	0		2		שאלה 4ב
	0	1			שאלה 5א
	0	1	2		שאלה 5ב
	0		2		שאלה 6
	0	1		3	שאלה 7
0	1				שאלה 8א
0	1				שאלה 8ב
0	1				שאלה 8ג
	0	1	2		שאלה 9
	0	1	2	3	שאלה 10
	0	1		3	שאלה 11
	0		2		שאלה 12א
	0		2		שאלה 12ב

הבעה בכתב										השאלה	
0				3		5				שאלה 7	
0				3		5				שאלה 11	
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	שאלה 19א
0	1	2	3	4							שאלה 19ב
0	1	2									שאלה 19ג
0	1										שאלה 19ג2
0	1										שאלה 19ג3
0	1	2									שאלה 19ג4

$\frac{6}{8} \times 100 = 75\%$	$\frac{21}{30} \times 100 = 70\%$	$\frac{52}{62} \times 100 = 84\%$	ציונים באחוזים
ציון במטה לשון	ציון בהבעה בכתב	ציון בהבנת הנקרא	
ציון כולל			ציון כולל
49 נק' (סכום הנקודות בהבנת הנקרא, בהבעה בכתב ובמטה לשון)			

דף ריכוז ציונים לתלמיד

(עותקים של דף זה מצורפים במעטפה)

דף ריכוז ציונים לתלמיד (לחישוב ידני) – עברית לכיתה ח' – מיצ"ב פנימי התשס"ט
יש לסמן את מספר הנקודות שקיבל התלמיד בכל שאלה בהתאם למפורט במחווון.

שם התלמיד/ה: _____ כיתה: _____

מטה לשון		הבנת הנקרא					השאלה
		0	1	2			שאלה 13
		0	1	2			שאלה 14
		0			3		שאלה 15
		0			3		שאלה 16
0	1						שאלה 17א
0	1						שאלה 17ב
0	1						שאלה 17ג
0	1						שאלה 17ד
0	1						שאלה 18
		0	1	2	3		שאלה 20
		0	1	2			שאלה 21
		0		2			שאלה 22
		0			3		שאלה 23
		0		2		4	שאלה 24
		0		2		4	שאלה 25
		0		2			שאלה 26א
		0		2			שאלה 26ב

מטה לשון		הבנת הנקרא					השאלה
		0	1	2			שאלה 1
		0	1				שאלה 2
		0			3		שאלה 3
		0		2			שאלה 4א
		0		2			שאלה 4ב
		0	1				שאלה 5א
		0	1	2			שאלה 5ב
		0		2			שאלה 6
		0	1		3		שאלה 7
0	1						שאלה 8א
0	1						שאלה 8ב
0	1						שאלה 8ג
		0	1	2			שאלה 9
		0	1	2	3		שאלה 10
		0	1		3		שאלה 11
		0		2			שאלה 12א
		0		2			שאלה 12ב

הבעה בכתב										השאלה	
0				3		5				שאלה 7כ	
0				3		5				שאלה 11כ	
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	שאלה 19א
0	1	2	3	4							שאלה 19ב
0	1	2									שאלה 19ג
0	1										שאלה 19ג2
0	1										שאלה 19ג3
0	1	2									שאלה 19ג4

$\frac{(\quad)}{8} \times 100 = ___\%$	$\frac{(\quad)}{30} \times 100 = ___\%$	$\frac{(\quad)}{62} \times 100 = ___\%$	ציונים באחוזים
ציון במטה לשון	ציון בהבעה בכתב	ציון בהבנת הנקרא	
נק' _____ (סכום הנקודות בהבנת הנקרא, בהבעה בכתב ובמטה לשון)			ציון כולל

דף מיפוי כיתתי - עברית לכיתה ח' מיצ"ב פנימי התשס"ט

הבנת הנקרא																רגיל/ עולה/ משולב	מספר השאלה ממדי ההבנה					
הטקסט המיזעי								הטקסט הטיעוני														
הציון בסוגה	16	15	14	13	12ב	12א	11	10	הציון בסוגה	9	7	6	5ב	5א	4ב	4א	3	2	1	שם התלמיד		
	II	II	II	I	II	II	III	I		II	III	II	II	II	I	I	III	II	I			
																					1	
																						2
																						3
																						4
																						5
																						6
																						7
																						8
																						9
																						10
																						11
																						12
																						13
																						14
																						15
																						16
																						17
																						18
																						19
																						20
																						21
																						22
																						23
																						24
																						25
																						26
																						27
																						28
																						29
																						30
																						31
																						32
																						33
																						34
																						35
																						36
																						37
																						38
																						39
																						40

יש לרשום את מספר הנקודות שקיבל התלמיד בכל שאלה בהתאם למפורט במחוו

הציון הכולל במבחן	הבעה בכתב										מטה לשון								הבנת הנקרא											
	הציון בנושא	19 ג4	19 ג3	19 ג2	19 ג1	19 ב	19 א	11 כ	7 כ	הציון בנושא	18	17 ד	17 ג	17 ב	17 א	8 ג	8 ב	8 א	הציון בנושא	הציון בסוגה	26 ב	26 א	25	24	23	22		21	20	
		II	II	III	III	II	II	II	II		II	II																		
																														1
																														2
																														3
																														4
																														5
																														6
																														7
																														8
																														9
																														10
																														11
																														12
																														13
																														14
																														15
																														16
																														17
																														18
																														19
																														20
																														21
																														22
																														23
																														24
																														25
																														26
																														27
																														28
																														29
																														30
																														31
																														32
																														33
																														34
																														35
																														36
																														37
																														38
																														39
																														40

ממוצע כיתתי לכל התלמידים: _____
ממוצע כיתתי ללא תלמידים משולבים ועולים: _____

מקרא - ממדי ההבנה:

I - איתור מידע וארגונו מחדש

II - פרשנות והיסק

III - הערכה וביקורת

פרק ד': הפקת תועלת מהמבחן

הפרק כולל ניתוח פעילויות הבנת הנקרא של הפרקים צמודי הטקסט במבחן. הניתוח כולל הבנת הקשיים, איתורם והמלצות לעבודה צמודת טקסט בעיקר במסגרת ההוראה בכיתה. מטרת הפרק היא לתרום להפקת תועלת בעקבות המבחן: הוא מציע הבנה מעמיקה של משימות המבחן, הבנת הקשיים בשליטה במיומנויות שנבדקו, כפי שבאו לידי ביטוי בביצועים השונים של התלמידים.

פרק זה בנוי לפי סדר השאלות במבחן. כל שאלה היא יחידה נפרדת. כל יחידה כוללת עד ארבע יחידות ניתוח. היחידות מוצגות במסגרות נפרדות: **היחידה הראשונה היא טבלה – תקציר ניתוח השאלה** וכוללת ראשי פרקים של כל סעיפי הניתוח: המחווון, ממדי ההבנה (בהתאמה לניתוח הכישורים הנדרשים), הכישורים הנדרשים וההשתמעויות להוראה. **היחידה השנייה היא הרחבה והעמקה של הניתוח** וכוללת הסברים על הכישורים הנדרשים לכתובת תשובה נכונה, על סוג הקשיים ועל בניית ידע על תוכן הטקסט. **היחידה השלישית שייכת רק לשאלות פתוחות** וכוללת **הדגמה של תשובות תלמידים וניתוחן** לאור תהליכי ההבנה שהוצגו ביחידה הקודמת. **היחידה הרביעית מציגה את ההשתמעויות להוראה** וכוללת נושאים מתאימים להוראה והמלצות לפעילויות מתאימות לקידום כישורים, שבאו לידי ביטוי בשאלה.

להלן מודל המציג את יחידות ניתוח השאלות:

	השאלה
	המחווון (תקציר)
	ממדי ההבנה ודרישות השאלה
	הכישורים הנדרשים (רשימה)
	ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)

הכישורים הנדרשים	
הרחבה, הסבר והדגמה הסברים על תהליכי חשיבה ודרכי שימוש בידע שפתי במהלך מתן תשובה	

ניתוח תשובות תלמידים		
הדגמה של תשובות תלמידים וניתוחן לאור הכישורים הנדרשים.		
ניתוח	דוגמאות	
		תשובות נכונות
		תשובות חלקיות
		תשובות שגויות

ההשתמעויות להוראה
המלצות לפעילויות מתאימות

במבחן יש שלושה פרקים העוסקים בהבנת הנקרא:

פרק ראשון: "האם המחזור הוא תרופת פלא?" – טקסט טיעוני

פרק שני: "בית הכנסת הקדום 'בית אלפא'" – טקסט מידעי

פרק רביעי: "חכמים – היזהרו מהשמש" – טקסט שימושי

הפרק: "האם המחזור הוא תרופת פלא?"

הטקסט "האם המחזור הוא תרופת פלא?" הוא טקסט טיעוני, מעובד לפי מאמרו של שמעון ביגלמן, שהתפרסם במגזין ישראלי למדע ולאקולוגיה. הטקסט עוסק בתופעת המחזור. לטענת הכותב, המחזור, שנחשב תרופת פלא, אינו פתרון מספיק. לדעתו, במקום להשקיע במחזור יש להשקיע בפתרונות טכנולוגיים להקטנת כמות הזבל ולשינוי הרכב החומרים במוצרים כמו סוללות לטובת איכות הסביבה. הטקסט תואם את סוגת הטיעון הן מבחינת המבנה והן מבחינת האמצעים הרטוריים הלשוניים. הטקסט כולל פתיחה – הצגת התופעה, אחריה הצגת הפתרון המדומה, הצגת הפתרון הראוי בליווי הנמקות והדגמות ובסוף סיכום אופרטיבי בהתאם לדעה במאמר. הכותב משתמש באמצעים רטוריים רבים כמו פנייה לקורא בשאלות רטוריות רבות, תבניות תחביריות של הכללות כדי להביע אמת מוחלטת כמו "ידוע כי...", "המסקנה היא כי יש לחייב..." ולשון ציורית כמו "מטה קסם" ו"תרופת פלא".

להלן ניתוח של שאלות על הטקסט "האם המחזור הוא תרופת פלא?" נקרא בקיצור "המחזור". ניתוח השאלות הוא לפי מודל ניתוח היחידות המוצג לעיל.

שם הטקסט ומקורו: "האם המחזור הוא תרופת פלא?" מיצ"ב תשס"ט נוסח א'

שאלה 1

השאלה	כתבו לפי השורות 1–4 מהן שתי הבעיות העיקריות הכרוכות בטיפול בפסולת. 1. _____ 2. _____
המחווון (תקציר)	תשובה שבה מצוינות בהכללה שתי הבעיות העיקריות הכרוכות בטיפול בפסולת: 1. העלות/המחיר/ הכסף/היוקר (או "יקר") 2. הזיהום/הפגיעה בסביבה
ממדי ההבנה ודרישות השאלה	<ul style="list-style-type: none"> • איתור מידע גלוי בטקסט • שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית
הכישורים הנדרשים (רשימה)	<ul style="list-style-type: none"> • לאתר את שתי הבעיות בפסקה נתונה. • לאתר את הבעיה הראשונה בתוך משפט שמני ארוך ואת הבעיה השנייה לאתר בשמות פעולה.
ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)	איתור מידע בתוך משפטים שמניים ארוכים כחלק מקידום מיומנויות הבנת הנקרא

הכישורים הנדרשים

התלמידים נדרשים לקרוא פסקה נתונה, שורות 1–4 ולאתר בה את שתי הבעיות העיקריות הכרוכות בטיפול בפסולת. הפסקה כוללת ארבע עובדות בנושא הפסולת ללא התייחסות מפורשת לבעיות. הפסקה פותחת בשתי עובדות: ישראל מייצרת אשפה בכמות גדולה, ומחיר הטיפול באיסוף הפסולת הוא גבוה. התלמידים צריכים להבחין באיזו משתי העובדות האלה יש בעיה. בהמשך הפסקה, כדי לאתר את הבעיה השנייה התלמידים נדרשים להיעזר בביטוי "עלול לגרום ל...". בשאלה זו יש קושי – התלמידים נדרשים לאתר את הבעיה הראשונה בתוך משפט שמני ארוך: "מחיר... הוא גבוה". (במשפט יש עשר מילים, הנושא הוא שם עצם ולו שש השלמות שמניות: שמות עצם ושמות פעולה, והנושא הוא שם תואר). שימו לב לצירוף השמני הארוך לנושא "מחיר": מחיר איסוף הפסולת, פינויה, שרפתה או הטמנתה באדמה". משפט שהנושא שלו ארוך הוא קשה לתהלוך. גם באיתור הבעיה השנייה יש קושי כי היא מתוארת בצורה שמנית, בשמות הפעולה "זיהום" ו"פגיעה", וכדי לאתר אותה צריך להכיר את "בני המשפחה" הפועליים של השמות האלה: חלק מחומרי הפסולת מזהמים... ופוגעים...

ניתוח תשובות תלמידים

דוגמאות	ניתוח	
<ul style="list-style-type: none"> 1. המחיר של איסוף הפסולת, פינויה, שרפתה, או הטמנתה באדמה גבוהה 2. חלק מהחומרים רעילים ומזיקים למים ולאוצרות הטבע" 	על פי המחונן	תשובה נכונה
<ul style="list-style-type: none"> 1. ישראל מייצרת כשני מליון טונות אשפה בשנה. 2. הלחולם של הפסולת הנטמנת באדמה עלולה לגרום לזיהום מי השתייה." 	התשובה מבוססת על העתקה. החלק הראשון אינו נכון, הנבדק לא איתר את הבעיה, העתיק את המשפט הראשון שהוא הרקע לבעיה. החלק השני הנכון הועתק מהטקסט, התלמיד נעזר בביטוי "עלול לגרום לזיהום" כדי לכתוב תשובה.	תשובות חלקיות
<ul style="list-style-type: none"> 1. שחלק מהפסולת הנטמנים באדמה הם רעילים 2. וגם הפסולת עלולה לזהם את מי השתייה ואוצרות טבע." 	התלמיד לא הצליח לאתר את הבעיה הראשונה, הוא העתיק משפט מהטקסט שאינו מסביר את הבעיה. החלק השני נכון.	
<ul style="list-style-type: none"> 1. זיהום מי שתייה 2. פגיעה באוצרות טבע." 	שני החלקים של הבעיה השנייה הוצגו כשתי בעיות.	
<ul style="list-style-type: none"> 1. ישראל מייצרת כשני מליון טון פסולת כל שנה. 2. מחיר איסוף הפסולת הוא גבוה." 	החלק הראשון שגוי, העובדה הראשונה נתפסה כבעיה.	
<ul style="list-style-type: none"> 1. בעיית האשפה 2. חומרים רעילים." 	התלמיד התייחס לשתי עובדות נכונות ולא איתר את הבעיות.	תשובות שגויות
<ul style="list-style-type: none"> 1. הטמנתה 2. שרפתה." 	התלמיד העתיק שני פעלים הקשורים לפסולת.	

ההשתמעויות להוראה

בניית ידע על תוכן הטקסט: התייחסות למידע שהוא הבסיס להבנת הטיעון המרכזי בטקסט.

טקסטים עיוניים מאופיינים בלשון שמנית ודחוסה. כדי לקדם את הבנת הנקרא מומלץ להתאמן באיתור מידע בתוך משפטים שמניים ארוכים, בתוך צירופים שמניים ובתוך צורות שמניות כמו שמות פעולה ושמות תואר.

התלמידים מתבקשים לספר מה כתוב בטקסט מתוך הניסוחים השמניים שלפניהם. תרגול מסוג זה יכול להיות כלי אימון בתהליך ההבנה: התלמידים הופכים שמות לפעלים ומפרקים צירופים שמניים ארוכים ליחידות מידע קצרות. כל אלה הן פעולות שקורא מיומן עושה באופן לא מודע. ההמלצה היא לעבוד על הטקסטים הלימודיים שברשות התלמידים: לתת לתלמידים משפטים שמניים, לבקש מהם לסמן את הצירופים השמניים הארוכים ואת שמות הפעולה ולכתוב את המידע הכתוב במשפטים במילים שלהם. דוגמאות מתוך הטקסט הנתון:

א. שורות 1–2: "מחיר איסוף הפסולת, פינויה, שרפתה או הטמנתה באדמה הוא גבוה". המילה "מחיר" היא גרעין של צירוף שמני ארוך. דרכים אחרות להביע את המידע הנתון בשורה זו: צריך לשלם הרבה כסף כדי לאסוף את הפסולת, לפנות אותה, לשרוף אותה או להטמין אותה באדמה. או: אוספים את הפסולת, מפנים אותה, שורפים אותה או מטמינים אותה באדמה. כל זה עולה הרבה כסף/המחיר של כל הפעולות האלה בפסולת יקר מאוד.

ב. שורה 5: "אחד הפתרונות המוצעים להקטנת כמות האשפה ונזקיה הוא מחזור". דרך אחרת להביע את תוכן הכתוב: רוצים להקטין את כמות האשפה ולהקטין את הנזק הנגרם ממנה. מציעים להשתמש במחזור. המחזור הוא אחד הפתרונות לטיפול באשפה.

ג. שורה 29: "אריזות כאלה הן תוספת גדולה לפסולת ההולכת ומצטברת בכמויות גדולות". דרך אחרת להביע משפט זה: אריזות כאלה מוסיפות פסולת רבה. הפסולת הזאת מתווספת לפסולת הקיימת שהצטברה ומגדילה את הכמות שלה.

שאלה 2

<p>בשורה 3 כתוב: "חלחולם". מה פירוש המילה חלחול?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הטמנת מים מזוהמים באדמה. 2. כיסוי חולות בחומרי פסולת רעילים. 3. חדירה אטית ומדורגת של נוזלים לאדמה. 4. הוצאת חלקים של פסולת מתוך האדמה. 	<p>השאלה</p>
<p>3. חדירה אטית ומדורגת של נוזלים לאדמה.</p>	<p>המחונן (תקציר)</p>
<p>פרשנות והיסק אוצר מילים</p>	<p>ממדי הבנה ודרישות השאלה</p>
<p>הבנת מילה במשלב גבוה, הבנת שם פעולה שימוש בהקשר לצורך פירוש שימוש בידע ספציפי חוץ טקסטואלי</p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>העשרת אוצר מילים בהקשר סמנטי של פעולות הקשורות למים העשרה ומודעות לתבניות של שמות פעולה משורש מרובע בבניין פיעל</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

המילה "חלחול" היא שם פעולה במשלב גבוה, מילה ספציפית לתיאור חדירה של מים לאדמה טיפין טיפין למעמקים. התלמידים יכולים להיעזר בהקשר, במילה "לאדמה", אבל ההקשר אינו מספיק. נדרש ידע חוץ טקסטואלי למציאת הפירוש המדויק, כי כל המסויימים מתייחסים לפעולות הנוגעות לאדמה. כמו כן התלמידים צריכים להכיר שמות פעולה: המילה "חלחול" היא שם פעולה ובכל המסויימים המסבירים יש שמות פעולה: הטמנה, כיסוי, חדירה והוצאה. עוד קושי נובע מכך שחלחול מופיע תמיד בהקשר של מים כמו חלחול מי הגשם. במשפט שלפנינו המילה "חלחול" מופיעה עם כינוי חבור. הכינוי החבור "חלחולם" מרמז על חומרי הפסולת הרעילים ולא על מים.

ההשתמעויות להוראה

בניית ידע על תוכן הטקסט: העיסוק במילה "חלחול" מזמנת התייחסות לבעיית הזיהום מהפסולת שבאדמה.
מומלצת **עבודה במילון על מילים ספציפיות הקשורות לפעולות המים** כמו סינון, חדירה, הסתננות ושפיכה. יש לפרש את המילים ולחבר משפטים שמשולבות בהם המילים האלה.
מומלצת **עבודה על שמות פעולה מרובעים בבניין פיעל** כמו פעפוע, פרפור ודשדוש, כמו מחזור ומלכוד וכמו שחזור ושכתוב. יש להתייחס לתבניות של המילים, לדרכים השונות של יצירת שורשים מרובעים ולתפקידים הסמנטיים של הקבוצות השונות. כדאי להכיר את הפירושים ואת השימושים השונים של המילים בשפה.

שאלה 3

<p>בשורה 22 מוצגת השאלה: "אם כן, כיצד אפשר למנוע היווצרות של כמויות ענק של פסולת?"</p> <p>מה תפקיד השאלה הזאת בטקסט?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ליצור מעורבות של הקורא בנושא. 2. לעודד מומחים לחקור את התופעה. 3. להציג נושא שהכותב אינו בקיא בו. 4. להביע תמיהה על כמויות הענק של הפסולת. 	<p>השאלה</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. ליצור מעורבות של הקורא בנושא. 	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הערכה וביקורת על לשון הטקסט בהתאמה לסוגה ולמטרות הכותב • שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה 	<p>ממדי הבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • התייחסות גלובלית לטקסט • התייחסות לסוגת הטקסט • התייחסות ללשון הטקסט בהתאמה לסוגה 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>עבודה על השאלה כדרך פנייה לקורא, כאמצעי רטורי בטקסט טיעון</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

<p align="center">הכישורים הנדרשים</p> <p>השאלה דורשת לקרוא את הטקסט כמכלול ולהבין את מטרתו. כדי להעריך את תפקיד ניסוח המשפט בשורה 22 בצורת שאלה, צריך להתייחס לקשר בין סוגת הטיעון לבין הלשון, כלומר לקשר בין הניסוח הלשוני בצורת שאלה ובין תפקידה הרטורי. התשובה היא ברמת נגישות נמוכה, כי אין התייחסות מפורשת בטקסט לקורא. מבחינת המבנה, כל המסיחים מתאימים לתשובה על שאלה. מסיח 4 מבלבל כי הוא מתייחס לאחד התפקידים הקלסיים של שאלה בטקסט טיעון – להבעת תמיהה. רק מסיח 1 מתאים למטרת הטקסט הנתון.</p>

<p align="center">ההשתמעויות להוראה</p> <p>בניית ידע על תוכן הטקסט: הפניית תשומת הלב למטרת הטקסט. השאלה היא הכנה לפסקה הבאה (הקטנת כמות האשפה).</p> <p>טקסט הטיעון שלפנינו מתאים להדגמת השימושים השונים במשפט שאלה כחלק מלשון הפנייה לקורא בטקסט טיעון.</p> <p>בטקסט יש ארבע פעמים פנייה לקורא במשפט שאלה: 1. בכותרת; 2. בשורות 19–20; 3. בשורה 22; 4. בשורות 40–42.</p> <p>מומלץ לנתח כל שאלה ולבדוק מה תפקידה בטקסט. כמו כן נמצא ניסוח של שאלות בטקסטים נוספים של טיעון במאמרים ובנאומים.</p>

שאלה 4

<p>א. איזו בעיה מעלה הכותב בקשר לסוללות המשומשות? ב. מהי הצעתו של הכותב לפתרון הבעיה?</p>	<p>השאלה</p>
<p>א. תשובה המקשרת בין החומרים המסוכנים שבסוללות ובין זיהום הסביבה. ב. תשובה הקשורה לפיתוח סוללות מסוג אחר.</p>	<p>המחונן (תקציר)</p>
<p>• איתור מידע בטקסט השלם • א. שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית • ב. שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה</p>	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<p>• לאתר את המידע בטקסט ללא ציון מראה מקום. • לדלות את המידע על הבעיה ללא התייחסות מפורשת לבעיה. • לאתר מידע על הצעה לפתרון ללא התייחסות מפורשת לפתרון. • להבין שאלה רטורית המנוסחת בשלילה.</p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>• ההדגמה כחלק מטקסט טיעון: תוכן מבנה ולשון • תבניות תחביריות של שלילה לצורך הדגשה</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים
<ul style="list-style-type: none"> • התלמידים צריכים לקרוא את כל הטקסט. המידע הרלוונטי לשאלה נמצא בשורות 33–42. מתשע השורות האלה צריך לדלות את המידע על הבעיה. בטקסט אין התייחסות ישירה לכך שמדובר בבעיה. זיהום הסביבה מתואר כחלק מתהליך ארוך המתרחש בסוללות עד שהן הופכות לחומר מזהם. התהליך מתואר בשורות 33–38. • לאחר איתור הבעיה צריך לאתר מידע על הצעה לפתרון. גם מידע זה אינו מנוסח בצורה מפורשת, אלא מופיע בטקסט במבנה של משפט שאלה. התלמידים נדרשים להבין שאלה רטורית המנוסחת בצורת שלילה "האם לא כדאי...?" כלומר האם לא כדאי לעשות X במקום Y? הפתרון הוא X. תלמידים ששגו לא הבינו את המבנה הרטורי הזה וכתבו שהפתרון הוא Y.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
<p>על פי המחונן</p>	<p>א. • השלכת סוללות משומשות למכלי האשפה גורמת נזק לסביבה. • השלכת סוללות משומשות לאשפה גורמת לשחרור חומרים רעילים, והם מזהמים את מי התהום. ב. • הכותב מציע לפתח סוללות חדשות שאינן מכילות חומרים המזיקים לסביבה.</p>	<p>תשובות נכונות</p>

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
בסעיף ב. התלמיד לא הבין את המבנה של שאלה רטורית והתייחס לחלק השני של המשפט כאל הצעה לפתרון.	<ul style="list-style-type: none"> "א. כשזורקים סוללות לפח אז נפלטים מהם חומרים רעילים שפוגעים בנו ובסביבה ומזהמים ב. הפתרון של הכותב הוא שכל אחד ירכז את הסוללות המשומשות שלו בתוך מכלים מיוחדים". 	תשובות חלקיות
א. מבחינת התוכן התשובה נכונה. יש לשים לב לבעיית לשון: לניסוח, לכתיב ולכתב. ב. התשובה אינה נכונה, ראו הסבר ל-ב. בדוגמה הקודמת.	<ul style="list-style-type: none"> "א. שיש תהליך כימי שהם ב?לתל שמוריד את העטיפה ויוצא חומרים רעילים ומזועמים אשר מתחלחלים למים ומזהמים אותם ב. לשים אותם במיכלים מיוחדים". 	
התשובות מעידות על חוסר הבנה וגם על בעיות ביכולת שפתית בסיסית. יש לשים לב במיוחד לכתיב ולחוסר היכולת לבנות משפטים.	<ul style="list-style-type: none"> " א. שהם גורמות לעמון בעיות למשל זיהוי אדמה ואוד... ב. אחשב מבקשים ליזרוק את הסוללות משומשות ליזרוק במכלים מיוחדים". 	תשובות שגויות

ההשתמעויות להוראה
<p>בניית ידע על תוכן הטקסט: איתור הבעיה והפתרון יסייעו להבין את הטענה של הטקסט.</p> <p>תפקיד ההדגמה בטקסט עיוני: בטקסט שלפנינו הפסקה על הסוללות (שורות 33–42) היא אחת ההדגמות לבעייתיות של נושא המחזור. לאחר הדוגמאות של מוצרי ניקוי ומוצרי קוסמטיקה (שורות 25–28), הדוגמה של הסוללות מופיעה בין פנייה ליצרנים לבין פנייה לציבור להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם. תלמידים רבים לא ראו במידע על הסוללות הדגמה. הדוגמה מתחילה בצירוף הקישור הכללי "ולא זו בלבד..." (שורה 33). מומלץ לנתח בטקסטים מידעיים ובטקסטים טיעוניים את ההדגמות ואת מילות הקישור להדגמה.</p> <p>תבניות תחביריות של שלילה לצורך הדגשה: מומלץ לתרגל משפטים במבנה שלילה לצורך הדגשה, כלומר לנתח ולהפיק משפטים כדוגמת זוגות המשפטים שלהלן (בכל זוג המשפט השני מביע תוכן זהה במבנה שלילה לצורך הדגשה):</p> <p>1א. כדאי לרחוץ פרות לפני האוכל כדי שלא להיפגע מהריסוס שעל הפרי. 2א. האם לא כדאי לרחוץ פרות לפני האוכל במקום להיפגע מהריסוס שעל הפרי ?</p> <p>1ב. היא אמרה את האמת. 2ב. היא לא אמרה אלא את האמת.</p> <p>1ג. במשך כל הארוחה היא אכלה רק פרות. 2ג. במשך כל הארוחה היא לא אכלה אלא פרות.</p>

שאלה 5

<p>בשורות 25–32 הכותב טוען כי הממשלה צריכה להתערב בנושא של הצטברות פסולת.</p> <p>א. מיהו קהל היעד שהממשלה צריכה לפנות אליו? _____</p> <p>ב. מהן הדרישות מקהל היעד הזה?</p> <p>1. _____</p> <p>2. _____</p>	<p>השאלה</p>
<p>א. תשובה המתייחסת רק ליצרנים, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • היצרנים • החברות המייצרות אריזות • בעלי המפעלים/ מפעלים/ בתי חרושת <p>ב. תשובה הכוללת את שתי הדרישות הבאות:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הפחתה במספר האריזות • שימוש באריזות למילוי רב-פעמי 	<p>המחווין (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות והיסק: הבנת רעיונות שונים בטקסט • שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • להכיר את הביטוי "קהל היעד". • לקשר בין התערבות הממשלה לבין הדרישה לחייב יצרנים לשנות את דרכם. • להבין שהתבניות התחביריות הכלליות "יש לחייב... להפחית או להשתמש ב..." הן הדרישות מקהל היעד. • להכיר את השימוש בשמות הפועל "להפחית" ו"להשתמש" להבעת פעולות. 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>תבניות תחביריות ששם הפועל בהן פותח פסוקית מצומצמת נושאית להבעת הכללה כחלק מלשון הטיעון</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

הפסקה פותחת באמירה שהממשלה חייבת להתערב למזעור הפסולת. בהמשך מובאות דוגמאות של אריזות פלסטיק של מוצרים המגדילות את כמות הפסולת, ובסוף מובאת המסקנה לחייב יצרנים... בסעיף א. התלמידים צריכים לקשר בין האמירה ש"הממשלה חייבת להתערב" (שורה 25) לבין האמירה ש"יש לחייב יצרנים..." (שורה 30) ולהבין שקהל היעד של הממשלה הוא היצרנים. בסעיף ב. התלמידים נדרשים להבין שהמידע בתבניות התחביריות הכלליות "יש לחייב... להפחית... או להשתמש ב..." (שורות 30–33) הן הדרישות מקהל היעד.

תוכן הדרישות נמצא בשורה 31 במילים "...להפחית... או להשתמש ב...", שהן צורות שם הפועל להבעת פעולות. הדרישות מהיצרנים הן שיפחיתו במספר האריזות או שישתמשו באריזות רב-פעמיות. גם ציטוט המשפט המתאים, שבו מופיעים שמות הפועל הנ"ל, ייחשב תשובה נכונה.

תלמידים רבים שענו על שאלות 1–4 ועל שאלות נוספות בפרק זה, לא ענו על שאלה 5. בשאלה מופיע הביטוי "קהל היעד". ביטוי זה, שאינו מוזכר בטקסט, הוא במשלב גבוה ודורש ידע חוץ טקסטואלי.

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> ● "א. ליצרנים" 	תשובות נכונות
	<ul style="list-style-type: none"> ● "א. חברות המוצרים השונות" 	
	<ul style="list-style-type: none"> ● "א. קהל היעד הוא החברות" 	
	<ul style="list-style-type: none"> ● "ב. 1. להפחית במספר האריזות. 2. להשתמש באריזות רב פעמיות המאפשרות מילוי חוזר". 	
התלמיד כתב "חד פעמיות" במקום "רב-פעמיות".	<ul style="list-style-type: none"> ● "ב. 1. לפחית במספר האריזות 2. להשתמש באריזות חד פעמיות". 	תשובות חלקיות
דרישה 2 מתייחסת לחומר מתכלה. התלמיד מגלה ידע חוץ טקסטואלי ברמה גבוהה, התשובה מתאימה לנושא, אך אינה מבוססת על טקסט נתון. בטקסט מדובר באריזות רב-פעמיות ולא באריזות מתכלות.	<ul style="list-style-type: none"> ● "ב. 1. לצמצם את האריזות 2. להציג אריזות מתקלות". 	
החלק הראשון של התשובה שגוי, החלק השני של התשובה נכון. בחלק הראשון התלמיד לא הצליח להפריד בין הדרישה מהממשלה שהכותב מזכיר בשורה 25 לבין דרישת הממשלה מהיצרנים בשורות 31–32. החלק השני הנכון מראה שהתלמיד הבין את השאלה כי כלל את שתי הדרישות בסעיף 2.	<ul style="list-style-type: none"> ● "ב. 1. הדרישות מקהל היעד בזה לדאוג למזעור כמות הזבל. 2. דרישה שניה היא להפחית במספר האריזות או להשתמש באריזות רב פעמיות המאפשרות מילוי חוזר". 	
החלק הראשון של התשובה הוא עוד דוגמה לחוסר הבחנה בין הדרישה מהממשלה לבין הדרישה מהיצרנים.	<ul style="list-style-type: none"> ● "ב. 1. למזער כמויות זבל 2. להפחית במס אריזות הנייר". 	

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	תשובות שגויות
תשובה אסוציאטיבית הקשורה לאריזות הנמצאות בחנויות.	• "א. החנויות".	
תשובה כללית, אסוציאטיבית, שאינה מבוססת טקסט.	• "א. איכות הסביבה".	
תשובה כללית, אסוציאטיבית, שאינה מבוססת טקסט.	• "א. הציבור".	
תשובה אסוציאטיבית ללא קשר לטקסט הנתון.	• "ב. 1. שהארץ תהיה נקיה 2. שמי שזורק פסולת יקבל כנס".	
הכסף הוא כנראה אסוציאציה למילה דרישות.	• "ב. 1. שכל אחד מהם יביא כצת כסף."	
על פי המחווון	• "ב. 1. שהתחשבו בסביבה ויקפידו לזרוק את הפסולת לפח ואת הסוללות למיכל שלהם 2. ושלא ילכלכו את הרחובות ויזהמו תסביבה".	

ההשתמעויות להוראה
<p>בניית ידע על תוכן הטקסט : השאלה מכוונת לכך שלמאמר יש קהל יעד ויש דרישות מקהל היעד, וכך מכוונת השאלה למטרת הטקסט.</p> <p>תבניות תחביריות ששם הפועל בהן פותח פסוקית מצומצמת נושאית להבעה כללית, מרוחקת; ניסוח להבעת תוכן מוחלט, עמדה מבוססת, למשל, הניסוח "צריך לעשות" כחלק מלשון הטיעון.</p> <p>הטקסט שלפנינו מתאים להדגמת תופעה לשונית זו : "יש למחוק" (שורה 17), "צריך להתרכז ב..." (שורה 21), "יש להבין" (שורה 22), "יש לחייב" (שורה 30), "כדאי להשקיע" (שורה 41), "יש להציג... ולקוות" (שורה 43).</p> <p>מומלץ לנתח טקסטים של טיעון ולמצוא תבניות לשוניות אלה כחלק מלשון הכותב לביסוס עמדתו וכחלק מפנייה עקיפה לקהל.</p>

שאלה 6

<p>כותרת הטקסט היא השאלה: "האם המחזור הוא תרופת פלא?" מה הייתה כוונת הכותב כאשר בחר את הכותרת הזאת?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. לשכנע את הצרכנים למחזר פסולת. 2. להציג את החסרונות של שיטת המחזור. 3. להציג את הפלא שבשיטת המחזור. 4. לשכנע צרכנים שלא להשתמש בתרופות. 	<p>השאלה</p>
<p>2. להציג את החסרונות של שיטת המחזור.</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● פרשנות והיסק, הבנת מטרת הטקסט ● שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● התייחסות גלובלית לטקסט השלם ● הבנת הטיעון בטקסט ● הבנת הביטוי "תרופת פלא" ● הבנת הניסוח של הכותרת בצורת שאלה כשהמאמר שולל את תוכנה 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>כותרת של טקסט טיעון: היחס בין הכותרת לבין טענת הכותב, שימוש בשאלות רטוריות</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה מפנה לכותרת. בכותרת יש שאלה המציגה את הנושא "המחזור" ובמרומו מטילה ספק ביעילות המחזור בפתרון בעיית זיהום הסביבה.

נדרשת כאן הבנת הביטוי "תרופת פלא": השימוש בביטוי זה מתייחס להבטחה שהתרופה מסוגלת לרפא במהירות וביעילות דבר שקשה לרפאו. הביטוי "תרופת פלא" משמש כינוי לאמצעי שאמור להיות פתרון מהיר ויעיל לבעיה. התלמידים נדרשים להכיר את פירוש הביטוי ולדעת שאין להאמין בתרופות פלא. ומכאן עליהם להבין שהתשובה לשאלה שבכותרת היא שלילית: לדעת הכותב, המחזור אינו תרופת פלא. כדי לענות על השאלה התלמידים נדרשים להתייחסות גלובלית לטקסט, להבין את הטענה המרכזית במאמר. מסיח 3 מבלבל כי הוא מתייחס למשמעות החיובית של הביטוי "תרופת פלא", כלומר תרופה המרפאה במהירות מפתיעה. הקושי בפתרון השאלה הוא בכך שהתשובה הנכונה היא למעשה שלילה של תוכן הכותרת.

ההשתמעויות להוראה

בניית ידע על תוכן הטקסט: השאלה מזמנת לנבדק להבין לפי הכותרת את הטיעון המרכזי של המאמר. עבודה על כותרות כאמצעי להבנה גלובלית של הטקסט ושל מטרתו.

עבודה על תפקיד השאלות בטקסט טיעון ועבודה על השאלה הרטורית כחלק מלשון הפנייה לקוראים או למאזינים. ראו גם בהשתמעויות להוראה בשאלה 3 בטקסט זה.

שאלה 7

<p>האם, לדעתכם, הציבור יכול להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם? נמקו את תשובתכם. כתבו 3–5 שורות.</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה הכוללת את דעת התלמיד (חיובית/ שלילית/ שיש בה תנאי/ הסתייגות), המלווה בנימוק מתאים.</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<p> <ul style="list-style-type: none"> הערכה וביקורת, הבעת דעה מנומקת על הטקסט שאלה אינטרטקסטואלית, שימוש בידע חוץ טקסטואלי בהבעת דעה מנומקת על נושא הנדון בטקסט </p>	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<p> <ul style="list-style-type: none"> להבין את התוכן הרלוונטי בטקסט. להביע דעה אישית על תוכן הטקסט. לנמק את הדעה תוך שילוב ידע חוץ טקסטואלי. יכולת כתיבה: ניסוח הדעה והנימוקים </p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p> <ul style="list-style-type: none"> ניתוח נימוקים בפסקות קצרות הכוללות דעה אישית ונימוקים כתיבת נימוקים רלוונטיים לדעה אישית ניסוח דעה אישית הכוללת הסתייגויות </p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

<h3>הכישורים הנדרשים</h3>	
<p>השאלה היא אינטרטקסטואלית, מתייחסת לתוכן הטקסט אך דורשת גם הבעת דעה וידע חוץ טקסטואלי לביסוסה.</p> <p>השאלה דורשת להבין את תוכן הטקסט, כלומר את מהות הדרישות מהיצרנים, להביע דעה אישית על תוכן הטקסט, להציג נימוקים רלוונטיים ולכתוב אותם מבחינה לשונית בצורה מתאימה ונכונה. התלמידים צריכים להבין שהבעיה של הסוללות היא רק דוגמה ועליהם להתייחס באופן כללי לשינוי דרכם של היצרנים בנושא האריזות כדי להפחית את כמות הזבל.</p>	

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	תשובות נכונות
על פי המחווון	<p>לדעתי הציבור יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> ● על-ידי כך שיקנה רק מוצרים של יצרנים המתחשבים באיכות הסביבה. ● כי הציבור יכול להפגין, או לחתום על עצומה, או למחות, או להחרים מוצרים. <p style="text-align: right;">או:</p> <p>לדעתי הציבור אינו יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> ● כי קשה לציבור להתארגן ולהיאבק למען מטרה כלשהי. ● כי היצרנים הם בעלי הכוח וההשפעה. ● כי לא כדאי ליצרנים לשנות את דרכם. ● כי היצרנים יעשו את מה שנוח להם. <p style="text-align: center;">או תשובה שיש בה תנאי או הסתייגות:</p> <p>לדעתי הציבור יכול להשפיע על היצרנים</p> <ul style="list-style-type: none"> ● בתנאי שיהיה לו כוח להתארגן. ● אף-על-פי שהציבור חלש, הוא יכול להתארגן. יהיה לו כוח, והוא יוכל להחרים מוצרים של יצרנים מזהמים. 	
התשובה מנומקת ובנויה היטב, כוללת שני שלבים. השלב השני מבטיח השפעה על היצרנים.	<ul style="list-style-type: none"> ● "כן, אם הציבור ילחץ על היצרנים ויפגין מולם אז אולי הם ישנו את דרכם ואם הם לא ישנו אז שיורידו את מוצריהם או שלא יקנו מוצריהם, ורק ככה הם יהיו חייבים לשנות את דרכם." 	
לפנינו הבעת דעה, נימוק מתאים ופיסוק נכון (לא מלא).	<ul style="list-style-type: none"> ● "לדעתי הציבור יכול להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם. הציבור יכול לקנות רק אריזות רב פעמיות שכבר יש בחנויות, וככה היצרנים שעדיין לא מייצרים רב פעמי יראו שהם לא מרוויחים והם ישנו את האריזות לרב פעמי." 	
לפנינו הבעת דעה, נימוקים רלוונטיים, שימוש בידע חוץ טקסטואלי, מבחינת הלשון ניסוח הולם, שימוש בפיסוק, שתי טעויות כתיב: "אלה" במקום "אלא" ו"מתקלים" במקום "מתכלים", שהיא מילה במשלב גבוה ולכן קשה לאיות.	<ul style="list-style-type: none"> ● "הציבור יכול להשפיע על היצרנים לשנות את דרכם בכך שלא יקנו מוצרים מזהמים כמו קלקל ופלסטיק, אלה ידרוש מוצרים מתקלים, ועד שלא יציעו מוצרים כאלה, לא יקנו. כלומר – חרם צרכנים." 	

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
<p>איך התייחסות כללית לרעיון של השפעה על היצרנים ככלל, יש נימוק אחד המתייחס ליצרני הסוללות, כלומר לדוגמה. כל שאר הנימוקים אינם רלוונטיים לשאלה.</p> <p>הנימוקים מתייחסים להתנהגות הציבור בחיי יום-יום באשר לשמירה על הסביבה ולא להתנהגות הציבור היכולה להשפיע על היצרנים.</p>	<ul style="list-style-type: none"> "כן לשכנע אותם להמציא סוללות מיוחדות כשלא מזהמות את הסביבה להמציא דברים שלא מזהמים תסביבה אבל גם הציבור צריך לדעת להתחשב בסביבה למשל לא לזרוק סוללות לפח או נירות וקרטונים על הרצפה ופולסטיקים כי לא רק היצרנים אשמים גם הציבור". 	<p>תשובות חלקיות</p>
	<ul style="list-style-type: none"> "לפי דעתי הציבור יכול לשכנע את היצרנים לשנות את דרכם כי לציבור אכפת מאיכות הסביבה והם לא רוצים שבגלל סוללות או שקיות אשפה יהיה זיהום אויר". 	
<p>כתיבה אסוציאטיבית מתוך רמזים מהטקסט. שפה לקויה במשפטים ושגיאות בכתיב.</p>	<ul style="list-style-type: none"> "כן למשל ליזרוק בקבוקים למחונות מיוחדות את הסוללות ליזרוק למחונות אחידות וכל מיני דברים זה יכול לאזור לאנשים שחולים במחלות רעות ואנשים אחרים יכולים לאזור להם וגם לאצמם". 	<p>תשובות שגויות</p>
	<ul style="list-style-type: none"> "כן אני חושב עם לשכנע את העובדים לנשות לשמור על הניקיון ועל הדרך בה הם עושים את העבודה שלהם אז נוכל להשפיע על העובדים". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>מומלץ לתרגל הבנת דעה מנומקת והבעת דעה מנומקת. כדאי למצוא טקסטים קצרים או חלקי טקסטים מתאימים כדי לתרגל בחירת נימוקים, הצגתם והסברם.</p> <p>להלן אפשרויות לתרגול מתוך טקסטים: א. נתחו את הדעה ואת הנימוקים. סמנו בטקסט את הדעה בצבע אחד ונימוק או שניים בצבע אחר. ב. הביעו את דעתכם על דברי הכותב ונמקו אותה.</p>

שאלה 8

<p>לפניכם שלושה צמדי משפטים. הפכו כל משפט מפעיל לסביל או מסביל לפעיל. א. אשפת פלסטיק תמוחזר כדי לייצר רהיטים. בעתיד יצרני הרהיטים _____ ב. בתהליך המחזור פחיות אלומיניום ממלאות מחדש. בתהליך המחזור היצרנים _____ ג. בתהליך המחזור מנצלים את הפסולת ליצירת מוצרים חדשים. בתהליך המחזור הפסולת _____</p>	<p>השאלה</p>
<p>א... ימחזרו את אשפת הפלסטיק כדי לייצר רהיטים. ב... ממלאים/ימלאו/מילאו פחיות אלומיניום מחדש. או: ... ממלאים/ימלאו/מילאו מחדש פחיות אלומיניום. ג... מנוצלת/תנוצל/נוצלה ליצירת מוצרים חדשים. הערות: * תשובה שבה ייכתבו הפעלים בשגיאות כתיב (לדוגמה: "ממלים" בסעיף ב'), תיחשב גם כן תשובה נכונה. ** כתיבת הפועל בלבד ללא השלמת המשפט, תיחשב תשובה שגויה.</p>	<p>המחווה (תקציר)</p>
<p>● מטה לשון, פעיל וסביל ● מבנים רטוריים, לשוניים: צורות פעיל וסביל בהקשר התחבירי (מורפו-תחביר)</p>	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<p>● הכרת צורות פעיל וסביל של הפעלים ● יכולת להשתמש בצורות פעיל וסביל לפי המבנה התחבירי הנתון ● השלמת משלימי הפועל בהתאם למבנה התחבירי החדש</p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>● ניתוח צורות פעיל וסביל והפקתן ● תפקידן של צורות פעיל וסביל בסוגות השונות ● אימון בכתיבת טקסטים קצרים שיש בהם מעבר מפעיל לסביל ולהפך</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

הפעולה של מעבר מפעיל לסביל ולהפך דורשת ידע מורפו-תחבירי: ידע מורפולוגי של צורות הפועל בפעיל ובסביל וידע של התבניות התחביריות השונות של הפעיל לעומת הסביל: שינויי נושא – מושא, המחייבים שינויים בהשלמות הפועל. למשל, "הממשלה תשפיע על היצרנים – היצרנים יושפעו על-ידי הממשלה" – שינוי הפועל, שינוי נושא – מושא והתאמת השלמות הפועל. בכל סעיף בשאלה זו התלמידים צריכים להכיר את צורות הפועל, לכתוב פועל מתאים ולשלב אותו במשפט יחד עם ההשלמות הנדרשות מהשינוי. מבחינת מבנה המשפט, נעשה שינוי בתחילת כל משפט חדש. השינוי בנושא נעשה עבור התלמידים, ובכך ירדה דרגת הקושי. כל סעיף מייצג דרישה לשונית שונה בתחום של פעיל – סביל. בסעיפים א ו-ב נדרש מעבר מסביל לפעיל, ובסעיף ג נדרש מעבר מפעיל לסביל. צורות סביל ותבניות תחביריות של סביל הן במשלב גבוה יותר, שכיחות פחות, ולכן הן קשות יותר להפקה. בסעיף א התלמידים נדרשים להכיר את הפועל "תמוחזר", שהוא פועל מרובע משורש תניני, מ-ח-ז-ר, בבניין פועל ביחיד. בסעיף ב. הפועל "ממלאות" מופיע בצורת הווה רבות, ויש להפוך אותו לפעיל הווה רבים. בסעיף ג התלמידים צריכים להפוך את מבנה המשפט, לשנות את המושא לנושא המשפט, "הפסולת", ולהפוך את הפועל הפעיל "מנצלים" בבניין פועל רבים לפועל סביל בבניין פועל בנקבה בהתאמה לנושא. בכל שלושת הסעיפים המשפטים הם כלליים. בסעיף ג הנושא הסתמי "מנצלים" אינו דורש מהתלמידים להשלים במשפט הסביל את עושה הפעולה: אילו במשפט המקורי היה נושא, למשל "היצרנים מנצלים...", במעבר לסביל הייתה נדרשת השלמה "מנוצלת על-ידי היצרנים".

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
על פי המחונן	<ul style="list-style-type: none"> "א. ימחזרו פלסטיק בכדי לייצר רהיטים. ב. ממלאים פחיות אלומיניום מחדש. ג. מנוצלת ליצירת מוצרים חדשים" 	תשובות נכונות
התשובה נכונה מבחינת המעבר מסביל לפעיל. בתשובה אין דיוק בהשלמות, אין היצמדות למשפט המקורי, למשל במקום "אשפת פלסטיק" כתוב "פלסטיק", במקום "לייצר רהיטים" כתוב "לשמור על כדור הארץ".	<ul style="list-style-type: none"> "א. בעתיד יצרני הרהיטים ימחזרו פלסטיק כדי לשמור על כדור הארץ". 	תשובה חלקית
בסעיף א. כתיבת צורה בבניין התפעל; בסעיף ג. כתיבת צורה פעילה בעתיד במקום מעבר לסביל.	<ul style="list-style-type: none"> "א. יתמחזרו כדי לייצר מחונות. ג. ננצל את הפסולת ליצירת מוצרים חדשים". 	תשובות שגויות
בסעיף ב. מעבר מסביל לפעיל בפועל אחר במקום מעבר בפועל הנדרש מסביל לפעיל; בסעיף ג. אין שינוי בפועל אך יש שינוי בהשלמה.	<ul style="list-style-type: none"> "ב. יחינו דברים מאלומיניום ג. מנצלים את המוצרים לחדש". 	
תשובה שנכתב בה הפועל הנכון בלבד, ללא השלמת המשפט, נחשבת שגויה.	<ul style="list-style-type: none"> "א. ימחזרו". 	
לפי המחיקות רואים שהתלמיד ניסה למצוא את צורת הפעיל המתאימה וכשלא הצליח החליף את הפועל. הוא מבין את המעבר מסביל לפעיל אף שטעה בבניין ובזמן. הוא אינו מכיר את הצורות של הפועל המרובע "מחזר".	<ul style="list-style-type: none"> "א. "השתמשו באשפת פלסטיק". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>התשובות החלקיות והתשובות השגויות של התלמידים מלמדות שיש סוגים שונים של טעויות. כדי לקדם את התלמידים כדאי להפריד את האימון בפעיל ובסביל לעבודה על ההיבט המורפולוגי, על ההיבט התחבירי ועל ההיבט של השיח:</p> <ul style="list-style-type: none"> מבחינה מורפולוגית כדאי לנתח צורות פעיל וסביל (בניינים פיעל – פועל, הפעיל – הופעל, קל – נפעל). מבחינה תחבירית כדאי לעבוד על חילופי נושא – מושא, על ההשלמות ועל ההתאם הנובעים מהחילופים האלה. מבחינת השיח כדאי לשים לב לתפקידם של פעיל וסביל בהקשר הטקסטואלי בסוגות השונות: הסביל כמאפיין טקסט עיוני במשלב גבוה. אפשר לקחת טקסטים עיוניים קצרים ולהפוך בהם צורות סביל לצורות פעיל ולראות כיצד המעבר הזה תורם להבנת הטקסט וכיצד הוא גורם לשינוי אופי הטקסט מבחינת המשלב.

שאלה 9

<p>משפחת ישראלי מתכוננת למסיבה משפחתית. הבת לימור הציעה להשתמש בכלי פלסטיק חד-פעמיים ולזרוק אותם בתום המסיבה, כדי לחסוך זמן בשטיפת הכלים. אחיה רונן התנגד לדעתה, וטען כי מוטב להשתמש בכלים רגילים. עם מי, לדעתכם, יסכים כותב הטקסט? נמקו את תשובתכם.</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה המציינת בצורה מפורשת את הסכמתו של הכותב עם רונן בליווי נימוק מתאים, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • כותב הטקסט יסכים עם רונן שמוטב להשתמש בכלים רגילים, מכיוון ששימוש בכלים חד-פעמיים גורם להגדלת כמות הפסולת, וכתוצאה מזה לזיהום הסביבה. 	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות והיסק, מסקנה מהבנת הטיעון במאמר • שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה, הבנה גלובלית של המאמר 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הבנה גלובלית של המאמר, הבנת הטיעון של הכותב • הבנת הסיטואציה האופרטיבית בשאלה והיסק לגבי דעת הכותב • כתיבת נימוקים מתאימים 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מסקנות אופרטיביות כחלק מתהליך הבנת הטקסט • כתיבת נימוקים רלוונטיים, ראו גם שאלה 7. 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה מציגה לתלמידים סיטואציה מחיי יום-יום ודורשת מהם קישור לטיעון של כותב המאמר. מהתלמידים נדרשת הבנה גלובלית של המאמר, כלומר הבנת הטיעון של הכותב, הבנת הסיטואציה האופרטיבית בשאלה והיסק לגבי דעת הכותב. כמו כן נדרשת מהם כתיבת נימוקים מתאימים. צריך לקרוא היטב את השאלה כדי להבין שאין היא מכוונת ליישום לפי המאמר, אלא להבנת הטיעון שבמאמר. המילה "לדעתכם" יכולה להטעות, לא מתבקשת כאן דעתם האישית של התלמידים, אלא דעתו של כותב המאמר על פי טיעונו במאמר.

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	
על פי המחונן	<ul style="list-style-type: none"> ● "לדעתי, כותב הטקסט יסכים עם רוני כיוון שכלים חד פעמיים מזהמים את הסביבה ולא יעילים כיוון שאי אפשר להשתמש בהם שנית, ולכן למרות שזו עבודה רבה יותר שמירה על הסביבה חשובה ממאמץ." 	תשובות נכונות
	<ul style="list-style-type: none"> ● "לדעתי הכותב יסכים עם רוני משום שהכותב רוצה להפחית את כמות האשפה ועם הוא היה מסכים עם לימור אז זה מגדיל את כמות האשפה." 	
תשובה נכונה ונימוק חלקי.	<ul style="list-style-type: none"> ● "ע"פ דעתי כותב הטקסט יסכים עם רוני משום שאם הם ישתמשו בכלים חדפ"ע הם יזהמו את הסביבה." 	תשובה חלקית
התלמיד לא קרא היטב את השאלה וענה על שאלה אחרת. הוא ניתח מי צודק בסיטואציה של השאלה ללא קשר לטקסט.	<ul style="list-style-type: none"> ● "לפי דעתי לימור צודקת כי זה חוסך הרבה זמן ומאמץ ואחיה לא צודק כי ששופים כלים מבזבזים הרבה מים." 	תשובות שגויות
עוד דוגמה לתשובה כללית לסיטואציה ללא קשר לכותב ולטקסט.	<ul style="list-style-type: none"> ● "עם הבת לימור כמובן כדי שזה גם חוסך זמן וגם זורקים את זה לפלסטיק." 	
התשובה אינה מסתמכת על הטקסט ואינה נכונה. אף שמתגלה בה חוסר הבנה, היא מעידה על יכולת הבעת דעה וניסוח נימוקים לדעה.	<ul style="list-style-type: none"> ● "לדעתי כותב הטקסט יסכים עם הבת לימור משום שכלים חד פעמיים הם יותר נוחים וגם מצד אחר הם מתכלים בטבע ואפשר לעשות מזה רהיטים סלונים וזה מאוד יפה." 	

ההשתמעויות להוראה

מתבקשת עבודה על מסקנות אופרטיביות בניית טקסטים מפעילים. הכוונה כאן לטקסטים של טיעון ולטקסטים של מידע. התלמיד צריך להבין את תוכן המידע או את הטיעון של הכותב כדי לענות על השאלות. **ניתוח סיטואציות אופרטיביות הוא אמצעי מצוין לחידוד ההבנה ולבדיקתה.** נדרשת כאן יצירתיות בחיבור ההפעלות המתאימות. אפשר גם לבקש מהתלמידים לחבר סיטואציות מתאימות וסיטואציות לא מתאימות לדעת הכותב או למידע הכתוב, כדוגמת השאלה הזאת, כאמצעי לפיתוח מיומנות ההבנה.

הפרק: "בית הכנסת הקדום 'בית אלפא'"

הטקסט "בית הכנסת הקדום 'בית אלפא'" הוא טקסט עיוני מידעי, מעובד לפי מאמרו של אילן זהרוני, המופיע בספר העוסק בארכאולוגיה והאדם. הטקסט עוסק בממצא הארכאולוגי מבית הכנסת היהודי "בית אלפא" ומביא מידע היסטורי הקשור לממצא זה. המאמר כולל רקע על בתי הכנסת היהודיים, פרטים על דרך גילוי של בית הכנסת "בית אלפא", פרטים היסטוריים על המקום, תיאור מדויק של רצפת הפסיפס שבו ומה אפשר ללמוד ממנה על האמנות ועל התרבות בתקופה שבה נוצרה.

השפה העיונית בטקסט מושפעת מהתוכן: חלק מהטקסט כתוב בלשון מידע היסטורי סיפורי המאורגן כרונולוגית לפי שנים, וחלק מהטקסט כתוב בלשון תיאורית במשלב גבוה, ובה מראי מקום ושמות תואר רבים.

להלן ניתוח 9 שאלות על הטקסט "בית הכנסת הקדום 'בית אלפא'" (נקרא בקיצור "בית הכנסת"). ניתוח השאלות הוא לפי מודל ניתוח היחידות המוצג לעיל.

שם הטקסט ומקורו: "בית הכנסת הקדום 'בית אלפא'" מיצ"ב תשס"ט נוסח א'

שאלה 10

השאלה	בשורות 26–39 מתוארת רצפת הפסיפס בבית הכנסת "בית אלפא". לפי הטקסט , כתבו בכל משבצת מה מצויר בתרשים. שימו לב לדוגמה.
המחווון (תקציר)	תשובה הכוללת זיהוי של שבעה או שישה ציורים בתרשים: 1. יצחק 2. מזבח 3. אברהם 4. כף-יד, או: מלאך ה' 5. גלגל המזלות 6. ארון הקודש 7. נר התמיד ("נר" בלבד ייחשב תשובה שגויה)
ממדי ההבנה ודרישות השאלה	<ul style="list-style-type: none"> • איתור מידע • שאלת תוכן ברמת נגישות גבוהה
הכישורים הנדרשים (רשימה)	<ul style="list-style-type: none"> • אתור הפרטים המבוקשים • הבנת המרחבים המתוארים • הבנת התרשים והתמצאות בו
ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)	<ul style="list-style-type: none"> • קריאת תרשימים והבנתם • הפקת תרשימים לפי טקסט מילולי • הפקת תיאור מילולי לפי תרשים

הכישורים הנדרשים

התלמידים נדרשים לקרוא את התרשים ולאחר בטקסט את השמות המתאימים לתרשים. כדי לאתר את המידע הנכון עליהם להיעזר בביטויי מרחב ובמילים המצביעות על כיוונים: חלק קדמי, סמוך לכניסה, בצד ימין, משמאל, למעלה, בחלק העליון. התרשים בשאלה זו ברור והוא מתאים לצילום ולתיאור שבטקסט. עובדה זו מקלה על התלמידים ומאפשרת להם לגלות את התשובות הנכונות.

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	
רוב התלמידים שכתבו ענו תשובות נכונות.	על פי המחווך	
במקום "כף-יד"/"מלאך הי"	4. "יד"	תשובות חלקיות
במקום "גלגל המזלות"	5. "גלגל"	
במקום "יצחק"	1. "לוחס"	תשובות שגויות
במקום "מזבח"	2. "עץ"	
במקום "אברהם"	3. "לוחס"	

ההשתמעויות להוראה

- מומלץ לעבוד על קריאת תרשימים והבנתם, להביא לכיתה תרשימי התמצאות אותנטיים, כמו חומר למבקרים בשמורות טבע ובמוזיאונים ותרשימי הוראות הפעלה למכשירים ולמשחקים. אפשר למצוא את החומרים האלה באינטרנט באתרים של תיירות ובאתרי פרסום אחרים. כמו כן אפשר למצוא תרשימים המסבירים תהליכים ותופעות בספרי לימוד במדעים, בהיסטוריה, במקרא, בגאוגרפיה ועוד.
- מומלץ להפיק עם התלמידים תרשימים לפי תיאורים מילוליים, כמו תרשים המקומות החשובים לתלמידים בבית-הספר וביישוב, תרשים של עיתון, של תמונה, של בגד ושל משחק.
- התלמידים יתאמנו בכתיבת תיאור של תרשים תוך שימוש בביטויים מגוונים המציינים מרחבים וכיוונים.

שאלה 11

<p>האם חשוב, לדעתכם, לחקור את העבר? נמקו את תשובתכם. כתבו 3–5 שורות.</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה הכוללת נימוק העוסק בחשיבות התרומה של חקר העבר לפרט או לחברה (או בחוסר החשיבות של התרומה), לדוגמה:</p> <p>לדעתי חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> מכיוון שאפשר ללמוד מן העבר ולהסיק מסקנות לגבי מה שקורה היום. כדי להבדיל בין מה שהיה בעבר ובין מה שקורה היום. <p>או:</p> <p>לדעתי לא חשוב לחקור את העבר</p> <ul style="list-style-type: none"> מכיוון שאנו צריכים להתרכז בעתיד ולא במה שכבר היה. כי חשוב להתמקד בחיי היומיום ובעתיד, לדעת מה טוב לנו וממה להיזהר, ולא לבזבז זמן על מה שהיה פעם. 	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> הערכה וביקורת, הערכה מנומקת בהקשר של הטקסט שאלה אנטרסקטואלית, שילוב ידע חוץ טקסטואלי כתיבה ההולמת את הסוגה ונכונה מבחינה לשונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> הבנת הרעיונות בטקסט הבעת דעה מתוך התייחסות לטקסט נימוק הדעה, הצגת נימוקים רלוונטיים בהקשר של הטקסט תוך שימוש בידע חוץ טקסטואלי כתיבה: ניסוח מתאים, פיסוק וכתיב נכון 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>הבעת דעה מנומקת בעקבות טקסטים</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

בשורות 7–9 בטקסט נמצא התייחסות לחשיבות חקר העבר: הממצאים מלמדים על רציפות הקיום של העם היהודי בארץ ישראל: "ההתייחסות לחקר ההיסטוריה היהודית ולחקר הארכאולוגיה בישראל אינה רק כאל משהו שעבר, אלא כאל המשך הרצף של העם היהודי מן העבר, אל ההווה ואל העתיד". התלמידים אינם חייבים להתייחס לנימוק זה דווקא. הם נדרשים להבין את הטקסט כמכלול, להבין את הרעיונות העיקריים הנוגעים לחקר העבר ולהביע דעה בנושא. עליהם לנמק את דעתם; הנימוק יכול להתבסס על הטקסט או על ידע חוץ טקסטואלי. כמו כן נדרשת כאן כתיבה בהירה, הולמת מבחינת משלב הלשון ותקנית.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
		תשובות נכונות
לפנינו הבעת דעה והצגת שני נימוקים מתאימים. הניסוח, הפיסוק, הדקדוק (למשל "מהן") והכתיב תקינים.	<ul style="list-style-type: none"> "לפי דעתי כן חשוב לחקור את העבר, כי מהעבר אנו למדים מטעויות של אבות אבותינו ומפיקים מהן לקח. וגם חקר העבר הוא נושא מעניין ומושך. רק כך תדע מה היה לפני מאות שנים." 	
התלמיד מתייחס בנימוק לחשיבות חקר ההיסטוריה לעם היהודי ולהמשכיותו. נימוק זה נכון ומתאים לרעיון המובע בטקסט. הניסוח אינו מדויק, במילה "נשכך" יש טעות כתיב.	<ul style="list-style-type: none"> "כן, מאוד חשוב ללמוד את העבר שלך ואת ההסטוריה של עם שלך ולחקור את המקרים והאמונות שהיו פעם. אנחנו צריכים לדעת את ההיסטוריה שלנו כדי שנוכל ללדת איתה את הדור שיבוא אחרינו, וכך גם אחרי זה. כדי שבמשך דורות רבים לא נשכך מה העם שלנו עשה בשבילנו." 	
התשובה מציגה דעה ומסבירה את נושא חשיבות חקר העבר. מתגלים בה יכולת כתיבה, ניסוח בהיר ונכון בעיקרו, פיסוק וכתוב נכון. מבדיקת התוכן עולה שאין בה תשובה לשאלה "מדוע חקר העבר חשוב?" – לא הוצגו נימוקים רלוונטיים.	<ul style="list-style-type: none"> "כן לפי דעתי חשוב לחקור את העבר, לדעת מה קרה אז שאנחנו עוד לא נולדנו. מעניין ומרתק להכיר מקומות שנבנו יהיו משהו חשוב פעם. כמו בתי כנסת. חשוב גם להכיר את הסיפורים שקרו. להתעניין ולשמוע ואפילו לבקר במקומות עתיקים." 	תשובות שגויות
התלמיד הביע דעה, ניסה לנמקה, אך לא הצליח לבנות נימוק מתאים. המילים "יהיה מוזר" ו"הרבה היה נעלם מאותנו" אינן נימוקים רלוונטיים לשאלה "מדוע חשוב לחקור את העבר?" כמו כן התלמיד כותב במשלב של לשון דבורה, שאינה הולמת את דרישות הכתיבה.	<ul style="list-style-type: none"> "כן לפי דעתי מאוד חשוב לחקור את העבר כי בלי לדעת מה היה פעם מי היה פעם מה קרה זה פשוט יהיה מוזר אם לא היינו יודעים על התנך או על היסטוריה והכל אז הרבה היה נעלם מאותנו." 	
זו דוגמה להבעת דעה ולמתן רמז לנימוק, אך אין כאן הצגת נימוק. התלמיד כתב בלשון הדיבור "לראות היכן אנו עומדים". הוא לא הסביר מדוע חשוב לדעת ומה הקשר בין הידע לבין הנושא של חקר ההיסטוריה.	<ul style="list-style-type: none"> "לפי דעתי חשוב לחקור את העבר כדי לראות מה היה פה לפנינו ולראות היכן אנו עומדים." 	

ההשתמעויות להוראה
לצורך תרגול הבעת דעה מנומקת כדאי לעבוד על טקסטים קצרים הכוללים את דעת הכותב בנושא מסוים. אפשר לבודד בכל פעם נימוק אחד, להעמידו מול הדעה ולבחון אותו מבחינת התוכן והניסוח: האם הנימוק מתאים לדעה המובעת? האם הנימוק מוצג כראוי? כדאי לסמן בטקסטים הקצרים את הנימוקים ולנתח את הצגתם (ראו שורות 7–9 בטקסט זה), וכך להדגים גם מתשובות תלמידים, לתקן ולנסח עם התלמידים נימוקים מתאימים (ראו כאן דוגמאות של תשובות תלמידים).

שאלה 12

<p>א. יעל ואסף התבוננו ברצפת הפסיפס בבית הכנסת "בית אלפא". אסף טען שהמבנה לא שימש יהודים. על מה התבסס אסף? ענו לפי הקטעים ב ו-ג המופיעים בצד הטקסט.</p> <p>ב. יעל לא הסכימה לטענתו של אסף. על מה התבססה יעל? ענו לפי הקטעים ב ו-ג המופיעים בצד הטקסט.</p>	<p>השאלה</p>
<p>א. תשובה הכוללת התייחסות של אסף למוטיבים הלא יהודיים שברצפת הפסיפס, כגון ציור של אל השמש היווני, הליוס, ציור של גלגל המזלות, או התייחסות של אסף לדמיון שבין הפסיפס שנמצא ובין אלה של כנסיות.</p> <p>ב. תשובה הכוללת התייחסות של יעל למוטיבים יהודיים שברצפת הפסיפס, כגון עקדת יצחק והמנורה ו/או התייחסות של יעל לעובדה שמוטיבים לא יהודיים היו עניין שבאופנה גם בבתי כנסת, ולכן אינם מעידים על שימוש לא יהודי.</p>	<p>המחווה (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● פרשנות והיסק ● שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● הבנת הרעיון בכל אחד מהטקסטים הנלווים ● הבנת הסיטואציה, כלומר הבנת הטענות בשאלה ● מיזוג המידע משני הקטעים ● היסק מהמידע לגבי הטענה 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● מיזוג מידע מטקסטים לא רציפים ● הסקת מסקנות ממידע שמוזג משני טקסטים לא רציפים 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת לקרוא שני טקסטים נלווים, להבין את השאלה, כלומר את הטענה של אסף ואת הטענה של יעל, ולענות על השאלה על סמך המידע שמוזג משני הטקסטים. התלמידים צריכים למצוא את המידע הרלוונטי לדעתו של אסף ואת המידע הרלוונטי לדעתה של יעל. כמו כן עליהם להסיק מסקנה מפרטים רבים הנמצאים בטקסטים הנלווים. הם נדרשים גם להחליט אילו פרטים תומכים בדעתו של אסף ואילו פרטים תומכים בדעתה של יעל.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
התשובה נכונה, ביסוס הטענות מוצג היטב, כולל הכללות והדגמות. אין הקפדה בניסוח, כמו "וגם בגלל...", ובכתיב יש השמטת אותיות במילים "הכנסת" (הכנס), "נראה" (נרא), "מנורה" (מורת), "השפעות" (השפעת).	<ul style="list-style-type: none"> "א. אסף היתבסס על זה שהפסיפס בבית הכנס נירא כמו בפסיפס הכנסיות וצויר גם אל השמש לכן הוא חושב כך. ב. יעל היתבססה על הסמלים היהודים שהיו מצוירים כמו מורת עם שבעת הקנים וגם בגלל השפעת זרות על האומנות הארץ ישראלית העתיקה". 	תשובות נכונות
לתלמיד לא ברור נוסח השאלה. הוא לא הבין מה עליו לעשות.	<ul style="list-style-type: none"> "א. אסף התבסס על קטע ג' ב. יעל התבססה על קטע ב'". 	תשובות שגויות
התלמיד לא הבין שהטענות של אסף ויעל מתבססות על הציורים שהתגלו ברצפת הפסיפס, ולא על רצפת הפסיפס כשהיא לעצמה. יש לשים לב לכתיב שגוי במילים "נוהגים" (נועגים), "לשים" (לסים); בהמשך כתוב נכון "שמו פסיפס בבתי הכנסת".	<ul style="list-style-type: none"> "א. אסף התבסס שהיהודים לא נועגים לסים פסיפס בבית הכנסת. ב. שהאופנה של פעם הייתה פסיפס לכן גם היהודים שמו פסיפס בבתי הכנסת." 	
התלמיד לא התייחס לטענתו של אסף כלל. הוא כתב את דעתה של יעל, שהמבנה שימש יהודים, והוסיף שקישטו אותו זרים, אך לא השיב על מה ביססה יעל את דעתה.	<ul style="list-style-type: none"> "שיהודים היו שם אבל הם לא אלו שבנו את הפסיפס אלא היוונים כך היו נהוג לעשות שזרים יקשטו את בית הכנסת של היהודים". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>מומלצת עבודה על מיזוג מידע מטקסטים לא רציפים. התלמידים מתנסים במיזוג מידע בכל מקצועות הלימוד: הם נדרשים לענות על שאלות ומסכמים את תשובותיהם ממקורות מידע שונים. כדי למזג מידע צריך להתאמן בהכללות ולבססן על סמך מידע שמוזג מכל הטקסטים המתאימים לאותה הכללה. אפשר לבחור נושאים מעולמם של בני הנוער כמו אופנת נוער, מוזיקה וספורט ולהביא קטעים קצרים העוסקים בנושאים האלה, ואפשר גם לשלב משימות בית-ספריות של תלמידי הכיתה במקצועות הלימוד השונים. כדאי להכין דוגמאות של מיזוג מידע ולהדגיש מילות קישור וביטויי הכללה שישמשו לעזר במשימות המיזוג.</p>

שאלה 13

<p>כתבו לפי הטקסט שתי עובדות שלפיהן קבעו הארכאולוגים את מועד בנייתו של בית הכנסת.</p> <p>1. _____</p> <p>2. _____</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה הכוללת את שתי העובדות המוזכרות בטקסט:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● הכתובת שעל הפסיפס, הכתובה בארמית, מציינת כי הפסיפס נבנה בימיו של הקיסר הביזנטי יוסטיניאנוס הראשון, שפעל בשנים 527–565 לספירה. ● מטבעות שנמצאו בחפירה במקום מעידות על כך שאכן הכוונה לקיסר הזה. 	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● איתור מידע גלוי ● שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● איתור המקום בטקסט המתאר את זמן בניית בית הכנסת ● איתור העובדות שלפיהן נקבע תאריך בניית בית הכנסת 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● איתור השערות ואיתור עובדות בטקסט ● דרכי ביטוי של השערות ושל עובדות בטקסט 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים
<p>השאלה דורשת לכתוב עובדות המעידות על זמן בניית בית הכנסת ולא לציין את הזמן עצמו. בשורות 20–25 כתוב בטקסט כי "לא קשה לקבוע את זמן בנייתו (של בית הכנסת) משום ש... נמצא פסיפס... (ו)מטבעות שנמצאו במקום...". התלמידים צריכים לאתר את הפסקה המתאימה על סמך הידיעה ש"מועד בנייתו של בית הכנסת" בנוסח השאלה מתייחס ל"זמן בנייתו (של בית הכנסת)" בטקסט. השאלה דורשת לאתר שתי עובדות רלוונטיות, המופיעות בטקסט בנפרד ולא במתכונת של רשימה, ולכתוב אותן בתשובה.</p>

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
<p>התלמיד כותב את שתי העובדות הנכונות ומקשר את העובדה השנייה לעובדה הראשונה במילים "המעידות על אותה תקופה".</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. ליד בית הכנסת התגלה רצפה שבה היה רשום בארמית שבית הכנסת נבנה בימיו של הקיסר הביזנטי... הראשון. 2. קרוב למקום מצאו מטבעות המעידות על אותה תקופה של הקיסר." 	<p>תשובה נכונה</p>
<p>התשובה כוללת עובדה אחת בלבד.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "מול הכניסה הראשית יש עוד פסיפס שמציין בארמית ויוונית שהמקום נבנה בשנים של הקיסר הביזנטי ששלט בין השנים 527–565". 	<p>תשובות חלקיות</p>
<p>התלמיד כותב רק עובדה אחת נכונה ומוסיף פרט לא רלוונטי כעובדה שנייה.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. משום שבכניסה הראשית יש פסיפס שכתוב אליו את מועד בנייתו. 2. ויש רצפה הפסיפס במרכז האולם ומסביב לארבעה מזלות יש שמות של ארבע עונות". 	

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	תשובות שגויות
במקום לכתוב את העובדות המעידות על מועד בניית בית הכנסת התלמיד ציין את התקופה.	<ul style="list-style-type: none"> "לדברי הארכאולוגים בית הכנסת נבנה במאה השישית לספירה". 	
תשובה סתמית המגלה חוסר הבנה בסיסי של תוכן הטקסט.	<ul style="list-style-type: none"> "1. שהיה פעם בית מקדש 2. שהיה עבר!" 	
התלמיד לא הבין את השאלה. הוא העתיק מפסקת הפתיחה את המועד שנערכו בו מחקרים רבים על בתי הכנסת.	<ul style="list-style-type: none"> "שב1905 נערכו מחקרים רבים בנושא זה שבית הכנסת התגלה בשXס! (מילה לא ברורה)". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>בניתוח טקסטים היסטוריים לימודיים או כתבות עיתונאיות על ממצאים ארכאולוגיים חדשים מומלץ להתמקד בדרכי ביטוי של עובדות ובדרכי ביטוי של השערות. מומלץ לבקש מהתלמידים לסמן בטקסט ביטויים או תבניות תחביריות המתאימים להבעת עובדות כמו משפטים שמניים ובהם אוגד, למשל "... כי אכן הכוונה היא לאותו קיסר" (שורה 25).</p> <p>ראו בטקסט הנדון ביטויי עובדות: "...מעידים על..." (שורה 1), "ומלמדים על..." (שורה 2), "...מציינת כי..." (שורה 22), "מבססים את..." (שורה 24) וביטויי השערות: "לדברי הארכאולוגים..." (שורה 19), "חוקרים סבורים..." (שורה 40).</p> <p>כדאי לזמן לתלמידים פעילויות כתיבה, במיוחד בתשובות לשאלות, שנדרש בהן להשתמש, בביטויים או בתבניות תחביריות להבעת השערות, כמו "לפי דעתי/ותם...", "משערים ש...", "חושבים ש..." ו"מניחים ש..."</p>

שאלה 14

<p>בשורות 16–17 כתוב: "הם נחשפו על-ידי פרופסור סוקניק..."</p> <p>למה הכוונה במילה הם?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה הכוללת את שני האזכורים האלה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בית הכנסת/המבנה • רצפת הפסיפס/הפסיפסים <p>המילה אזכור מוכרת למורים ונלמדת בתורת השיח כחלק מארגון של הטקסט. מופיעה גם במדדי הבנה של המשרד כחלק מהבנת הנקרא: "הבנה של אזכורים שונים המופיעים בטקסט"</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות, הבנת אזכור • מבנים רטוריים/לשוניים של אזכורים 	<p>ממדי הבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הכרת המבנה הלשוני של האזכור • הבנת השימוש בכינוי גוף לאזכור מושגים ולא רק לאזכור אנשים 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>עבודה על אזכורים בטקסטים שונים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הכרת דרכי הרימוז השונות • מודעות לתפקיד האזכורים בהבנת הטקסט • ניתוח אזכורים בטקסטים • הפקה של טקסטים קצרים שיש בהם אזכורים 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת לקרוא את כל הפסקה, התשובה נמצאת בשורה 15. כינוי הגוף "הם" מאזכר את "בית הכנסת" ואת "רצפת הפסיפס", שהוזכרו במשפט הקודם. התלמידים צריכים להכיר את המבנה הלשוני של האזכור ואת השימוש בכינוי הגוף "הם" לאזכור מושגים ולא רק לאזכור אנשים.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
על פי המחווון	● "בית הכנסת רצפת הפסיפס"	תשובה נכונה
שתי המילים כתובות לפי המקום בתשובה לשתי מילים.	● "רצפות הפסיפס"	תשובה חלקית
התלמיד הסתמך על המשפט הראשון בפסקה וייחס את כינוי הגוף ברבים "הם" לצינורות ההשקיה, שאף הם צורה ברבים. אמנם מבחינת הצורה יש כאן התאם, אך מבחינת התוכן התשובה מעידה על חוסר הבנה.	● "צינורות השקיה"	תשובות שגויות
ככלל התלמיד ראה במילה "הם" אזכור לאנשים. תשובתו מנותקת מהטקסט ומהבנה בסיסית של נושא הטקסט.	● "בני ישראל"	

ההשתמעויות להוראה
<p>בתהליך הבנת הנקרא הקורא חייב לזהות את האזכורים ולהבין אותם לצורך בניית מפת הטקסט. האזכורים הם הדרך הרגילה לבנות טקסט לכיד ומקושר, והקישור בין רכיבי הטקסט הוא הבסיס להבנת הטקסט. בעבודה עם התלמידים בכל תחומי הדעת חשוב לפתח מיומנות בסיסית זו. כדי להכיר את דרכי הרימוז והשימוש בהם כדאי לתת לתלמידים לנתח אזכורים בטקסטים קצרים. בשלב שני אפשר להציע להם להפיק טקסטים קצרים שיש בהם שימוש באזכורים. הטקסטים המתאימים לתרגול צריכים לכלול דרכי רימוז מגוונות. להלן דוגמאות מהטקסט שלפנינו:</p> <p>"בניין אינו רק ערמה של אבנים וקירות – תכנון וצורתן מעידים על ייעודן ומלמדים על המשתמשים בו ועל צורכיהם." (שורות 1-2). הכינויים החבורים במילים "תכנונו", "וצורתו" ו"ייעודו" מרמזים על "בניין", והכינוי החבור במילה "צורכיהם" מרמז על "המשתמשים".</p> <p>"מדוע נחוץ מחקר בנושא זה?" (שורה 7). כינוי הרמז "זה" מרמז על נושא המחקר – בתי הכנסת.</p> <p>"...הדבר המיוחד אותן הוא פסיפס צבעוני המכסה את הרצפה..." , "והיא זו המושכת את עין המבקר בזכות גודלה ויופייה." (שורות 11-14). הכינוי החבור במילה "אותו" מרמז על בית הכנסת, והכינוי הפרוד "היא" מרמז על הרצפה וכך גם הכינויים החבורים במילים "גודלה ויופייה".</p> <p>באותה הדרך כדאי לנתח את המשך הטקסט. שימו לב במיוחד לפסקה בשורות 26-35. להלן כמה דוגמאות מפסקה זו: "ובמרכז", "ומעליה", "ממנו", "ראשו", "ידו".</p>

שאלה 15

<p>בקטע ב המופיע בצד הטקסט, כתוב: "כמה מבין רצפות הפסיפס של בתי הכנסת דומות מאוד לאלה של הכנסיות... אולם בבתי הכנסת נוספו להן סמלים יהודיים מובהקים..."</p> <p>איזה מן המשפטים הבאים מבטא את הרעיון המרכזי של המשפטים מקטע ב?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. בכנסיות ובבתי הכנסת היו אותם ציורים וסמלים. 2. הפסיפסים בבתי הכנסת היו צבעוניים יותר מאשר בכנסיות. 3. בכנסיות ובבתי הכנסת היו ציורים שונים לגמרי. 4. לפסיפסים בבתי הכנסת היו תוספות ייחודיות לדת היהודית. 	<p>השאלה</p>
<p>4. לפסיפסים בבתי הכנסת היו תוספות ייחודיות לדת היהודית.</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות, הבנת רעיון מרכזי בפסקה • שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הבנת רעיון מרכזי בפסקה • הבנת רעיון המובע במבנה רטורי/לשוני של ניגוד 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הבנת מבנים רטוריים/לשוניים של ניגוד לצורך השוואה ולצורך הבעת הסתייגות • הפקת מבנים רטוריים של ניגוד בהתאמה למשלב הלשוני 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים

בשאלה נמצא ציטוט, המבטא את הרעיון המרכזי בקטע. הרעיון מובע בשני משפטים שיש ביניהם קשר של ניגוד. מילת הקישור המביעה ניגוד "אולם" פותחת את המשפט השני. התלמידים נדרשים להבין את הרעיון ואת הניגוד בין שני המשפטים, כמו כן עליהם להבין במה שונות רצפות הפסיפס של בתי הכנסת מרצפות הפסיפס של הכנסיות. כל המסיחים עוסקים בהשוואה בין הכנסיות לבתי הכנסת. כדי לבחור תשובה נכונה, השאלה דורשת לשים לב למילה "נוספו" ולבחור את מסיח 4, המביע את ההבדל במילה "תוספות". מסיחים 2 ו-3 יוצרים השוואה לא נכונה מבחינת התוכן: במסיח 2 "צבעוניים יותר" ובמסיח 3 "שונים לגמרי". מסיח 1 מתייחס למשפט הראשון, שאין בו לא ניגוד ולא השוואה.

ההשתמעויות להוראה

עבודה על מבנים רטוריים/לשוניים של ניגוד לצורך השוואה ולהבעת הסתייגות. מבנים של ניגוד בין משפטים ומבנים של ניגוד בין פסקות. מומלץ לנתח טקסטים קצרים ולסמן בהם את מילות הניגוד. כמו כן מומלץ לזמן לתלמידים הפקה של מבנים רטוריים/לשוניים כאלה, למשל בטקסטים העוסקים בהבעת דעה "בעד ונגד" רעיון או תופעה. להלן רשימה של מילות קישור של ניגוד והתייחסות לשימוש בהן במשלבים שונים: אולם, אבל, אך, אלא ש, ברם (לשון גבוהה, מארמית), אפס, אפס כי (לשון מליצית, ספרותית, מהמקרא במדבר י"ג 27-28, במדבר כ"ב 35), מה שכן... (לשון דבורה), למשל "הוא לא הגיע לפגישה. מה שכן, הוא לפחות טרח לטלפן ולהסביר מה קרה." (מילון רב-מילים). כדאי גם לתת לתלמידים דוגמאות של משפטים מהמילון שיש בהם שימוש במילים האלה.

שאלה 16

השאלה	מה משמעות המילה מובהקים בקטע ב? 1. מבריקים 2. אופייניים 3. מופלאים 4. מצוירים
המחווון (תקציר)	2. אופייניים
ממדי ההבנה ודרישות השאלה	<ul style="list-style-type: none"> פרשנות אוצר מילים: שם תואר במשלב גבוה
הכישורים הנדרשים (רשימה)	<ul style="list-style-type: none"> הכרת מילה במשלב גבוה, ידע חוץ טקסטואלי יכולת להיעזר בהקשר התוכני
ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)	<ul style="list-style-type: none"> העשרת אוצר מילים: מילים מהשורש ב-ה-ק א. ההבדל בין "בוהק" ל"מובהק" ב. מילים נרדפות ל"מובהק" ג. שמות תואר במשלב גבוה

הכישורים הנדרשים

שם התואר "מובהקים" במשמעות של "אופייניים" הוא מילה במשלב גבוה. לפנינו שימוש במילה ספציפית לתיאור סמלים או סימנים. התלמידים צריכים להכיר את השימוש במילה במשמעות זו. הקושי לפרש את המילה נובע גם מכך שהתלמידים מכירים בדרך כלל פעלים משורש ב-ה-ק שמשמעותם להבריק/לנצנץ. מבחינה זו התלמידים אינם יכולים להיעזר בשורש לפירוש המילה. השאלה דורשת אפוא להשתמש בהקשר: "אולם בבתי הכנסת נוספו להן סמלים יהודיים **מובהקים**, כמו **מנורת שבעת הקנים**, **ארון הקודש**, **תיאור העקדה ותיבת נוח**". ההקשר יכול לרמוז על התשובה הנכונה בתנאי שלתלמידים יש יכולת לראות ברשימה שניתנה רשימה של סמלים יהודיים אופייניים. אם התלמידים יראו ברשימה רשימה של סמלים יהודיים בלבד, לא יוכלו להקשר לסייע להם בהבנת המשמעות של שם התואר "מובהקים". התלמידים צריכים לבחור את המסיח הנכון: מסיח 1, "מבריקים", מבלבל כי הוא מציע שם תואר במשמעות הרווחת של מילים משורש ב-ה-ק; מסיחים 3 ו-4 "מופלאים" ו"מצוירים", מציעים שמות תואר המרמזים על הסמלים היהודיים שהתגלו בפסיפסים.

ההשתמעויות להוראה

הבנת טקסטים לימודיים בחטיבת הביניים דורשת ידע של מילים וביטויים במשלב גבוה. התלמידים נדרשים גם להפיק טקסטים במשלב גבוה באמצעות שימוש בלשון מגוונת ועשירה. **עבודה במילון לפי עולמות תוכן ולפי שורשים במשמעויות שונות, ועבודה על משמעויות מטפוריות של מילים ושל ביטויים** מעשירות את אוצר המילים ומאפשרות שימוש במילים ובביטויים במשלב גבוה בהבעה בכתב ובהבעה בעל-פה.

כדאי לזמן לתלמידים שימוש במילים מהשורש ב-ה-ק, כמו "בוהק" במשמעות נוצץ, ולהדגים את השימוש הספרותי במילה "בוהק": "בוהק השמש סנוור את עינינו" (מילון רב-מילים). כמו כן מומלץ לעסוק במשמעויות ובשימושים השונים של שם התואר "מובהק", הן במשמעות אופייני, הן במשמעות בולט, משמעותי. שמות התואר הם אחד המאפיינים של טקסט עיוני ושל טקסטים במשלב גבוה.

עבודה על שמות תואר במשלב גבוה בהקשר טקסטואלי מחייבת למצוא טקסטים ספרותיים הכוללים תיאורים וכן טקסטים עיוניים כדוגמת הטקסטים שבמבחן. העבודה על שמות תואר מזמנת העשרה באוצר המילים ומודעות לתפקיד שם התואר בהבעה בכתב. יש לשים לב שבטקסטים ספרותיים ובטקסטים עיוניים יש שימוש בשמות תואר "רגילים" בהקשרים היוצרים משלב גבוה, למשל שם התואר "מתוק" יכול לתאר ניגון ולא מאכל, וכך הצירוף "ניגון מתוק" יוצר משלב גבוה.

דוגמאות לשמות תואר במשלב גבוה בטקסט שלפנינו: "קדומים" ("אחד מבתי הכנסת הקדומים" – שורה 10), "קדמי" ("בחלק הקדמי" – שורה 30), "העקוד" ("יצחק העקוד" – שורה 33). דוגמאות לשמות תואר במשלב יום-יומי: "חדש" (שורה 3), "חשוב ומעניין" (שורה 42).

שאלה 17

<p>העתיקו מתוך הטקסט :</p> <p>א. צירוף אחד של סמיכות עם ה' הידיעה (ה' היידוע) – _____</p> <p>ב. צירוף אחד של סמיכות ללא ה' הידיעה (ה' היידוע) – _____</p> <p>ג. צירוף אחד של שם ותוארו עם ה' הידיעה (ה' היידוע) – _____</p> <p>ד. צירוף אחד של שם ותוארו ללא ה' הידיעה (ה' היידוע) – _____</p>	<p>השאלה</p>
<p>דוגמאות לתשובות נכונות :</p> <p>א. בית הכנסת</p> <p>ב. בתי כנסת/ בית כנסת</p> <p>ג. בתקופות השונות/ התקופות השונות</p> <p>ד. מחקרים רבים/ בתי כנסת יהודיים</p>	<p>המחווין (תקציר)</p>
<p>● מטה לשון : סמיכות, שם עצם + שם תואר ויידוע</p> <p>● מבנים לשוניים : מבנים של צירופים שמניים – סמיכות, שם עצם + שם תואר</p>	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<p>● להכיר מבנה של סמיכות ולאתר שמות בסמיכות.</p> <p>● להכיר מבנה של שם עצם + שם תואר ולאתרו בטקסט.</p> <p>● להכיר את היידוע, למצוא צורות מיודעות ולא מיודעות ולהיעזר ביידוע בהבחנה בין התבניות.</p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>● ניתוח והפקה של מבנים לשוניים של צירופים שמניים : סמיכות, שם עצם + שם תואר</p> <p>● היידוע כאמצעי לזיהוי מבנים של צירופים שמניים</p> <p>● התפקידים הסמנטיים של הסמיכות</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>

הכישורים הנדרשים
<p>השאלה דורשת ידע לשוני על צירופים שמניים. התלמידים נדרשים להכיר שני מבנים של צירופים שמניים ואת ההבדלים ביניהם : שם עצם + שם תואר ומבנה של סמיכות, למשל "ילדים כפריים" לעומת "ילדי כפריים", ולזהות אותם בטקסט הנתון. נוסף על כך, השאלה דורשת להכיר את היידוע ולאתר בטקסט גם צירופים מיודעים של שני המבנים האלה. התלמידים יכולים להשתמש בידע הלשוני על היידוע כדי להבחין בין שתי התבניות : ב"הילדים הכפריים" ה' הידיעה מופיעה גם בשם העצם וגם בשם התואר, ואילו במבנה הסמיכות "ילדי הכפריים" ה' הידיעה מופיעה רק בסומך.</p>

ניתוח תשובות תלמידים	
ניתוח	דוגמאות
	א.
על פי המחווין	<ul style="list-style-type: none"> ● בית הכנסת (חוזר במבדקים רבים), גלגל המזלות, ארון הקודש
ש"ע + ש"ת במקום צירוף סמיכות מיודע	<ul style="list-style-type: none"> ● הדבר המיוחד
יידוע שגוי המעיד על ידע לשוני ברמה נמוכה.	<ul style="list-style-type: none"> ● הבית הכנסת

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
ב.		
על פי המחווון	● בית כנסת	תשובה נכונה
ש"ע + ש"ת במקום צירוף סמיכות לא מיודע	● מחקרים רבים	תשובות שגויות
מיודע	● גלגל המזלות	
מיודע	● בית הכנסת	
ג.		
על פי המחווון	● ביצחק העקוד	תשובה נכונה
לא נכתב השם "ההיסטוריה". בחירה נכונה, התשובה מראה על ידע לשוני ועל הבנת הנושא.	● היהודית	תשובה חלקית
צירוף סמיכות	● ארון הקודש	תשובות שגויות
צירוף סמיכות	● נר התמיד	
ד.		
דוגמה חוזרת	● פסיפס צבעוני	תשובה נכונה
לא נכתב השם "מנורות". בחירה נכונה, צורת הבינוני "דולקות" משמשת כשם תואר לא מיודע, התשובה מראה על ידע לשוני ועל הבנת הנושא.	● דולקות	תשובה חלקית
צירוף סמיכות	● "תקופת ניסן"	תשובות שגויות
שם עצם + פועל בהווה, "סבורים" אינו שם תואר	● "חוקרים סבורים"	
התלמיד כתב שם עצם לא מיודע ללא שם תואר, נראה שלא הבין מהו צירוף לא מיודע של שם עצם ושם תואר.	● "פסיפס"	

ההשתמעויות להוראה
<p>במשפטים רבים יש צירופים שמנייים. המבנים השונים של הצירופים יוצרים שפה עשירה ומגוונת. ניתוח צירופים שמנייים מעלה את המודעות לשפת הטקסט. כאשר עוסקים בסמיכות יש לנתח גם את התפקידים הסמנטיים השונים של הסמיכות. הפקה של צירופים שמנייים במבנים שונים מעשירה את יכולת ההבעה בכתב של התלמידים.</p> <p>מומלץ לנתח בטקסטים, בייחוד בטקסטים עיוניים ובטקסטים ספרותיים, את המבנים הלשוניים של הצירופים השמנייים: סמיכות ושם עצם + שם תואר. אחד הנושאים החשובים בהקשר זה הוא נושא היידוע. רצוי להראות שהיידוע הוא אמצעי לזיהוי המבנה ולתרגל הבחנה בין המבנים על-ידי שימוש ביידוע. למשל "מקום אחסון", ביידוע "מקום האחסון" בסמיכות רק הסומך מיודע; לעומת "מקום נעים", ביידוע "המקום הנעים".</p> <p>אפשר למיין בטקסט שלפנינו, או בכל טקסט אחר, את הצירופים השמנייים לארבע הקבוצות המופיעות בשאלה. רצוי גם לתת לתלמידים להפיק צירופים חדשים המתאימים לארבע הקבוצות הנ"ל, וכן לחבר משפטים או פסקות קצרות בשילוב צירופים המתאימים לקבוצות הנ"ל.</p>

שאלה 18

<p>בשורה 18 כתוב: "...ובעזרתם של חברי קיבוץ חפציבה". כיצד תחפשו במילון מודפס את פירוש המילה ובְעִזְרַתְם?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. וּבְעִזְרַתְם 2. וּבְעִזְרַת 3. עִזְרָה 4. עִזְרַת 	<p>השאלה</p>
<p>3. עִזְרָה</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<p>● מטה לשון: מילון ● מבנים רטוריים/לשוניים: שם עצם בנטייה + מוספיות</p>	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<p>● הכרת מבנה מורפולוגי של מילים: מילים בנטייה ומילים עם מוספיות ● ידע על מבנה המילון ועל השימוש בו</p>	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>● ניתוח והפקה של מילים מורכבות בנטייה + מוספיות כמו ו' החיבור ואותיות בכל"ם. ● עבודה במילון; ניתוח מילים מורכבות ומציאת פירושן</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת ידע מורפולוגי על מבנה המילה וידע על מבנה המילון: התלמידים נדרשים להתייחס למילה "ובעזרתם". הם צריכים להשתמש בידע מורפולוגי ובידע על מבנה המילון כדי לחפש את הצורה הגרודה, כלומר ללא התוספות שלה. בשלב זה עליהם לפרק את המילה לרכיבים. הם צריכים לדעת שהמוספיות במילה זו הן ו' החיבור ובי' היחס (אחת מאותיות השימוש בכל"ם). כמו כן הם נדרשים להכיר את נטיות השם ולפרק את הכינוי החבור Xם (שלהם). כדי לקבל את הצורה הגרודה נדרש מהם גם ידע לשוני על השינויים המורפו-פונטיים של הנטייה, כי הצורה הגרודה של "עזרתם" אינה "עזרת" אלא "עזרה".

ההשתמעויות להוראה

מומלצת עבודה במילון, כלומר מציאת פירוש של מילים מורכבות בטקסט כמו "במכתביות", "וכשבראוהו", וכן עבודה מורפולוגית של ניתוח מילים מורכבות בנטייה + מוספיות כמו ו' החיבור, אותיות השימוש בכל"ם ושי' השעבוד. למשל "ובסכיניו", "ולשדות התעופה", "וכשראיתיה".

הפרק: "חכמים – היזהרו מן השמש"

הטקסט "חכמים – היזהרו מהשמש" הוא טקסט שימושי. טקסט זה מציע לקורא כללי התנהגות בנושא הגנה מנזקי השמש, ובו שתי רשימות: רשימת האנשים הנמצאים בסיכון להיפגע מהחשיפה לשמש ורשימת כללי ההתנהגות להגנה מפגעי השמש. כמו כן יש בטקסט מידע בנושאים רלוונטיים כמו מידע על משקפי שמש.

הטקסט אופייני לטקסט שימושי מבחינת התוכן, המבנה והשפה. התוכן השימושי בנוי בצורה של כותרות ומתחת לכל כותרת רשימת סעיפים. כל סעיף עומד בפני עצמו ללא קישור ביניהם, וקטעי המידע הרלוונטיים נפרדים וממוסגרים. מבחינת השפה, כללי ההתנהגות מובעים בתבניות תחביריות אופייניות כמו השימוש בשם פועל "יש להימנע..." "מומלץ לשהות...".

להלן ניתוח 7 שאלות על הטקסט "חכמים – היזהרו מן השמש" (נקרא בקיצור "היזהרו מהשמש"). ניתוח השאלות הוא לפי מודל ניתוח היחידות המוצג לעיל.

שם הטקסט ומקורו: "חכמים – היזהרו מן השמש" מיצ"ב תשס"ט נוסח א'

שאלה 20

<p>בטקסט כתובות המלצות מנומקות הקשורות לחשיפה לשמש. כתבו מתוך הטקסט שלוש המלצות ואת הסיבה לכל אחת מהן.</p> <table border="1" data-bbox="319 1120 1085 1473"> <thead> <tr> <th>המלצה</th> <th>הסיבה</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td> <td></td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	המלצה	הסיבה	1.		2.		3.		<p>השאלה</p>
המלצה	הסיבה								
1.									
2.									
3.									
<p>דוגמאות להמלצות ולסיבות: ההמלצה: לשהות בצל/שהייה בצל/צל הסיבה: הצל מגן מפני הקרינה האולטרה-סגולה. ההמלצה: לשתות בכל הזדמנות/שתייה הסיבה: בשמש הגוף מתחמם, ובאמצעות הזעה הוא מתקרר. כשמזיעים מאבדים נוזלים, ויש להשלים את הנוזלים שאבדו באמצעות שתייה. ההמלצה: להרכיב משקפי שמש/משקפי שמש הסיבה: קרינת השמש החזקה עלולה להזיק לעיניים, והמשקפיים מסננים את הקרינה. ההמלצה: למרוח קרם בעל מקדם הגנה 15 ומעלה/קרם בעל מקדם הגנה 15 ומעלה. הסיבה: הקרם מגן על העור החשוף לשמש. או: המלצות וסיבות אחרות, מתאימות זו לזו, ונכונות לפי הטקסט.</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>								

<ul style="list-style-type: none"> ● איתור מידע ופרשנות ● שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	ממדי ההבנה ודרישות השאלה
<ul style="list-style-type: none"> ● לאתר בטקסט המלצות: לשון ההמלצות ומבנה הטקסט. ● לאתר סיבות להסיק מסקנות לגביהן ולנסח אותן. 	הכישורים הנדרשים (רשימה)
הבנת המלצות וניסוחן: תבניות תחביריות האופייניות ללשון ההמלצות	ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)

הכישורים הנדרשים
<p>השאלה דורשת מהתלמידים להשלים טבלה. כדי להשלים אותה התלמידים נדרשים לאתר שלוש המלצות מתוך המלצות אחדות, הגלויות ומפורשות בטקסט והמופיעות במבנים תחביריים אופייניים כמו "מומלץ לשהות בצל", "חשוב מאוד לשתות". ההמלצות נמצאות במקומות שונים בטקסט. כל סעיף מתייחס להמלצה אחרת, והוא מסומן בצורה גראפית במעוין. התלמידים יכולים להיעזר במבנה הטקסט כדי לאתר את ההמלצות. כדי להשלים את הסיבות, התלמידים צריכים להיצמד להמלצות. בצד כל המלצה מופיעה הסיבה. למציאת חלק מהסיבות דרוש איתור, ולמציאת סיבות אחרות דרושה פרשנות: למציאת הסיבה להמלצה "לשהות בצל" דרושה פעולת איתור: באותו משפט כתוב "מפני שבצל כמעט אין קרינה ישירה של קרניים אולטרה-סגולות". הסיבה גם צמודה להמלצה וגם גלויה בזכות מילת היחס המשמשת לתיאור סיבה "מפני ש". לניסוח הסיבה התלמידים נדרשים לפרשנות, הם צריכים לנסח את הסיבה בלשונו: "הצל מגן מפני הקרינה...". גם להמלצה "להרכיב משקפיים" צמודה הסיבה בצורה גלויה: "מפני שקרינת השמש החזקה עלולה להזיק לעיניים". הסיבה להמלצה "לשתות מים" צמודה להמלצה, אך אינה מפורשת וגלויה. הסיבה מלווה בתיאור התהליך של קירור הגוף, ולכן התלמידים נדרשים לפרש ולהסיק מסקנה מהתיאור, ולנסח אותה בלשונם: "השתייה המרובה משלימה את הנוזלים שהגוף מאבד בחום".</p>

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	
		תשובות נכונות
<p>התלמיד צמוד לטקסט וההסברים נכונים. שימו לב ליכולת הניסוח. בסעיף 1 כתוב בטקסט "היעילות של כל אמצעי ההגנה... מוגבלת מאוד". כאן הניסוח מראה על הבנה ועל יכולת הכללה: "...ואמצעי ההגנה מוגבלים ביעילותם".</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. לא להיחשף לשמש בין השעות 1000 – 1600 – בשעות הללו הקרינה האולטרה סגולית חזקה במיוחד ואמצעי ההגנה מוגבלים ביעילותם 2. מומלץ לשהות בצל – בצל אין כמעט קרינה ישירה של קרניים אולטרה סגוליות 3. חשוב לשתות בכל הזדמנות אפשרית – כאשר נמצאים חשופים לשמש הגוף מתחמם ולכן צריך לקרר אותו". 	
<p>תשובה המראה על הבנה ברמה גבוהה ועל ידע חוץ טקסטואלי. חסר ניסוח של משפטים שלמים המתאימים לתיאור סיבות והנדרשים במבחן שפה בכיתה ח'.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. להיות בצל – חשיפה לUV 2. לשתות הרבה – כדי שלא להתייבש. לוודא שתכשיר ההגנה הוא מעל 15 יחידות ערכי קרינה כדי להגן על העור". 	
המלצות נכונות, אין תיאור סיבות, אלא תיאור תכליות.		
		תשובות חלקיות
<p>התלמיד איתר את ההמלצות הנכונות ובמקום סיבות תיאר תכליות.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. משקפי שמש – שלא יהיה לאנשים שמש בעיניים 2. קרם הגנה – שאנשים לבנים לא יישרפו 3. לשת בצל – שלא יהיה כאב ראש". 	
<p>בסעיף 2 חזר התלמיד על ההמלצה במקום לכתוב סיבה. בשאר הסעיפים הוא תיאר תכלית ולא סיבה להמלצה.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. להימנע מחשיפה לשמש בשעות החמות – לא לקבל התקפי שמש כוויות סרטן 2. מומלץ להיות בצל – אם אתם בשעות החמות עדיף להיות בצל 3. לשתות הרבה – לא להתייבש". 	
		תשובה שגויה
<p>התלמיד לא הבין את השאלה. הוא השלים את הטבלה ברשימה המופיעה בטקסט בפסקה הראשונה, פסקה המתארת שלוש קבוצות של בני אדם הנמצאים בסיכון להיפגע מהחשיפה לשמש, והוסיף על כך הסברים בסעיפים 1 ו-2. בסעיף 3 הוסיף המלצה + תיאור תכלית.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "1. אנשים בעלי עור רגיש: בהירי עור בהירי שיער ובעלי נמשים – לא להיות בשמש שאנשים אלה רגישים לשמש ולקרנייה 2. תינוקות, ילדים וקשישים – התינוקות שנולדים הם רגישים יש להם עור עדין ולקשישים יש עור עם קמטים וזה חשוף מאוד לשמש 3. אנשים שמתוקף עיסוקיהם נמצאים זמן ממושך בשמש כגון ימאים חקלאים וספורטאים – כדי להם ללבוש חולצות ארוכות ולשים קרם מקדם הגנה כדי להגן על עצמם מפני קרני השמש החזקות". 	

ההשתמעויות להוראה

עבודה על טקסטים שימושיים בנושא של המלצות היא הזדמנות לקדם הבנה, מודעות לשונית ויכולת כתיבה שימושית תוך כדי התייחסות לנושאים רלוונטיים לעולם הבוגרים ותוך קישור לסיטואציות משמעותיות במציאות שלהם. אפשר למצוא חומר אקטואלי בנושאים שונים כמו המלצות להתנהגות בדרכים ובטיולים. מומלץ להתייחס גם להמלצות להתנהגות המופיעות באינטרנט. להלן דוגמה מפרסום של המטה ללוחמה בטרור מתוך אתר האינטרנט הכולל המלצות להתנהגות בחו"ל.

"המטה ללוחמה בטרור מזהיר מפני חטיפת ישראלים בחו"ל.

לצד ההתרעות, פרסמו במטה ללוחמה בטרור שורת המלצות לאזרחים ישראלים השוהים בחו"ל.

- יש להיות ערניים לתופעות חריגות (התנהגות חריגה, חפצים חשודים, זרים המתעניינים בכם).
- רצוי שלא להבליט את הזהות הישראלית (בלבוש, בציוד, בהתנהגות), כשאין הדבר הכרחי.
- לא להיענות לפיתויים (כספים, עסקים, בילויים) שיוצעו לכם בנסיבות לא צפויות.
- יש לשאת את הדרך ולא להפקידו בשום מקום, גם לא בדלפק הקבלה במלון.
- הימנעו מלציין את תפקידכם או את דרגתכם במערכת הביטחון, לרבות שירות בעבר.
- אל תנדבו מידע לא הכרחי על תכניותיכם, ואל תאשרו לאיש "למשוך אתכם בלשון".
- הימנעו מוויכוחים פוליטיים עם זרים, והתרחקו מהפגנות.
- הימנעו ככל האפשר מהימצאות בריכוז גדול של ישראלים (בנמל התעופה, באתרי תיירות).
- אל תתירו לאיש לא מזוהה להיכנס לחדרכם (רצוי להימנע משירות חדרים).
- בצאתכם מהמלון הקפידו לסגור את מזוודותיכם.
- אל תפתחו חבילות או מתנות לא-מזוהות שנשלחות אליכם למלון.
- הימנעו מלינה במקומות מפוקפקים (גם אם הם זולים יותר).

הפעילויות המתאימות הן סימון תבנית לשונית של המלצה בכל משפט כמו "יש להיות ערניים" "לא להיענות" "אל תתירו", מיון התבניות הלשוניות, ניתוח תחבירי כמו תבניות שמניות ותבניות פועליות, ניתוח סמנטי של ביטויי המלצה כמו "רצוי" "יש להימנע" וכן תרגול כתיבת המלצות על פי נתונים קיימים.

שאלה 21

<p>לפי הטקסט, כתבו שני מקרים שבהם אמצעי ההגנה אינם יעילים.</p> <p>1. _____</p> <p>2. _____</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה המציינת שניים מבין המקרים הבאים שבהם אי-אפשר להגן על הגוף בצורה יעילה מפני קרינה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • כאשר הקרינה חזקה במיוחד (או: בשעות 10:00–16:00) • כאשר הקרינה חזקה ומצחיית הכובע מופנית לכיוון הנגדי. • כאשר נמצאים בצל על שפת הים, יש קרינה המוחזרת מן החול ומן המים. הקרינה יכולה לחדור מתחת לשמשייה או מתחת לסככה. • כאשר נמצאים במקום מוצל במשך זמן ממושך, הצל זז, ואז נחשפים לשמש ולקרינה. • אחרי שנגרמו נזקים מצריבת השמש, תכשירי ההגנה אינם מרפאים אותם עוד. • כאשר משתמשים בתכשירים בעלי מקדם הגנה הנמוך מ-15. • כאשר משתמשים במשקפי שמש ללא מסנני קרינה מתאימים. • כאשר נמצאים בתוך מכונית (השמשות אינן מונעות את הקרינה לחלוטין). 	<p>המחווה (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות והיסק: הבנת רעיונות והסקת מסקנות. • שאלת תוכן ברמת נגישות בינונית 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • להבין את השאלה, המנוסחת בשלילה. • להבין את התוכן המרכזי של הטקסט, להתייחס גלובלית לטקסט. • להסיק מסקנות לגבי הסתייגויות מתוכן הטקסט. 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • הסתייגויות בצד הכללות: תוכן, כלומר הרעיון של הסתייגות ולשון, כלומר ביטויי הסתייגויות. • העשרה, אוצר מילים מהשורש י-ע-ל מילים נרדפות ליעיל, שמות מופשטים כמו יעילות והתייעלות. 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת להתייחס לרעיון המרכזי של הטקסט – "הגנה מפגיעת השמש", להבין את דרכי ההגנה ולהבין שהן בעצם ההמלצות, כדי להסיק מסקנות בנוגע למקרים שבהם אמצעי ההגנה אינם יעילים. התלמידים צריכים לשים לב לניסוח השלילי בשאלה "אינם יעילים" ולהבין שחלק מן ההסתייגויות מההמלצות מופיעות בטקסט אחרי הניסוח "חשוב לדעת". התשובות ברמת נגישות נמוכה, כי אין התייחסות מפורשת לכך שאלה מקרים לא יעילים, מבחינת התוכן התיאור הוא שלילי "לא מונע...", "אינם יכולים לבטל...". בצד ההמלצות יש הסתייגויות, והשאלה דורשת להבין שאלה המקרים הלא יעילים. בצד הקושי הקוגניטיבי כדאי לשים לב, שהשאלה דורשת מהתלמידים להתייחס לשני מקרים מתוך שמונה מקרים נכונים המוזכרים בטקסט, עובדה המקלה על ביצוע נכון של השאלה.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
		תשובות נכונות
בסעיף 2 הניסוח אינו מדויק אך התשובה נכונה כי הצל בפני עצמו אינו יעיל במניעת נזקים מהשמש.	<ul style="list-style-type: none"> 1. כאשר אנו חשופים לשמש בין השעות 1000–1600 2. אם שוהים בחוף הים מתחת לצל החול מחזיר את הקרינה". 	
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> 1. חובשים כובע מצחייה הפוך. 2. כאשר הצל 'בורח'". 	
התשובות מעידות הן על הבנה והן על יכולת ניסוח טובה. בטקסט כתוב "היעילות... מוגבלת...". בתשובה – "אינם יעילים"; בטקסט כתוב "שמשות... אינן מונעות לחלוטין את הקרינה...". בתשובה – "לא מסננות לגמרי את הקרינה".	<ul style="list-style-type: none"> 1. בין השעות 1000 בבוקר ל4 אחר הצהריים תכשירי הגנה אינם יעילים 2. הימצאות במכונית – שמשות לא מסננות לגמרי את הקרינה". 	
סעיף 1 נכון ומשתמע מהטקסט, סעיף 2 אינו נכון.	<ul style="list-style-type: none"> 1. הם אינם יכולים לבטל נזקים שנגרמו כבר מהשמש 2. הם לא יעילים כשהגוף צריך קירור בגלל שהוא נמצא בשמש". 	תשובה חלקית
התלמיד לא התייחס לטקסט: בסעיף 1 הוא לא ציין באילו מקרים קרם הגנה אינו יעיל. סעיף 2. הטקסט אינו מתייחס לקרמים נגד ייבוש וזיעה.	<ul style="list-style-type: none"> 1. לשים קרם הגנה מפני קרינה 2. לשים קרמים נגד יבוש וזיעה". 	תשובה שגויה

ההשתמעויות להוראה
<p>המטרה היא לקדם את הבנת המסר ואת הכרת המבנים הרטוריים המשרתים אותו. בטקסטים רבים מוצג רעיון ובצדו הסתייגות, כלומר על פי הרעיון אפשר להגיע למסקנה מסוימת, אבל ההסתייגות מן הרעיון מסייגת גם את המסקנה מהמסר. בטקסט הנוכחי הרעיון הוא שיש להגן על הגוף מפני השמש באמצעות תכשירי הגנה בעלי מקדם הגנה גבוה. המסקנה המתבקשת היא שהתכשירים האלה יעילים להגנה מפני השמש. ההסתייגות היא שהתכשירים אינם יעילים בביטול נזקים שכבר נגרמו וכן אינם יעילים דיים להגנה על עור הפנים. ההסתייגות בטקסט ההמלצות הזו מתחילה במילים "חשוב לדעת". ביטוי ההסתייגות הנפוץ ביותר הוא "אבל", ביטויים נוספים הם: "אך", "למרות זאת", "אף על פי כן" ועוד. יש תבניות של הבעת הסתייגות כמו "לכאורה... אבל/אולם..." ו"אמנם... אבל/אך..." העבודה על התבניות האלה כוללת זיהוי והפקה. צריך לזמן לתלמידים תוכן מתאים כדי לזהות את התבניות, לכתב אותן על ידי גיוון התבניות התחביריות ולחבר משפטים ופסקות קצרות תוך שימוש בתבניות האלה.</p>

שאלה 22

<p>השאלה</p>	<p>בסוף עמוד 20 כתוב כי הצל "ברח". מדוע השתמש הכותב במירכאות במילה ברח? 1. כדי לשכנע את הקוראים לברוח מהצל. 2. כדי להזהיר את הקוראים מפני הצל. 3. כדי להדגיש כי הצל אינו בורח באמת. 4. כדי להשתמש בציטוט של ביטוי נפוץ.</p>
<p>המחווון (תקציר)</p>	<p>3. כדי להדגיש כי הצל אינו בורח באמת.</p>
<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● פרשנות: אוצר מילים, פירוש משמעות מטפורית של מילים. ● מטה לשון: תפקיד המירכאות לציון משמעות מטפורית של מילה.
<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● אוצר מילים, פירוש מילה/פועל/ביטוי בשימוש מטפורי ● פירוש מילה/ביטוי מהקשר ● הבנה מטה-לשונית של תפקיד המירכאות במילה
<p>ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)</p>	<p>העשרה; מילים וביטויים בשימוש מטפורי</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת להבין את השימוש במירכאות במילה בטקסט. כדי לבחור את התשובה הנכונה התלמידים צריכים להבין את ההקשר התוכני ובהתאם לכך לפרש נכון את השימוש המטפורי של הפועל "ברח" בביטוי "הצל ברח". כדי לבחור את המסיח הנכון נדרשת מודעות מטה לשונית לתפקידי המירכאות וידע לשוני על שימושים מטפוריים במילים, בעיקר בטקסטים במשלב גבוה. המסיח הראשון מתייחס למשמעות הרגילה של שם הפועל לברוח, מה שאינו מצריך כלל מירכאות. המסיח השני מקשר בין תוכן הטקסט העוסק בהזרות לבין "סכנה", שהיא האסוציאציה הטבעית של שם הפועל לברוח, ואף כאן אין צורך במירכאות. המסיח הרביעי מבלבל כי הוא מתייחס לאחד השימושים הקלסיים במירכאות – ציטוט של ביטוי כלשהו. המסיח השלישי, "כדי להדגיש כי הצל אינו בורח באמת", הוא הנכון. מסיח זה מתייחס גם לתפקיד המירכאות וגם לתוכן המשפט. התלמידים צריכים לבחור את התשובה הזאת, שהיא היחידה המתאימה לשאלה.

ההשתמעויות להוראה

עבודה על העשרת אוצר מילים וביטויים באמצעות ניתוח מילים וביטויים בשימוש מטפורי. הפעלות בנושא זה תורמות לפיתוח המודעות לתרומת אוצר המילים ללשון הטקסט וליכולת ההבעה. ראו מאמר "היה לי יום כחול". שימושים מטפוריים והוראתם בטקסט הלא-ספרותי מאת ניצה פרילוק, האגף לתכניות לימודים בתוך איגרת מידע מ"ז, חורף תש"ס, עמודים 13–40. להלן דוגמאות אחדות מהמאמר לביטויים מטפוריים: "יין משמח לבב אנוש", "היה לי יום שחור", "הבורסה עולה – השוק שמח", "להעביר את הקיץ חלק". כדאי לזמן לתלמידים טקסטים שיש בהם ביטויים מטפוריים, לבקש מהם לזהות אותם ולנתח את התופעה. כדאי לבקש מהם גם למצוא ביטויים כאלה בעיתונות, למשל בפרסומות נגד שתיית אלכוהול של צעירים כמו "אלכוהול שותה ת'כבוד". מומלצות פעילויות כתיבה כמו כתיבת משפטים ופסקות קצרות ובהם ביטויים מטפוריים רבים ומגוונים.

שאלה 23

<p>לפניכם ארבע המלצות לציבור :</p> <ul style="list-style-type: none"> • מומלץ להימנע מחשיפה לשמש בשעות שבהן הקרינה חזקה במיוחד. • חשוב לנהוג לפי כללי הזהירות ולהיות "חכמים בשמש". • מומלץ לשהות בצל, מתחת לשמשייה, ולא בשמש. • חשוב להרכיב משקפי שמש בעלי עדשות מסננות קרינה. <p>יעקב טוען שההמלצה השנייה היא החשובה ביותר. מה יכול להיות הנימוק של יעקב?</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה המתייחסת לעובדה שההמלצה השנייה מנוסחת בהכללה וכוללת את שאר ההמלצות. לדוגמה :</p> <ul style="list-style-type: none"> • ההמלצה השנייה היא החשובה ביותר משום שיש בה הנחיה רחבה הכוללת את כל יתר שלוש ההמלצות. • ההמלצה השנייה היא המלצה כללית והיתר הן המלצות העוסקות בפרטים שונים. 	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • פרשנות והיסק : מסקנה מניסוח רעיונות בטקסט, השוואה והכללה • אינטרטקסטואליות : יצירת הכללה מהטקסט תוך שימוש בידע חוץ טקסטואלי 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ליצור הכללה מרעיונות בטקסט • להשתמש בידע חוץ טקסטואלי • לנמק 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<p>זיהוי הכללות ויצירת הכללות מתוך נתונים בטקסט : עובדות, דוגמאות, רעיונות ועוד</p>	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת להתייחס לרשימה של המלצות, ולהביע נימוק התומך בדעה המוצגת בשאלה. התלמידים צריכים להבין את הנתונים וליצור הכללה כדי לנמק מדוע המלצה אחת חשובה מן האחרות. התלמידים נדרשים להשתמש בידע חוץ טקסטואלי כדי ליצור קשרים בין ההמלצות ולהציג נימוק המתייחס לכל ההמלצות. הנימוק באשר להיותה של ההמלצה השנייה החשובה ביותר מחייב יצירת הכללה. המונחים "כללית" ו"רחבה" בנוגע להמלצה השנייה הם מונחים מכלילים, המאפשרים השוואה בין ההמלצה השנייה לבין שאר ההמלצות וכתובת נימוק נכון.

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> "הנימוק של יעקוב יכול להיות שההמלצה השנייה בעצם כוללת את כל שלושת ההמלצות האחרות". 	תשובות נכונות
	<ul style="list-style-type: none"> "משום שבכללי הזהירות נכללות בעצם כל שאר ההמלצות". 	
הניסוח אינו מדויק, אין ביטוי להכללה; יש הבנה שההמלצה השנייה כוללת את כל החוקים, היא חשובה כי היא עוסקת בהגנה מרבית לעומת ההמלצות האחרות.	<ul style="list-style-type: none"> (לפי המחווון, אין תשובה חלקית.) "הנימוק יכול להיות שבכללי "חכמים בשמש" יש 7 חוקים חשובים, ובשאר החוקים הכתובים אין את ההגנה המירבית". 	תשובה חלקית
התלמיד לא הבין את השאלה וכתב נימוק סתמי הקשור לתוכן ההמלצה.	<ul style="list-style-type: none"> "כי רק ככה לא ייפגעו מהשמש". 	תשובות שגויות
בתשובה זו אין נימוק, יש חזרה על ההמלצות שלא להיות בשמש.	<ul style="list-style-type: none"> "יעקוב חושב שזה ההמלצה הכי חשובה משום שצריך להשתדל להיות לא יותר מידיי בשמש, זה מאוד מזיק ומסוכן זה גם לא בריא". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>בתהליך הבנת הנקרא לעתים הקוראים נזקקים לזהות הכללות בטקסט או ליצור הכללות כחלק מתהליך הטקסט. בכתובה התלמידים נזקקים ליצירת הכללות, בייחוד במשימות של סיכום. יצירת ההכללה דורשת יכולת קוגניטיבית לזיהוי המשותף לנתונים ויכולת ניסוח, יכולת לשונית להבעת ההכללה. אפשר להביע את ההכללה בפועל המתאר את המשותף או בשם מופשט המאפיין את הנתונים. למשל, המשותף לכל המשפטים הוא שהם מתארים, מסבירים, מדגימים, מציגים, מאפיינים וממליצים, או המשותף לכל המשפטים הוא שהם משמשים להצגה, להסבר, להדגמה ולהמלצה. מומלץ לזמן טקסטים שיש בהם הכללות ולבקש מהתלמידים לזהות את ההכללות בטקסט ואת דרכי הניסוח שלהן. כמו כן התלמידים צריכים להתאמן ביצירת הכללות, בייחוד בפעילויות סיכום של פסקות ושל טקסטים שלמים.</p>

שאלה 24

השאלה	בישראל שטופת השמש הקרינה מסוכנת ומזיקה. האם, לדעתכם, טקסט זה יכול לגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים? נמקו את תשובתכם.
המחווון (תקציר)	תשובה הכוללת את דעת התלמיד (בצורה מפורשת או בצורה משתמעת) בליווי נימוק הגיוני ומשכנע, ומתייחסת להשפעת הטקסט על אנשים. (דוגמאות מהמחווון ראו בניתוח תשובות תלמידים)
ממדי ההבנה ודרישות השאלה	<ul style="list-style-type: none"> הערכה וביקורת שאלה אינטרטקסטואלית
הכישורים הנדרשים (רשימה)	<ul style="list-style-type: none"> להבין את הטקסט באופן גלובלי להשתמש בידע חוץ טקסטואלי להביע דעה לנמק את הדעה
ההשתמעויות להוראה (נושא/ים)	השפעת לשון הטקסט על הקורא: טקסט הפעלה והשפעתו על הקורא

הכישורים הנדרשים
<p>השאלה דורשת התייחסות גלובלית לטקסט – התייחסות לתוכן, למבנה ולאמצעים הלשוניים כאל יחידה אחת. התלמידים צריכים להתייחס לתמונה השלמה של הטקסט ולהשתמש בידע העולם החוץ טקסטואלי שלהם כדי להביע עמדה ולהציע נימוקים רלוונטיים. מהתלמידים נדרשת יכולת קוגניטיבית ברמה גבוהה כדי להתבונן בטקסט מבחוץ במטרה להתייחס ליכולת השפעתו של הטקסט על הקוראים. הנימוקים יכולים להיות מנקודת מבט של תכונות הטקסט וכן מנקודת מבט של התכונות של האנשים. נימוקים "טובים" משלבים את שתי נקודות המבט: למשל, "הטקסט כתוב בלשון של המלצות ולא בלשון של חוקים, אנשים נוטים לקיים חוקים ואינם מקיימים בדרך כלל המלצות, אינם משתכנעים ואינם משנים את דרכיהם בגלל המלצות." או "הטקסט מסביר היטב את הסכנות. אנשים נוטים לשמור על בריאותם, ולכן הטקסט יכול לגרום לשינוי בהתנהגותם" (הדוגמאות אינן ציטוטים אלא שכתוב והרחבה של תשובות תלמידים).</p>

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	תשובות נכונות
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> טקסט יכול לגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים מכיוון שהוא כתוב יפה, ומסביר בצורה ברורה והגיונית את הסיבות שבגללן כדאי לשמור על הכללים. הטקסט לא ישפיע על אנשים מכיוון שלאנשים קשה לשנות הרגלים אף-על-פי שבטקסט יש מידע/הזדהרות. הטקסט מסביר יפה את הסיבות אבל אין בו דרישות, אין בו איומים ואין בו הפחדות. אנשים לא יתרשמו מתוכן הטקסט ולא יתנהגו לפי הכללים. הטקסט לא ישפיע על אנשים מכיוון שאין בו חוקים והוא אינו מחייב איש. אלה רק המלצות ואנשים אינם נוטים לקבל המלצות. 	

ניתוח תשובות תלמידים			
ניתוח	דוגמאות		
<p>דעה בליווי נימוק קל על פי המחווון</p>	<ul style="list-style-type: none"> הטקסט יגרום לכך שאנשים יתנהגו לפי הכללים משום שהכללים פורסמו באינטרנט. כן, כי הם יאהבו את הטקסט. 	<p>תשובות חלקיות</p>	
	<p>התשובה כוללת דעה ונימוק. הנימוק דל כי הוא אינו מתייחס ליכולת של הטקסט הזה להשפיע אלא לרצון של האדם להיות מושפע, כלומר עצם קיומו של טקסט הכולל טיפים ועצות יכול להשפיע.</p>		<ul style="list-style-type: none"> "כן, כי הטקסט נותן לאנשים טיפים ועצות איך להתנהג ואיך להגן על עצמם מפני השמש, ולאנשים אכפת מהבריאות שלהם אז הם ישתמשו בעצות שנתנו להם בטקסט".
<p>התשובה כוללת דעה ללא נימוקים. יש לשים לב לניסוח בלשון הדיבור "...יכול מאוד לגרום..."</p>	<ul style="list-style-type: none"> "לפי דעתי הטקסט הזה יכול מאוד לגרום לאנשים שיפעלו לפי הכללים לשמירת בריאותם". 	<p>תשובות שגויות</p>	
	<p>עוד דוגמה לתשובה ללא נימוק רלוונטי.</p>		<ul style="list-style-type: none"> "כן האנשים יקראו יראו שחשיפה לשמש היא מסוכנת והם יציטו לכללים".
	<p>לתלמיד אין יכולת ביטוי בשפה כתובה, הוא לא הצליח לבטא כראוי נימוקים בעד ונגד השפעת הטקסט על התנהגות האנשים.</p>		<ul style="list-style-type: none"> "כן ולא כן שיש אנשים אכפת להם וזה ויש אנשים שלא קראו את הטקסט ואומרים יאללה כולה שמש".

ההשתמעויות להוראה
<p>עבודה על האמצעים הלשוניים בטקסט הפעלה שימושי ופיתוח יכולת הערכה באשר להשפעת הטקסט על התנהגות הנמען. יש לקשר את השפעת הטקסט הן לאמצעים הלשוניים והן לתוכן הטקסט וליידע על התנהגות בני האדם. ראו "עמלנט – שיח מדריך ומפעיל" מידע, דוגמאות והפעלות. אפשר לבחור דוגמאות כמו "רפואת ספורט" או "שמירה על עור הפנים", ולנתח אמצעים לשוניים מתוך הרשימה הנתונה: פנייה אל הנמען, שימוש בציווי, שימוש במשפטים קצרים, שימוש בצורות מודאליות ושימוש במילות זמן. כדאי להוסיף פעילויות בנוסח השאלה הנוכחית, להביע דעה מנומקת באשר ליכולתו של הטקסט לשנות התנהגות של אנשים. הנימוקים צריכים לכלול התייחסות הן לתוכן ולתכונות האנשים והן לאמצעים הלשוניים בטקסט.</p>

שאלה 25

<p>עונת הקיץ בעיצומה, ומשפחת לוי יצאה עם ילדיה הקטנים לבילוי בחוף הים בשעות 8:00–12:00.</p> <p>האם הם נהגו לפי הכללים המפורטים בטקסט? נמקו את תשובתכם.</p>	<p>השאלה</p>
<p>תשובה מנומקת כהלכה, המבחינה בין השעות 8:00–10:00 שבהן קרינת השמש חלשה ומסוכנת פחות, ומן השעה 10:00 ואילך שבהן הקרינה חזקה ומסוכנת.</p> <p>(דוגמאות מהמחווון ראו בניתוח תשובות תלמידים)</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● פרשנות והיסק לצורך הערכה ● שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● להבין את הסיטואציה בשאלה. ● להבין את הטקסט הרלוונטי. ● להסיק מסקנה מהטקסט בנוגע לסיטואציה. ● להתייחס למצב לא מוחלט, מצב שיש בו שני צדדים. ● להביע דעה מנומקת. 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● הבנת יישום אופרטיבי של טקסט הפעלה שימושי ● ניסוח דעה שיש בה שני צדדים, התייחסות למצב לא מוחלט 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה דורשת להסיק מסקנה מהטקסט בנוגע לאירוע המוצג בשאלה. התלמידים מקבלים סיטואציה בשאלה, והם צריכים להביע עמדה מנומקת כלפיה מתוך הבנת הטקסט הרלוונטי. הסיטואציה בשאלה אינה תואמת במדויק את המידע בטקסט, כלומר התלמידים צריכים להתייחס למצב לא מוחלט ולהציג את שני הצדדים של המצב. התשובה הנכונה דורשת התייחסות שונה לכל חלק מהסיטואציה, כלומר התלמידים צריכים ליצור הבחנה בין ההתנהגות בשעתיים הראשונות לבין ההתנהגות בשעתיים שלאחריהן ולנמק כל אחת מההתנהגויות על פי הטקסט.

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	תשובות נכונות
<p>על פי המחווון</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● לדעתי הם לא נהגו לפי הכללים המפורטים בטקסט. הם היו צריכים לקחת את ילדיהם לחוף הים רק בשעות 8:00–10:00, מכיוון שבשעות האלה הקרינה מן השמש מסוכנת פחות. מן השעה 10:00 הקרינה מן השמש מסוכנת מאוד ויש לעזוב את חוף הים. ● "הם לא צייטו לכללים כמו שצריך הם היו חשופים לקרינה משעה 1000–1200". 	
<p>התשובה כוללת הסבר והתייחסות לסיטואציה של ילדים בחוף הים.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● "הם לא נהגו לפי הכללים, מכיוון שהם ישבו שעתיים בשעות המסוכנות בחוף הים, לא משנה איפה נשב הקרינה של השמש תחדור אלינו וגם השמש מסוכנת לילדים קטנים". 	

ניתוח תשובות תלמידים		
ניתוח	דוגמאות	
תשובה מנומקת, שאין בה הבחנה בין השעות 8:00–10:00 ובין השעות 10:00–12:00.	<ul style="list-style-type: none"> לדעתי הם לא נהגו לפי הכללים המפורטים. בטקסט מומלץ שלא לבלות בחוץ הים בשעות 10:00–16:00 מכיוון שמסוכן לשהות בים בשעות האלה. 	תשובות חלקיות
תשובה הכוללת הבעת דעה שיש בה הבחנה בין השעות, אבל חסר בה נימוק.	<ul style="list-style-type: none"> מומלץ למשפחת לוי לבלות בשפת הים רק בשעות 8:00–10:00. 	
תשובה הכוללת נימוק לא רלוונטי.	<ul style="list-style-type: none"> הם נהגו נכון כיוון שהשמש לא כל כך חזקה ולא היה קורה להם כלום. 	תשובות שגויות
הנימוקים אינם רלוונטיים ואינם נכונים למקרה המסוים המוצג בשאלה (שעות הצהריים נחשבות השעות 12:00–16:00).	<ul style="list-style-type: none"> "הם לא נהגו לפי הכללים כי עונת הקיץ הזאת ממש חמה וגם זה היה בשעות הצהריים". 	

ההשתמעויות להוראה
<p>השאלה מזמנת עבודה על פיתוח חשיבה דו/רב ממדית ועל הבעה דו/רב ממדית – הבעה בעל-פה והבעה בכתב. תפקיד ההוראה הוא לזמן לתלמידים טקסטים מתאימים, נושאים מתאימים והפעלות כדי לפתח מיומנויות אלה. "שני צדדים למטבע" הוא שם של במות דיון, בלוגים ופורומים המזמנים הבעת צדדים שונים של אותו רעיון. יש לאמן את התלמידים גם בניסוח שני צדדים של אותו רעיון: שימוש בביטויים מתאימים, למשל בנושא עבודת צוות: "אחת הבעיות של עבודת צוות היא חלקו של השותף בקבוצה: מצד אחד הסתמכות יתר על הקבוצה ומצד שני הרצון להשפיע על הקבוצה" (שכתוב מידע בנושא).</p>

שאלה 26

<p>לפניכם נתונים על יחידות הקרינה האולטרה-סגולה (UV) בשפלת החוף, בארבעה ימים בחודשים ספטמבר ואוקטובר 2007:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 3 בספטמבר 2007, כ"ב באלול תשס"ז: ערך הקרינה הגבוה ביותר היה 8 יחידות בשעות 10:00–12:00. ● 21 בספטמבר 2007, ט' בתשרי תשס"ח: ערך הקרינה הגבוה ביותר היה 7.5 יחידות בשעות 12:30–14:00. ● 3 באוקטובר 2007, כ"א בתשרי תשס"ח: ערך הקרינה הגבוה ביותר היה 7 יחידות בשעות 12:00–14:00. ● 30 באוקטובר 2007, י"ח בחשוון תשס"ח: ערך הקרינה הגבוה ביותר היה 5.5 יחידות בשעות 10:00–14:30. <p>א. באיזה תאריך מבין התאריכים המופיעים בשאלה הייתם ממליצים לערוך מסיבה בחצר הבית בשעות הצהריים? נמקו את תשובתכם.</p> <p>ב. באיזה תאריך מבין התאריכים המופיעים בשאלה היו הילדים מסתכנים במידה הרבה ביותר אילו יצאו לטיול בשעות הצהריים? נמקו את תשובתכם.</p>	<p>השאלה</p>
<p>א. תשובה המציינת את התאריך 30 באוקטובר 2007 או את התאריך י"ח בחשוון תשס"ח, בליווי נימוק מתאים.</p> <p>ב. תשובה המציינת את התאריך 3 בספטמבר 2007 או את התאריך כ"ב באלול תשס"ז, בליווי נימוק מתאים. (דוגמאות מהמחווון ראו בניתוח תשובות תלמידים)</p>	<p>המחווון (תקציר)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● פרשנות והיסק: הבנת יחסים לוגיים בין משפטים ● שאלת תוכן ברמת נגישות נמוכה 	<p>ממדי ההבנה ודרישות השאלה</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● להבין את הנתונים המוצגים בשאלה ● להסיק מסקנות אופרטיביות לפי הנתונים האלה ● לכתוב נימוקים 	<p>הכישורים הנדרשים (רשימה)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● הסקת מסקנות אופרטיביות מרשימות נתונים ● תיקוני לשון: שימוש נכון בתאריכים ● ניסוח נתונים במשפטים שמניים (אוגד וצירופים שמניים) 	<p>ההשתמעויות להוראה (נושאים)</p>

הכישורים הנדרשים

השאלה מציגה נתונים ובהם תאריכים וערכים של יחידות קרינה בשעות מסוימות ביום. השאלה דורשת להבין את הנתונים ולהסיק מסקנות בנוגע לסיטואציות חדשות, בנוגע למצבים אופרטיביים של שימוש בנתונים האלה. הסקת המסקנה דורשת לקשר בין שני נתונים בכל תאריך – בין ערך הקרינה לבין השעה ביום. כדי לענות נכון צריך למצוא את התאריך המתאים מבחינת שני הנתונים, כלומר בסעיף א התאריך שבו ערך הקרינה בשעות הצהריים נמוך מבתאריכים נתונים אחרים, ובסעיף ב להפך.

ניתוח תשובות תלמידים

ניתוח	דוגמאות	
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> • א. מבין התאריכים המופיעים בשאלה, הייתי ממליץ לערוך מסיבה בחצר הבית בשעות הצהריים בתאריך 30 באוקטובר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה האולטרה-סגולה הוא הנמוך ביותר בשעות האלה. • ב. מבין התאריכים המופיעים בשאלה, הילדים היו מסתכנים במידה הרבה ביותר בתאריך 3 בספטמבר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה האולטרה-סגולה הוא הגבוה ביותר בשעות הצהריים. 	תשובות נכונות
הנימוקים מנוסחים היטב ומלמדים על הבנת השאלה, כי הם מזכירים את בחירת התאריך מבין שאר התאריכים הנתונים.	<ul style="list-style-type: none"> • "א. 30 באוקטובר 2007 הקרינה הכי נמוכה מבין הארבעה ב. 3 בספטמבר 2007 הקרינה הגבוהה ביותר מבין הארבעה". 	
על פי המחווון	<ul style="list-style-type: none"> • "א. 30 באוקטובר 2007 י"ח בחשוון תשס"ט כי זה התאריך שהקרינה שם הכי לא מסוכנת ב. 3 בספטמבר 2007 כ"ב באלול תשס"ז כי הקרינה של השמש היא הכי חזקה". 	
התשובה כוללת תאריך נכון ונימוק שגוי.	<ul style="list-style-type: none"> • א. בתאריך 30 באוקטובר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה גבוה בשעות הצהריים. • ב. בתאריך 3 בספטמבר 2007, מפני שביום הזה ערך הקרינה נמוך בשעות הצהריים. 	תשובות שגויות
התלמיד לא הבין את השאלה ולא התייחס בתשובתו לתאריכים. אין משמעות לנימוקים ללא ציון תאריכים.	<ul style="list-style-type: none"> • "א. הם פחות חשופים לקרינה משעה 1000-1200 והם לא היו עוברים על החוקים. ב. בגלל שהם יהיו חשופים לשמש משעה 1230-1400 וכמות הקרינה גבוהה". 	

ההשתמעויות להוראה

- מטרת ההפעלות היא לזמן לתלמידים סיטואציות בעקבות קריאת הוראות הפעלה שימושיות ולאמן אותם ביישום ההוראות לפי הסיטואציות האופרטיביות השונות. אפשר להשתמש בהוראות הפעלה של מוצרי אלקטרוניקה וחשמל, ושל משחקים או הוראות שימושיות לחיסכון במים ובחשמל ועוד. אפשר לבקש מהתלמידים לחבר בעצמם סיטואציות מתאימות להוראות וסיטואציות לא מתאימות. כדאי לדרוש נימוקים להתאמה/לאי-התאמה להוראות.
- אפשר לנצל הזדמנות זו כדי לתרגל שימוש נכון בשם המספר בתאריכים. יש להפנות את התלמידים למהדורות החדשות, לסרטונים ולהקלטות, ולבקשם להקשיב לדוברים. כמו כן מומלץ לתלמידים ליצור בעצמם סיטואציות מתאימות, לערוך תחרויות בנושא ועוד. הכוונה היא להעלות למודעות הלשונית את השימוש המדויק בשם המספר בציון תאריך כחלק מהבעה במשלב גבוה.
- עבודה על משפטים שמניים – הבנה והפקה, ראו פרק ראשון, שאלה מספר 1.

15:17,24/06

305